

KOLMULJASPEAS KOLM TARKPEAS

VALIMIK
BURJAADI
MUINASJUTTE

**KOLM ULJASPEAD
KOLM TARKPEAD**

VALIMIK BURJAADI MUINASJUTTE

TALLINN KIRJASTUS «EESTI RAAMAT» 1981

Originaali tiitel:

Три молодца, три мудреца

Сказки

Бурятское книжное издательство
Улан-Удэ, 1975

TÖLKINUD **MARGUS VEANES**
ILLUSTREERINUD VÄINO TÕNISSON

Bavasan Abidujev

NAHKHIIR

Kord ennevanasti kohustanud suleliste valitseja linnurahvast endale andamit maksma, ühe oma sulastest aga saatnud makse koguma.

Lendaski see nahkhiire juurde ja hakkas andamit nõudma. Nahkhiir ajas kohe rinna kummi ja teatas uhkelt:

«Mis mina siia puutun? Ei mina maksa mingit maksu! Kas te siis ei tea, et mina olen hoopis näriliste soost! Vaadake mu hambaid!» Nahkhiir avas suu ja näitas tervet rida väikeseid hambakikse.

Nii ei saanudki suleliste valitseja sulane Nahkhiirelt mingit maksu ja lendas tühjalt tagasi.

Peagi otsustas ka kiskjate valitseja oma alamatele maksu-

koorma peale panna ja tegi ühele oma sulastest korralduse kõigilt maksud sisse nõuda.

Kiskjate valitseja sulane läks Nahkhiire juurde ja nõudis andamit.

«Ei tea, miks ma pean teie valitsejale maksma? Mina pole loom, pole ma ka mingi kiskja. Vaadake mu tiibu! Kus te oma plukate juures midagi seesugust olete näinud, kas siis loomad lendavad? Ma ei kavatsegi maksta — olen lind!» Nahkhiir lehvitab tiibu ja lendas minema.

Kiskjate valitseja sulane ei saavutanud samuti midagi ja läks tühjalt tagasi.

Niimoodi see Nahkhiir kogu elu kavaldabki. Kui tema juurde ilmub mõni loom, läheb ta trotsi täis, lehvitab tiibu ja räägib, et on lind. Kui aga tulevad tiivulised, tõmbub ta turri ja ajab hambad irevile, teeseldes närilist.

Sellest ajast peale ei saa Nahkhiir läbi sulelistega ega harjude närilistega. Inimesed aga ei pea teda linnuks ega arva ka näriliste hulka.

Bavasan Abidujev

KOOLMEISTER MURR

Elas kord punane kõuts hüüdnimega Murr. Tal oli suure vembumehe kuulsus ja ta oli väga kaval.

Ükskord käskis seesama kõuts hallidel hiirtel enda juurde ilmuda. Rumalad hiirepojad, kes ei julgenud kõutsi käsust üle astuda, rivistusid tema ette üles. Hirmust värisedes jälgisid nad kõuts Murri iga sammu ja liigutust. Too aga tegi, nagu poleks tal hiirtest sooja ega külma. Kavalalt rohelisi silmi kisitades teatas kõuts Murr hiirtele, et nüüdsest peale hakkab ta neile kirjatarkust õpetama. Hiired ajnult püksusid haledalt nõusoleku märgiks: katsusid kõutsile endale vastu rääkida!

Nüüd pidid nad iga päev Murri ette ilmuma ja alandlikult tema õpetussõnu kuulama.

«Mia-au, mia-au, liha süüa on kahjulik! Mia-au, mia-au, väikesi loomakesi ei tohi kiusata,» alustas kõuts Murr oma õppetundi. «Õpetan teile headust, õilsust ja tarkust,» nurrus ta yurrudesse, kõndides laisalt hiirepoegade ees edasi-tagasi.

Iga tunni lõpul hoiatas koolmeister Murr hiirepoegi:

«Ärge korda unustage: väljuma peate siit ükshaaval, üks-teise järel. Noh... olge sõnakuulelikud, minge koju ja... ärge vaadake tagasi!»

Punane kõuts oskas nii hästi heasüdamlikkust teeselda, et suutiski hiired ära petta. Ent peagi hakkasid hiirepojad märkama, et pärast iga tundi üks nende seast — see, kes oli rivis viimane, miskipärast oma urguga enam tagasi ei tulnud. Esiotsa vihtsameelsed hiired imestasid. Nad püüdsid kadunut otsida, kuid kätte teda muidugi kusagilt ei leidnud. Midagi taipamata vaidlesid nad kaua omavahel ja läksid ainult asjatult riidu.

Lõpuks löid hiired häirekella. Nad kutsusid kokku suure hõukogu, sõna anti seal kõigile. Igaüks piiksus oma joru, lärmi teusis palju.

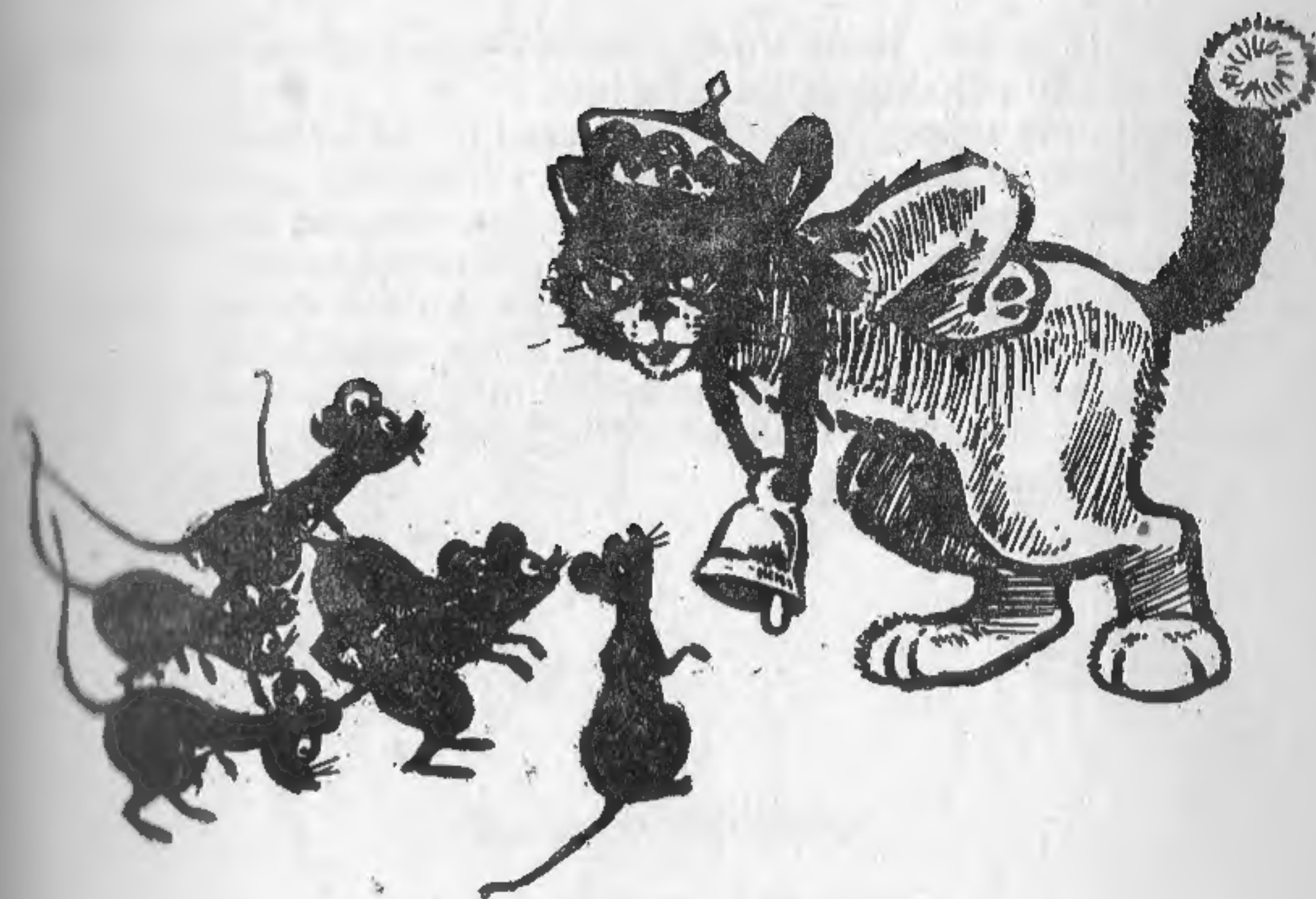
Siis aga kargas üks peenikese sabaga hiireke tagumistele hüpadele ja piiksus südilt:

«Mulle näib, et meie õpetaja pole just teab kui õilsameelne. Kuulake nüüd. Ta laseb meil alati enda juurest lahkuda ükshaaval, ja kunagi ei luba kellelgi tagasi vaadata... Siin on midagi korrast ära. Teate... Mulle tundub, et ta püüab meie desid-vendi. Ja siis ise maiustab!»

Hiired kohkusid kohutavalt. Või veel! Igaüht neist ootas ju armus saatus: kõik nad võisid sattuda oma õpetaja hammaste vahele. Aegamisi hiired toibusid, hakkasid siia-sinna sagima, abisegi piuksuma. Siis pandi pead tööle, kuidas kõuts Murr aljastada.

«Kui me kõik korraga välja jookseme,» ütles üks hiirtest, tekib väljapääsu juures rüselemine. Niisugune korralagedus ei hõlgestaks kindlasti meie õpetajat...»

«Aga kui seoks õpetaja Murrile kaela kellukese?! Kui ta

loesti nii verejanuline on, jääb ta tingimata vahele. Üritades viimast hiirt kinni püüda, hüppab ta sellele järele, sel hetkel aga hakkab kelluke helisema. Meie kõik vaatame kohe tagasi ja näeme, mida ta teeb,» pani ette kõige arukam hiir.

Nii otsustatigi teha. Aga kuidas kõuts Murrile kelluke kaela riputada? Pärast pikki vaidlusi mõtlesid hiired siiski välja, kuidas teda petta. Nad leppisid kokku, et avaldavad tunni ajal kõuts Murrile kasulike õpetuste eest tänu ja kingivad talle tollesama kellukese kui pühakumärgi.

Järgmisel päeval, igavledes õpilaste ootel, jõnksutas kõuts Murr laisalt oma kohevat saba. Niipea kui tund algas, pidas üks hiirtest liigutava kõne ja sidus koolmeister Murrile kaela nägusa lehviga kellukese.

«Liha te ei söö, peate kinni vandetootusest, elate väga elu. Valisime teid pühakuks,» nii ütles hiir.

Kui tunnid lõppesid, jooksid esimesed hiired kärmesti välja, aga kaugale ei läinud. Nad peatusid väljapääsu juures, jäid vagusi ning ajasid kõrvad kikki. Ja ennäe, viimane hiir polnud jõudnud veel väljuda, kui kelluke valjusti helisema lõi.

Hiired jooksid kähku tagasi ja nägid, kuidas «püha» Murr hiirepoega-vaesekest tugevasti oma küünte vahel hoidis.

Nii paljastasid hiired punase kõutsi ning sellest ajast saadik kannabki ta säärast hüüdnime — Koolmeister Murr.

Bavasan Abidujev

JÕUMEE KÕUTS

Ühe vanaäti juures elas hallitriibuline Kõuts — hiirte ja rottide hirm. Ta valvas hoolikalt peremehe vara.

Ükskord kõndis ta peremehe kannul taigasse. Kuni ta ümber pöösaste tiirutas, kuni jämedaid puuhiiglasid uuris, ei pannud ta tähelegi, kuidas peremehest maha jäi ja ära eksis.

Kui Kõuts oli peremehe silmist kaotanud, ei sattunud ta põrmugi segadusse. Ja miks ta pidigi segadusse sattuma? Nii liblikad kui ka väikesed linnukesed — kõik kartsid teda, otsekui Kõuts polekski mitte metsas, vaid oma maja õuel.

Ta otsustas veidi jahti pidada ning läks mööda metsarada ikka edasi ja edasi, kuulatas metsasahinaid, jälgis tähelepanelikult linnukest.

Kassi märkas uudishimulik Rebasemamsel. Ta mukkis end üles, ajas saba kohevile ja istus Kõutsi ette teerajale.

«Ma ei ole teid meie taigas kunagi varem kohanud. Vagu roomustav teiega tuttavaks saada,» ütles Rebasemamsel viisakalt. «Õelge, palun, kuidas on teie nimi? Huvitav oleks teada, kustkohast ja missuguse tähtsa asja pärast te suvatate siie meie kanti ilmuda. Või kiirustate kuhugi? Saagem tuttavaks: mina olen Rebane Punasaba, kõigi loomade õde ja abitaja.»

«Tulin taigasse selleks, et kõik metsloomad üle lugeda ja siis kord majja luua. Minu nimi on Kõuts-Jõumees. Hakkan teie valitsejaks!» vastas Kõuts tähtsalt. Ning tõmbas silmad tigevalt pilukile, sirutas küüned välja ja ajas saba kohevile.

Rebasemammasel ehmus tõemeeli, kuid leidis, et niisuguse ohtliku kiskjaga poleks paha sõprust pidada. Kaval Rebane ütles Kõutsile mesimagusal häälel:

«Kutsun teid enda poole külla, austatud Kõuts-Jõumees. Tulge homme hommikul, kostitan teid kenasti.»

Kõuts-Jõumees võttis küllakutse väarikalt vastu.

«Siis on hästi. Ootan teid hommikul,» kordas Rebasemamsel ja tegi sügava kummarduse.

Koduteel jõudis Rebane kõikjal levitada ärevat kuuldust:

«Kuulake suurt uudist! Meie juurde suvatses ilmuda Kõuts-Jõumees ise! Ta tunneb viimseni kõiki loomi taigas ja nüüd test peale hakkab ta meid valitsema. Kas kuulete mind, metsaelanikud?»

Järgmisel päeval hakkas Rebane külalist ootama. Ta tahtis Kõuts-Jõumehele tutvustada ka oma kaht vanha sõpra — taiga peremeest Mesikäppa ja Halli Hunti. Nõnda siis, ootusärevusest värisedes, läks ta metsalagendikule külalisele vastu. Rebase kannul, veidi maad tagapool, sibasid kartlikult tema sõbrad.

Kõuts-Jõumees kõndis pehmelt käppadele astudes ja käigu pealt sabaga mängides aegamisi mööda taigarada.

Rebasemamsel haistis teda juba kaugelt ja jõudis oma sõpra hoiatada:

«Tuleb! Seal meie külaline ongi!»

«Küllap on tähtis külaline, kui Rebane nii ähmi täis läks. Mul hakkas ka nagu kõhe. Istun parem siia kase taha. Vaatan

teda algul eemalt. Kui ta on pehme ja leplik loomuga, siis ehk võib ka lagedale ilmuda,» sosistas araks lõõnud Mesikäpp häält tasandades. Ta tatsas kase taha, mille torm oli hiljuti maadlikult painutanud, ja peitis ennast okste varju ära.

Kõuts-Jõumees kõmpis uljalt metsavälule. Äkki kuulis ta läheduses linnukese siutsumist. Et oks, millel lind istus, oli päris ligidal, tasandas Kõuts sammu, tõmbus küüru ja hakkas linnule juurde hiilima. Keegi ei jõudnud veel silmaga pilgutada, kui Kõuts oli juba oksale hüpanud. Hall Hunt nägi kõike seda pealt ja ehmus väga. Tuleb välja, et Kõuts-Jõumees on väga osav ja julm kiskja! Parema on temast eemale hoida. Hunt tõmbas saba jalge vahele ja pistis punuma.

Kõuts-Jõumees polnud lindu kätte saanud ja istus veidi lõõdult oksal. Kui ta ennast mahalangenud kase poole pööras, sulges Mesikäpp hirmu pärast käppadega silmad. Seejuures liivas ta oksa, oks liikus.

«Oo, seal on hiir!» rõõmustas Kõuts-Jõumees ja sööstis noolena alla.

Niipea, kui Karu nägi, et tema poole sööstab kohutav metsaelajas, pigistas ta silmad kinni, kaotas hirmu pärast meelemlätkuse ja langes surnult maha.

Rebasemamsel mõtles õudusega, et Kõuts-Jõumees tegi ainsa hüppega taigaperemehele otsa peale. Ja kus siis Hunt on? Rebane jooksis siia-sinna, ei leidnud sõpra kusagilt ja pages samuti taigasse.

Kõuts-Jõumees jäi metsavälule üksinda. Ta otsis Rebast all ja sealt, ei leidnud, turtsatas pahuralt ja hakkas tigevalt kerjunuma. Siis käis Kõuts kogu välu läbi ning leidis madalalt kannutüükalt lihatükikesed. See oli võõrusroog, mis varutud tema kohtumiseks Rebasega. Kõuts-Jõumees asus aplalt söögi kallale. Vitsutanud kõhu täis, viskas ta end mõnuga siruli, sulges oma rohelised silmad ja hakkas nurru lööma. Kõuts-Jõumees muigas endamisi, meenutades argpükstest taigaelanikke. Nüüdsest peale tunneb ta ennast ka taigas tõelise vägilasena.

Kõuts-Jõumees puhkas ennast välja, tõusis püsti, soputas karvad kohevile ja kõndis tagasi koju oma peremehe juurde.

Apollon Šadajev

KOLM ULJASPEAD, KOLM TARKPEAD

Stepijõe Kuduni orus elasid kord kolm venda, kolm head, damlikku noormeest. Oruelanike hulgas olid nad kuulsad oma taibukuse poolest. Kui inimesed omavahel vaidlema läksid, tõttasid nad kolme venna juurde õigust otsima. Kuulanud vaidlejad tähelepanelikult ära, oskasid vennad ka kõige keerukama sasipuntra niimoodi lahti harutada, et igaüks asjast aru sai ja vaidlus kõige õiglasemal kombel lahenes. Seepärast hüütigi vendasid tarkpeadeks. Kuid tarkpead olid alles varsaes: nad polnud veel kahekümneaastasedki.

Ükskord ööbisid vennad kaheksakandlises jurtas, kaugel burjaadi rändlaagris. Jurta peremees oli kogu oma varanatuksesega suvekarjamaale sõitnud, ning noormeestele oli jäänud

vaid tühi eluase. Ka peremeest ennast polnud vennad kunagi näinud.

Kõigist varem tõusis hommikul vanim vend. Ta kõndis õues ringi, ja kui tagasi tuli, ütles:

«Mulle jurta peremehel on hall mära varsaga, tal on ka hall koer.»

Siis läks keskmine vend ennast pesema. Ta tuli tagasi ja teatas:

«Minu arvates pole jurta peremees just päris pime, aga ta pole ka hea nägemisega. Õigupoolest ei näe ta vasak silm.»

Nel ajal noorem vend alles ärkas. Ta ringutas magusalt, vaatas ringi, sügas kukalt ja tähendas:

«Te räägite peremehest. Aga mina tean üht-teist ka peremehesest. Mulle tundub, et tal on vasak jalg haige ja et ta sellepärast lonkab.»

Vennad panid peagi kompsud kokku ja asusid teele. Nad läksid mööda steppi ja jõudsid järele selle jurta pererahvale, kuhu nad öö olid veetnud. Karjus oli vana mees ja lonkis aeglaselt suure lambakarja kannul. Tagapool veeres kraami täis kuhjatud vanker, mida vedas hall mära, kelle kõrval kepsutas vallatu varss. Hobust juhtis nõder vanaeit. Kui vennad pererahva juurde astusid ja juttu tegid, hakkas nende peale klähvima hall pulstunud koeranäss. Vanamees ajas peni eemale, jäi noormeestega seisma ja pani piibu põlema. Vanaeit ronis vankrilt maha, kõndis ümber sõiduriista, kohendas sedelgarihma. Vennad panid tähele, et vanaeit liipas vasakut jalgga.

Vennad tänasid pererahvast öömaja eest ja läksid oma teed.

«Mul oli õigus, et tal on nii mära, varss kui ka koer,» alustas juttu vanem vend, kui nad olid lambakarjusest veidi kaugemale jõudnud.

«Aga kes arvas ära, et vanamees on vasakust silmast pime?!» hüüdis keskmine vend.

«Kas veendusite, et tema eit on lombakas?» kostis noorem vend vankri poole osutades.

«Oleme ikka vahvad sellid küll!» hüüdsid nad kooris ja puhkesid lõbusalt naerma.

Vanamees-lambakarjus kuulis vendade lustakat naeru, pea-

tus ja hakkas neid tähelepanelikult jälgima. Vennad aga läksid edasi ja jätkasid jutuajamist. Noorem ja keskmine vend küsisid vanemalt:

«Ütle õige, vennas, kuidas sa hommikul ära arvasid, et vanamehel on mära, ja veel halli karva? Ning ka koera kohta arvasid sa õigesti.»

«Noh, see on lihtsamast lihtsam, kui oled hästi tähelepanelik. Nii inimene kui ka koer jätavad endast mitmesuguseid jälgi maha. Läksin õuele ja luusisin seal ajaviiteks ringi. Märkasin koerakuuti, selle küljes aga karvatorte, lasipuul olid samuti karvad, kuid hobuse omad. Samas oli näha ka väikeid seid kabjajälgi. Selge, et seal oli varss ennast vastu mära külge hõõrunud.»

«Seleta nüüd sina, keskmine vend, kuidas sa teada said, et peremehe vasak silm on vilets?» küsisid vanem ja noorem vend keskmiselt.

«Pesin ennast kiirustamata. Võtsin peoga vett ja nägin, et pesunõu lekib. Vasakust nurgast tilkus vaikselt tilk tilga järel. Peremees aga polnud seda nähtavasti märganud, sest muidu oleks ta pesunõu kindlasti ühes võtnud, et see külas tinutaja kätte anda. Aga ta jättis pesunõu siia. Kui ta ei näe, et tal nina all pesunõu tilgub, on mees järelikult pimedavõitu arvanud mina.»

Siis pöördusid vanem ja keskmine vend noorema poole ja palusid ka teda oma mõistatamist nendega jagada. Ta oli ju voodis istudes kohe ära arvanud, et vanaeit on lombakas. See oli vast kõige keerukam olnud.

«Magasin ju tema voodis,» ütles noorim. «Ase oli väga kõva, mul oli ebamugav ja ma veeresin kogu aeg ühe ääre peale. Tuli välja, et voodi on paremale poole kaldu. Nähtavasti lamas vanaeit alati parema külje peal ja astus voodist ainult ühelt poolt välja, sest kartis osatada haiget jalga. Ja ongi kogu tarkus. Siin polnud ju midagi mõelda, igaüks meist oleks selle peale tulnud,» muigas noorem vend.

Kõik olid rääkinud veenvalt ja jäänud üksteise seletustega rahule. Ning vennad puhkesid taas naerma.

Vanamees aga seisis kaua ja vaatas neile järele, nägi, et ven-

nad mitu korda ümber pöördusid ja tema poole näpuga näitasid. «Päevselge, et irvitavad mu üle,» mõtles ta. «No küll on hahematud, näo ees tänavad, aga selja taga naeravad välja! Ise käivad ringi lapitud pükstes, aga heidavad nalja teise vaenlase üle. Seda ma küll nii ei jäta!» Ja vanamees kaebas vendade peale khaanile, palus neid karistada.

Kolm noormeest kutsutigi khaani juurde, too küsis rangelt:

«Miks te vanainimestest mööda sõites nende arvel kurja nalja teete? Mis õigusega te inimesi solvate?»

«Veel enne, kui seda vanameest nägime, mõistatasime ära, et ta on vasakust silmast pime, et tal on hall mära ja ka hall koer. Arvasime isegi selle ära, et tema eit lonkab vasakut jalga,» selgitas vanem vend.

«Meie lihtsalt meeldib ära arvata asju, mida me pole eales näinud. Kujutlusvõime on ju mõistusest etem. Mõistus ilma kujutlusvõimeta pole krossigi väärt,» lisas teine vend.

«Kui meile on teada inimese harjumused, kõnnak või tema asjad, siis püüame nende tunnuste järgi üksteisele jutustada, misugune on selle inimese iseloom ja mida ta üldse endast kujutab. Mõistatamine on meile ainult meelelahutuseks. Aga kui me oleme kõik õigesti ära arvanud, miks siis mitte heast meelest naerda?» ütles noorem vend.

«Kuid oma pilgetega solvasite vanainimesi. Selle eest saate karistada,» ütles khaan ja käskis vennad vangikongi heita, et nad tulevikus teaksid: inimese hädad saavad alguse tema talitsematust keelest.

Vennad viidi ühe suure aida teisele korrusele ja pandi luku taha, ukse juurde aga jäeti valvur.

Ent khaan oli otsustanud kontrollida, kas poisid on tõesti nii nutikad, et nad mitte midagi nägemata ja kuulmata suudavad kõik õigesti ja täpselt ära arvata. Ta käskis teenritel viia aida esimesele korrusele suure kirstu, selle sisse aga panna kasti, millesse omakorda pidi mahtuma elus seapõrsas. Khaan ise jälgis kogu seda toimingut pealt, manitses teenreid iga kord sõrmega vaikusele, kui need juhtusid kogemata müra tegema. Ühesõnaga, põrsas suleti kasti peaaegu käratult. Igatahes kolm noormeest ei võinud näha ega teada, mis all sündis. Lah-

kudes käskis khaan valvureil ukse taga pealt kuulata, mida vangid räägivad, ja kõigest kuuldust talle ette kanda.

Nõnda siis istusid kolm venda, kolm noort nupumeest aida, olles nii ootamatul kombel ilma jäänud kõige kallimast elus — vabadusest. Noorem vend muutus kurvameelseks ja katkestas esimesena rusuva vaikuse:

«Ohtu on juba käes, inimesed istuvad söögilauda, meil aga ei jää muud üle kui nukrutseda.»

Keskmine vend patsutas talle rahustavalt õlale ning tuletas kõigile meelde head, vana ja tarka nõuannet: raskel hetkel on eriti vajalikud reipus ja meelekindlus. Siis küsis ta vanemalt vennalt, millele too mõtleb ja mida praegu tunneb.

«Räägid õigust, keskmine vend, pole mõtet enneaegu nina norgu lasta,» ütles vanem vend. «Olgugi et me ei viibi vabaduses, on meie päralt mõistus. Ei upu ta vees, ei põle ta tule, ei saa teda varastada. Aga ma mõtlen vaata millest. Meie all tegid inimesed midagi. Kuulsin, et seal pandi paika midagi suurt ja rasket. Mis sa arvad, keskmine vend, mis asi see võiks olla?»

Keskmine vend vajus mõttesse, vaikis viivu ja ütles siis:

«Muidugi, oma silm on kuningas. Seda, mis seisab nina all, näeb küllap igaüks. Teie aga tahate, et eristaksin varest rongast.»

Sellegipoolest tundub mulle, et selle suure ja raske sees on samasugune neljakandiline, puust tehtud ja eelmisest väiksem asi. Selge — see on kast. Kuid nüüd on küsimus selles, mis on kasti sees? Võib-olla arvasid sina ära, meie noorem vend?»

«Arvasin ära või mitte, kuid oletan, et sinna on pandud mingi loom. Inimese kõrv tabab isegi selle ära, kui putukas peina uuristab. Loom aga teeb häält ja liigutab ennast. Ka kärbsed lendavad siit alla, neile meeldib olla seal, kus pahasti lehkab. Haisu, isegi kui see on kasti peidetud, on ikkagi kaugel tunda. Seast hullemini aga ei haise ju keegi. Nii arvan mina.»

«Mis seal's ikka, elame — näeme,» ütles vanem vend.

Valvur kuulas ukse taga seda jutuaajamist tähelepanelikult pealt ning oli noormeeste kujutlusvõimest üllatunud. Ta läks

khaani juurde ja kandis talle kõigest järgemööda ette. Teener oli khaanile ustav ning rääkis seepärast ainult tõtt. «Kust küll on poistel selline ennenägematu anne?» imestas khaan. «Nad mõistatasid tööpoolest õigesti ära selle, mida polnud näinud, said teada seda, mida neile polnud näidatud. Niisiis, nemad ongi needsamad nupumehed, kellest räägib kogu org.»

Khaan käskis noormehed enda juurde tuua. Ta vabandas vendade ees, kostitas neid veini ja söögiga ning laskis nad siis kõigi nelja tuule poole minema.

Kolm tarkpead astusid väravast välja ning ohkasid alles siis kergendunult. Ent kõhedusetundest ei saanud nad ikka veel lahti.

«Khaan ei küsinud miskipärast enam midagi, samuti ei selgitanud ta, miks meid äkki vabaks laskis. See-eest jättis viisakalt jumalaga ja kostitas heldelt. Kuid mulle tundus, et võõrustoit oli tehtud mitte lamba-, vaid koeralihast,» ütles vanem vend.

«Ahhaa, tabasid ära. Suu pole sul seinapragu, teab, mis kibe, mis magus. Ka mina mõtlesin söögi ajal, et khaanil on kaks puljongit: üks nagu vesi, teine aga veelgi lahjem. Ja veel mõtlesin ma, et khaani veinil oleks nagu inimvere mekk juures olnud,» vastas keskmine vend ja vaatas noorema poole.

Noorem vend kuulas vanemaid ja ütles nõnda:

«Kas tõesti on khaan kunagi inimese hukka saatnud? Mulle ei meeldinud miskipärast tema silmavaade. Nägin, et teile ei meeldinud liha, nägin, kuidas te nagu krimpsutades veini rüüpasite. Siis hakkasin khaani jälgima, aga tema ei kannatanud minu pilku välja: silmad hakkasid tal pelglikult vilama. Nähtavasti sunnib teda must südametunnistus otsest pilku vältima.»

Nõnda rääkisid isekeskis kolm uljaspead, kolm tarkpead, ega aimanudki, et nende kannul kõndis khaani teener, kes oli saadetud nende juttu pealt kuulama. Niipea kui teener kuulis noorema venna sõnu, tõttas ta oma peremehe juurde ja rääkis sellele kõik ära.

Khaani käsu peale toodi kolm venda otsemaid tagasi ja

bandi uuesti luku taha. Khaan oli kohutavalt vihane ja ähvar-
 tas vennad laimamise eest eluks ajaks vangikongi heita.
 Kuuldus sellest, kuidas ja mille eest kolm tarkpead olid
 sinu võetud ja miks khaan oli nende peale vihastanud, levi-
 aresti üle kogu maa. Inimesed sosistasid isekeski kartlikult
 andsid vendadele kaasa, kuid ei teadnud, millega neid aidata.
 Sellest, mis oli juhtunud tarkpeadega, sai teada khaan
 naema. Ta tuli lapselapse juurde ja hakkas teda küsitlen-
 da, kuidas teada saada niivõrd karmi karistuse põhjust.
 «See on tõsi, et ma lasksin neid karmilt nuhelda raske suu-
 teo ja solvamise eest. Need tänamatud lubasid endale minu
 le irvitada. Söötsin neil kõhud liha täis, nemad aga väitsid
 et see olevat olnud koeraliha. Juba ainuüksi, niisuguse vale-
 eest oleks võinud nad vangikongi heita,» välgutas khaan tige-
 lult silmi ja pigistas käed rusikasse.
 «Mis lihaga sa neid siis kostitasid?»

«Kostitasin neid, nagu häid külalisi kunagi, rasvase lamba-
 lihaga.»

«Mu kallis pojapoeg, aga neil on ju peaaegu et õigus. Palju
 aastaid tagasi laastas meie orgu kohutav taud, kariloomad
 kadusid kõikjal, said viimseni hukka. Meil jäid tookord ellu
 vaid kaks utekest. Lasksin siis vaeste orvukeste juurde koera,
 mis oli äsja poeginud. Koera piimaga kasvasid uted üles. Need-
 vanad talled saidki hiljem aluseks meie praegusele karjale.
 Arvatavasti rändab too koerapiim kuni tänaseni lammaste
 vares edasi. Tuleb välja, et poistel oli õigus. Süda ütles mulle,
 et usutult nad rääkima ei hakka.»

Võib-olla oligi nii. Kuid need nupumehed ütlesid veel, et
 minu veini hulka on segatud inimverd. Kas mul pole siis õigust
 need niisuguse vale eest vangikongi saata?»

«Oota, mu pojapoeg. Kustkohast sinu teenrid selle veini võt-
 sid? Ega mitte sellest vaadist, mis aidas seisab?»

«Jah, seal on jahe, minu teenrid valasid hiljuti värsket vett sellesse vaati.»

«Siis on mul selge, miks poisid inimvere maitset tundvad. Kuula, mis ma sulle räägin. Kaks nädalat tagasi oli väga kuum ilm ja mul hakkas nina verd jooksuma. Küllap siis sattuski sulle ilik vaati, millest ma mööda läksin. Tahtsin hiljem vaadi putlaks pesta, aga teadagi seda vanainimese mälu. Tuleb välja, et poisid ei jäänud selle veretilga maitse märkamata. Pojapoegad meil khaan, sinul lasub suur vastutus, palun sind, ära lase rusta otsuste tegemisel.»

«Võib-olla on sul ka seekord õigus, vanaema. Kuid ma panen noormehed luku taha veel ka sellepärast, et nad laimasid mind süüdistades inimese tapmises. Selle eest tuleks nad peajapi lühemaks teha,» lausus khaan raevuga.

«Tõsi, mu pojapoeg, need noormehed on ebatavaliselt labanägelikud. Kohe teen sulle kõik selgeks. See sündis ammu sinu lapsepõlves. Kord mängisid sa naabripoisiga jõekaldal. Te hullasite, too poiss komistas ja kukkus vette, aga päästa teda ei jõutud. Poisi isa vaatas sind kaua, silmis etteheide, kuigi ei lausunud sõnagi ega tõstnud häält — ta mõistis, et olete mõlemad rumalad ja et vaevalt sinagi õnnetuses süüdi olid. Kuid ikkagi vaatas ta sind kaua etteheitva pilguga, sina aga värisesid nagu tallesaba, siis pöördusid sa kõrvale ja hakkasid metsikult karjuma. Sellest ajast saadik ei kannata sa silma minna isse vaatamist välja, pöörad pilgu kõrvale, kardad vist juba näha todasama etteheidet. Arvan, et poisid märkasid seda kartust, mistõttu arvasidki su hingel mingi patu lasuvat. Mõnugused nutikad poisid! Mul on neist kahju, palun sind, lase ennad vabaks. Nüüd sa veendusid, et nad pole süüdi. Uuenda mind, vanainimese-suust ei kuule sa valelikke sõnu. Aga nad on õigus — silmad on hinge peegel. Ja nad oskavad inimese silmadest tema saatust lugeda.»

Khaan kuulas vanaema sõna ja käskis kolm venda enda juurde tuua. Ta vabandas nende ees ja ütles:

«Täna sain ma hea õppetunni kogu eluks. Minu vanaema veenis mind selles, et tühipaljas kahtlustamine ei maksa midagi, kui süütõendid puuduvad. Ma mõistsin: kui sa ei taha

— hoia silmad lahti, kui ei taha viga teha — uuri enne. Täna teid õppetunni eest ja palun mulle andeks anda oma karm käitumine. Nüüd aga minge oma teed. Soovin teile hea viisi ja edu.»

Kolme südamega lahkusid kolm venda khaani paleest. Räägitakse, et nad elanud kõrge vanaduseni. Veel mõnigi kord ütletakse, et nad kaasmaalasi oma taibukusega, aidanud neil hea viisi rahulikult teel lahendada arusaamatusi ja tüliküsimusi. Hea sõnaga mäletatakse veel praegugi rahva hulgas kolme venda, kolme tarkpead.

Apollon Šadajev

KARU VEMBUD

Baikali mäeaheliku jalamil seisis näotu pehkinud hütt. Oli vihmadest, tuultest ja päikeselöösast üleni mustaks tõmbunud. Eemalt paistis, nagu oleks hütt lausä maaga ühte kakanud. Kui katuse kohal poleks loogelnud sinkjashall suutõmbur, oleks võinud arvata, et selles hütis ei elagi keegi. Apollon elas vana burjaadi jahimees oma naise ja nõdra vanandega. Nad elasid sellest, mida vanamees suutis taigast hankida.

Ühel heal päeval aga juhtus, et vanamees enam jahile ei läinud. Suve lõpul oli ta kord vihmase, ilmaga külma saanud ning jäänud ja pikka aega sängis lamenud. Kui ta paar päeva vana hakas, oli juba sügis käes. Vanamees tuli hütist välja, tõmbas mütsi silmle, mässis käsuka ümber ja istus tükk aega

algivõrral, mis oli siia laotud juba kevadel: ta oli kogu aeg valtsunud hütist kohendada. Tema jalgade vastu nühkis end ennepi, heasüdamlik siberi laika. Koer tõmbas sõõrmetesse õngatult ja niutsus tasakesi. Jahimees vaatas nukralt kauem, üle männi- ja kuuselatvade, kust paistsid roheline laetud mäed, kuulas taigahääli ja mõtles kurvalt, et vanaduspäevad on juba käes.

Kui vanabusid esimesed külmad, ei tulnud vanamees enam hütist välja. Küüru vajunud, üleni hall, istus ta nüüd toas, lõi pikad õhtud kolde ees aega surnuks ja tõmbas vahetult piipu. Ühel niisugusel õhtul kopsis eit vihaselt suure raudakaga katlas ja ütles:

«Vett ei ole rohkem kui kahe tassi tee tarvis. Näed siis, et me oleme välja jõudnud! Homme ei ole enam midagi katset panna. Või pole sul enam jaksu vett kanda?»

Algul päeval tõusis vanamees juba enne kukke ja koitu, ja jõe ääres ja tassis terve tunni vett täis. Siis raius jõel ette kivi jõgi kärede pakasega põhjani kinni külmub ja seal vett pole, võib katlas jääd sulatada. Tagavarad ladus ta hõlpsa äärde virna, et eidel oleks hõlpsam võtta.

Mõne päeva pärast hakkas eit jälle torisema:

«Armastad kolde ees istuda ja külge soojendada, aga oled laotanud, et tule tegemiseks on tarvis kuivi puid. Varem polnud mul muret, nüüd aga korjan õuest pilpaid. Mida ma siis loojana hakkan, kui lumi maha tuleb? Millega ma ahju soojendan? Kas kuuled mind? ... Jah, eks see vanainimese elu ole üldiselt järele võetud.»

Vanamees tõmbas piibutäie lõpuni, võttis siis kirve ja hakkas kolde teritama. Terve nädala kandis ta metsast tuulemurdu, kolde kuni pimedani kirvega peeneks. Eit askeldas kõrval, korjas kokku viimase kui pilpakese ja kandis puud eeskotta, lüües eest varjule. Ta rõõmustas endamisi: niisuguse puude-tagavaraga pole pakanegi hirmus. Kuid kõige rohkem tegi talle rõõmu vanamehe terveks saamine — taat seisis juba kindlalt jalul ja hoidis tugevasti kirvest käes.

Eit peagi hakkas eit ta kallal jälle norima:

«Mis sa seal põõnad? Arvad, et oled kõik tööd-tegemised

ära teinud? Aga mina, näe, ei tõsta homme jalgagi voodi välja. Mul pole midagi katlasse panna: olen viimase kui koera raasu ära keetnud. Nüüd pole mul midagi teha, pole midagi keeta. Kuidas sa, looder ja laiskvorst, mõtled mind toita?

Vanamees aga vastas talle vaikselt:

«Oled ehk toidu suhtes liiga nõudlikuks läinud? Meil on puid, on jääd. Suvel korjasin lõhnavaid rohtusid. Tee kolm kasti, keeda rohtudest teed ja joo, palju süda lustib.»

«Eks me vaata, kaua sa palja rohukeeduvee peal elad! Täna sa mind surnuks näljutada või? Kui sa taigast ka põtra lüüa ei saa, on siis muud loomad tõepoolest ümbruskonnast kadunud? Kas sul häbi ei hakka, kui ma ise lähen taigasse toitu hankima?» tänitas eit edasi.

«Nonoo, läksid keema nagu vesi katlas! Aeg on juba tähtne heita, aga sind ei suisuta mingil moel magama. Sa oled muu vastu lihtsalt ülekohtune. Mul pistab juba ammu selja ja jalad lõhuvad valutada. Lase mul pikutada, kuni tervis taastub, ja jäta mind rahule!» vastas talle taat ja pööras selja.

Ent pikutamisest ei tulnud midagi välja. Kui ikka toitu varud otsas on, pole puhkamisest juttugi. Kuigi tõusta ei olnud raske, seadis vanamees end hommikul ikkagi jahile.

Niipea, kui taat hütiukse avas, tardus ta nähtust rabatun paigale. Õues oli kõik valgemast valge, pigista sellele endale valenduse käes kas või silmad kinni. Taat astus ettevaatlikult üle läve pehmesse kohevasse lumme, sammus edasi, kuni jõudis ümber hüti. Temast jäid maha sügavad selged jäljed. Taat katsis kogu maad, okaspuude oksid, oli matnud enda alla kogu talve. «Ongi talv käes!» ütles vanamees valjusti ja taipas, et nüüd, miks ta ristluud ja jalad olid valutanud. Taadi häälele vastas kohe koer. Vanamees sidus koera lahti, et võtta ta jahile kaasa, kuid eit hakkas sedamaid tõrelema. Ta kaalus üksi hütti jääda ning jättis koera koju.

Vanamees tuli taigast tagasi õhtu eel, oli ilma saagita ja tujust ära. Imes terve õhtu vaikides piipu, kõssitas külma meelikult, olgugi et oli end kasukasse mässinud ja istus tule juures.

«Näen, et sind vaevab mingi mure. Räägi ära, võib-olla hakkab mul meel kergem,» istus eit ettevaatlikult taadi kõrvale. «Nägin täna oma rajal võõrast jälge. Karu kõndis minu kanni lähuses taat aeglaselt.

«Hea on ju hea!» hüüdis eit. «Tähendab, ta tuleb ise sinu poole, jookseb ise kütile ette. Miks sa ta ometi käest lasksid? Kõiksi pidanud karu maha tapma!»

«Või veel! Ütle aitäh, et istun siin ja piipu popsin. Jahimees ei tervu, mida tähendab, kui mesikäpp selja taha hiilib. See tähendab, et su elu ripub juuksekarva otsas. Aga mul lihtsalt ei ole aega.»

Vanamees tegi lühikese pausi, laskis ninast suitsu välja ning ütles:

«Ühekord jooksis mu koer tükiks ajaks kuskile ära. Istusin üksi all, puhkasin, ega märganudki, kui tukkuma jäin. Lähen välja, mis siiski sahis, avasin silmad ja võpatasin: otse minu vastas seis teise puu tagant püsti Karu. Paistis olevat teine üsna noorukene, silmades kelm vallatu läige. Kõigest oli näha, et ta on polnud minuga kohtumist oodanud, vaid hulkus lihtsalt mööda, ajaviiteks ringi. Karu sirutas käpad ette, otsekui tahtnud mul kätt suruda, kuid mina haarasin igaks juhuks noa järele. Taganeda oli juba hilja, ja nii ma jäingi üksi. Mesikäpp sai sellest omamoodi aru ja ütles mulle:

«Arvasin, et sa lööd kartma ja pistad plehku. Kõik kardavad mind sest olen Karu, taiga peremees. Aga kes sina oled?» «Tõeline taiga peremees olen mina, jahimees,» vastasin talle. «Aga mina olen sinust tugevam!» ning Karu ajas trotslikult mu ette.

«Kas tõesti oled tugevam? Kuidas sa seda tõestad?»

«Lähe rinda!» tegi Karu ettepaneku ja sirutas jälle käpad mu poole. Ei, selle peale ma välja ei läinud! Asja ees, teist poolt karu käppade vahele ronida oleks olnud rumalus. Mida ma ei teinud, kui endistviisi looma ette istuma jääda oli ohtlik. Leidsin kolmnurkse kirve, haarasin pihku, ning, pööramata Karult pilku, heitsin kähku püsti ja lipsasin jämeda puutüve taha.

Karu tormas mulle järele, kuid rabas käppadega vaid seed-
rippeid.

«Pistame rinda!» mõmises ta kannatamatult ja ajas oma paratud punased lõuad pärani. Mina aga vaikisin ja jalutasin teda, kirves löögiks valmis. Siis raputas Karu pead ja viimetsikus raevus käpaga vastu seedrit. Tema konksutaolised küüned tungisid sügavale puutüvesse. Karu kiristas hambad küünistast ja kraapis paksu seedrikoort. Olin samuti ärevil, sest seepärast looma ees hirmu ei tundnud. Võtsin äkki hoonet ja virutasin kirve täie jõuga tüvesse, pisut kõrgemale Karu jalgedest. Päntjalg tõmbas kähku käpa ära, surus selle vastu rinda ja ajas õuduses oma väikesed silmanööbid pungi. Ta tõusis kord kirvest, kord nuga, mis rippus mul vööl. Veendunud, et ma ei kavatsen talle kallale tungida, ajas ta hambad virilalt irvi, taganes pikkamisi ning ütles: «Kui sul tuleb tabamine rinda pista, tule siia. Ainult ilma kirve ja noata.» See järel tegi ta vastumeelselt minekut.»

Vanamees jäi vait ning hakkas jälle piipu popsutama. Ta kuuleles jutujärge oodates istmel ja müksas taati kergelt kumarnukiga:

«Noh? ... Mis edasi sai? Miks sa teda tookord ei tapnud?»
 «Kuulsid ju — ta läks ära. Võib-olla oli see isegi hea, et ma rahumeelses lahku läksime ... Aasta pärast hulkusin jälle metsa. Kandsin, otsisin tuttava seedripuu üles ja nägin sellel märke. Karu oli enne mind seal käinud ja puule värsked kriidid jätanud. Need olid palju sügavamad ja asusid märksa loomemärkade läheduses. Selge — karu oli aasta jooksul kasvunud ja tal oli jõudu juurde tulnud. Ju ta mäletas mind ja kordas väljakutset. Tegin Karu kriimudest kõrgemale kirvest ühe täkke. Kolmandal aastal läksin tagasi, kuid Karu oli juba järele ette jõudnud. Nähtavasti oli ta kaua ümber seedripuud ümbrutanud, sest kõik alumised oksad olid vihaga puruks rebitud. Uued küünejäljed oli ta jätanud nii kõrgele, et ma nende ümber ei küündinud. Istusin puu alla puhkama ja vajusin kaudu mõttesse. Tähendab, ta otsib mind, tahab ikka veel tõestada oma jõudu, oma taigaperemehe õigust. Tegin ta nähtavasti kutsedaks, seepärast ta ei annagi järele, nõuab, et ma temaga võitleksin. Kuid kas ma suudan siis niisugusest võimsast loomast jagu saada? Oh, kolm aastat tagasi suutsin ma veel kogu

looda mäeaheliku ületada, kui parima, siidise karvaga musta sandrit jälitasin. Teiste sooblite poole, kel nahk oli kehvem, ma vandanudki. Kuid aastad kaovad ja jõud samuti ... Tuju ka tookord sandiks, istusin kaua seedri juures samblal ja olin külm. Kui ettevaatamatu ma olin ... Nii põdesingi terve talve ... Ent kui ma täna jälgi nägin — suuri ja musti — mõeldain kohe: Karu pole ikka veel mind unustanud, ikka pasab poole, tahab minuga vägikaigast vedada.»

Nüüd lõi eit kaht kätt kokku:

«Kui ta juba ise oma hukku otsib, siis ütlen sulle, tapa ta!»

Vanamees vangutas pead ja vastas mõtlikult:

«Ta pole enam endine vallatu karupoiss, nüüd on ta täiskasvanud, täies jõus loom. Ta on kangekaelne ja tahab mulle oma võitluses ilmtingimata tõestada, et ta on tugevam, et ta on taiga peremees. Miks ta siis muidu mind tookord ei tabas, kui oleks võinud kohe kallale karata ja une pealt kiskuda? Siin, eit, on terav kirves kivi leidnud. Nüüd võitluseks: kui ma temaga võitlema ei lähe, on parem oma nina alla kinni uldse mitte pista. Niikuinii otsib mind üles ja tungib kallale tagant kallale.»

«Kas tõesti tahad selle kiskjaga võidelda? Oled päris arust välja. Kuidas hundil tallest ka kahju ei oleks, ikka paneb ta vaevalt nahka. Hunt ajab igal aastal karva, kuid oma kombeid ta ei muuda. Ja mispoolest karu parem on? Sa pelgad, et karu on tugev. Noh, ja mis siis? Tean isegi, et temast paljaste kätega jagu ei saa. Kuid mõtle midagi muud välja. Ahaa, käes! Sa meelita Karu endaga kaasa, siin aga korraldame talle löksu lihtsamast lihtsam on teda püüdisauku tõugata või peibutada. Nii on lood. Hobust püütakse linguga, looma kavalusega.»

Vanamees jättis piibu popsimise, kergitas üllatunult kulmu ja muretas:

«Nii, nii ... Ütle, et tuleb ta siia meelitada ... Hüva, teeme proovi.»

Hommikul oli tal juba metsatee jalge all. Taat liikus taigas kergelt ja kiiresti, ta oli oma endise kogenud ja õnneliku käega jalgmehe enesekindluse tagasi saanud. Tõsi, koer tuli jälle

koju jätta, nagu oli soovinud eit. Tuttav taigarada oli kohes-
lund täis tuisanud, kuid taat liikus edasi märkide järgi. Ta
käis ta taigas mitu korda, otsis üha Karu jälgi. Samal ajal ka-
tis ta väiksemaid metsloomi, jäneseid, kitsi, millest nad end
elatusid. Ent kui oli möödunud kuu, veendus taat, et Karu
ammu koopasse pugenud ja magab kevadeni talveund. Ma-
letu oli teda otsida.

Kevadel tuli taat jälle tuttava seedri juurde. Nüüd oli ta
mees kahekordselt ettevaatlik, kuulatas valvsalt iga sammu.
Enne kui ta puu juurde läks, vaatas ta tähelepanelikult üm-
ning nägi äkki selgesti kaht okste tagant välja paistvat kora.
Keegi jälgis teda juba! Vanamees haaras otsemaid vibu ja
noole peale.

«Hei, näita ennast, kes sa oled! Või muidu saadan noole-
dest kõrvadest allapoole!» hüüdis ta ja tõmbas kiiresti vibu
nööri pingule. Oksad läksid liikvele ning nende tagant koor-
mahlakas madal hääl:

«Ära ilmaaegu hirmuta, lase vibu alla, siis tulen.»
Pöösa tagant tatsas esile tohutu suur Karu — üleni pu-
nud, karvad täis kuuseokkaid. Taigaperemes oli ähmi tap-
nähinud välja sugugi nii hirmuäratav kui tavaliselt. Ta tamm-
kohmetult tagumistel käppadel, esimestega aga nühkis kora-
ja kraapis kõrvu, otsekui tahaks teisi küljest ära kiskuda
est, et nad teda reetnud olid.

«Tukastasin siin veidi sind oodates. Sind pole enam ka-
näha olnud! Tere siis kah, vana!» mõmises Karu ja ajas kora-
laiali.

«Oled see sina, pöntjalg?» päris vanamees.
«Mina neh! Kuidas on, kas hakkame rinda pistma?»

Ent vanamees võttis vastuse asemel piibu välja, toppis tuba-
kat täis ja hakkas popsima, näidates kogu oma olekuga, et ta
karda mesikäppa mitte üks põrm. Ta venitas sihilikult
püüdes kiirustamata läbi kaaluda, kuidas Karu enda juurde-
koju meelitada. Vanamees pahvis piipu ja kogu tema
mühkus paksu halli suitsupilve. Karu vaatas teda imestuse-
ga suutnud kuidagi mõista, miks vanamees laseb suust välja
nii palju auru. Ka tema avas lõuad ja püüdis samamoodi

alja hingata, kuid asjata. Siis tatsas Karu uudishimust aetuna
vahetult lähemale, nuusutas, tõmbas endale sisse tubakavingu
ing kukkus kohe aevastama ja köhima. Meelehärmis kattis
koonu käpaga ja lontsis nõrdinult eemale. Vanamees naeris
hilarase üle ja ütles:

«Pöntjalg, muudkui kiirustad mind takka, tahad minuga
mõelda. Niisugune komme on ainult metsloomadel, et niipea
ko kokku saavad, kibelevad omi metsikuid kombeid näi-
tama — tormavad teineteisele kallale, mõirgavad ja purele-
vad. Meil, inimestel, aga on kõik hoopis teisiti. Meie otsustame
koos läbi järgi, mida keegi suudab ja kes tugevam on.»

Messa, vana, mulle puhud! Algul pidid peaaegu et suitsuga
mürgitama, nüüd aga seletad siin midagi mõistusest. Meil
tuleb on seaduseks ainult jõud. Kes on kõigist tugevam, selle
on ka rahulik. Sellepärast ma olengi taiga peremes, et

kõik loomad teavad minu jõudu. Ja ka sinule tahan ma tõestada.»

«Ega mindki jõust ilma pole jäetud. Mina pean tugevaid neid, kes, näe, need puud seal ühe hoobiga maha panema. Kas sina suudaksid seda teha?»

Vanamees vaatas kelmi pilguga Karu poole ja ootas vastust. Aga pöntjalg ei pidanud pikalt aru. Ta ajas rinna ette jala kapad kokku, valmis otsemaid asja kallale asuma.

«O-o! See mulle istub! Mulle meeldib, kui ma saan jõudu mängu panna. Proovime, vana.»

«Pea kinni, Karu, meie pool öeldakse, et seitse korda maha ja üks kord lõika. Arvan, et iga loll suudab puu maha murda. Kuid seda tuleb teha oskusega: puud tuleb langetada ühe ühele poole, ja nii, et kännud jääksid ühetasased ja madalad kõige rohkem vööni. Kes sellega hakkama saab, ongi võitu mees — need on minu tingimused.»

Vanamees oli andnud raske ülesande. Karu ei suutnud ta nõu järgi taibata, kuidas langetada puu nii, et järele jääks sõltumatu madal känd. Kuni ta mõtles, ütles vanamees:

«Hüüva, pöntjalg, on juba pimedaks läinud. Läki parem tagasi koju, homme aga paneme teineteise proovile. Kohtume homme samas.»

Hommikul said nad kokku nagu vanad tuttavad muistest aegadest.

«Noh, pöntjalg, sina oled siin peremees, eks siis ka alustada minna aga puhkan seni jalgu. Vali endale ükskõik mis puu, aga puu välja ja langeta,» ütles jahimees kavalalt silmi vidutades. «Läbi eemale ja istus maha.»

«Eks siis vaata!» ütles Karu ja lõi samas ühe noore puude otsa. «Ehhei! Pea kinni! Ära võta järgemööda. Ma ju ütlesin, et vali, aga vali jämedam,» hüüdis talle jahimees.

«Missugune, näita!» möirgas Karu.

«Vaata seal! See on toekam!»

Karu möiratas, võttis hoogu ning virutas kohutava jõuga vastu seedritüve. Puu lõi värisema ning murdus sellest kohast. Kuhu oli langenud lõök. Kõrge kroon hakkas aeglaselt vabandama, siis aga prantsatas okste raginal maapinnale. Vanamees oli ilmas mõndagi näinud, kuid seda, et puu ühe hoobiga paha

hakkab, polnud ta näinud. Karu aga oigas, käpp suus, ja puhus mulle nagu väikene laps.

«Näid on nähtavasti minu kord,» ütles vanamees ja tõusis. «Tule ja vaata, pöntjalg!»

Karu ei kuulnud öhkagi, ta oli valust ogar: käpp oli kurnunud, valu kandus abaluudesse ning tal oli kadunud meele tahtmine puid langetada.

Vanamees valis välja jämeda puu, võttis ulja rühi, pingutas ja hakkas tüvi aeglaselt langema. Hetke pärast prantsatas ümberlõnglane mürina ja raginaga maapinnale. Vanamees hakkas seadri juurde, ja ka teine puu langes naaber-oksade riivates eelmise kõrvale. Töö oli tehtud. Vanamees pöntjalast sõbra enda juurde ja näitas talle kändusid — need olid madalad ja siledad. Siis läksid nad Karu kändude juurde. «Näi taiga peremees nägi juba isegi, et tema kännud ei ole ühtlasi. Ta kehtas vaid õlgu ja kiskus koonu krimpsu. Noh, kes võitis?» päris jahimees.

«Noh, kes võitis?» päris jahimees.

Karu ei teadnud, et kaval jahimees polnud öö otsa sõbra nõu järgi teinud. Ta oli tänaseks võistluseks valmistudes rassi- ja mehaaniliselt kõvasti tööd teha. Vanamees oli tark ja nutikas ja teadis, mida teha. Ta jäi ööseks metsa ja raius puud pooleks. Ja need läbiraiutud seedrid seisid paraja ajani, kuni hakkasid poleks midagi juhtunud. Tal jäi üle vaid väheke jõudu ja tahtmist, et need maha langeksid. Läbi- ja katnud kohad aga oli jahimees katnud sambla ja puukoorega. Ja õlgu kogu kavalus.

Karu ei teadnud ega aimanud kõigest sellest midagi. Ta nägi, kuidas vanamees puid langetas, nägi, et ta tegi seda osavalt ja paremini, kuid ei suutnud ikka veel vanamehe jousse uskuma jääda. Õigemini, ta ei tahtnud vanamehele alla anda ja kaotusega leppida. Ta lihtsalt vaikis ja mõtles, et valu abaluude all järele annaks.

Karu loom polnud veel toibunud ja lõplikult marru läinud, mõtles jahimees välja uue riuka, et tema tähelepanu eemale juhtida.

«Ütle õige mulle,» lausus ta pöntjalgsele sõbrale, «suudad kivist mahla välja pigistada?»

«Kuidasmoodi? Kas siis kivides on mahla?» ei suutnud mõista.

«On küll. Mahla on kõiges, mis meie ümber leidub. Vanamees murdis rohelise oksakese, tegi õhukese sisse küünega tükke, ja kohe ilmus sinna hele tilgake. Ta las seda karule.

«Kas näed? Nüüd aga võta kivi ja pigista seda tugevasti. Karu võttis kivi ja pigistas seda kõigest jõust, pigistades küüned ragisesid. Ta võpatas valu pärast. Ent ta ei suutnud kivist tilkagi mahla välja pigistada.

«Ei jaksa?» narris teda vanamees. «Mina aga löön ka kaljurüüajad välja, kivist rääkimata. Sa ei usu? Kas tahad näha, kuidas ma seda teen? Väga lihtsalt, sellesama käega.»

«Kuidas? Palja käega vastu kaljut? Aga see on ju valu!» ja Karu peitis haiget saanud käpa kohmakalt oma pulstunud karvade sisse.

«Jah, on küll valu. Aga kui sa kardad käppa puruks lüüa, võid virutada ka kiviga. Ja ära unusta, vastu kaljutippu tuleb nii lüüa, et sealt ajud välja pritsivad,» seletas talle vanamees. «Vaata, sellel kaljurüükal on tipp päris paljas, üleni kivi lähme, ma näitan sulle, kuidas kaljurüükast ajusid välja pekstakse.»

Vanamees viis Karu meelega sellele kaljumäele. See tema koduteel, sealt aga lootis ta pöntjala löksu meeldida. Muidugi, jahimees oleks Karuga igal ajal hakkama saanud, kuid siis oleks tulnud saaki kaugele tassida. Ilma hobust oleks see olnud peaaegu võimatu.

Karu ronis järsule kaljumäele otseteed, läbi kivimurru padriku. Kuuldes tema kähisevat hingamist, tõusid linnud ohmunult oma haudepesadelt lendu. Vanamees jäi Karu maha. Kuid ta ei kiirustanudki. Otsekui jalutuskäigul jälgis ta lähelepanelikult linde, jättis meelde, kust nad lendu tõusid. Laks siis sinna, otsis pesad üles ja korjas miskipärast linnu mune. Tema teekaaslane aga oli juba ammu kaljutipus, olnud isegi istet võtta ja hinge tagasi tõmmata.

«Vana!» hüüdis ta ülevalt. «Aitab lõbutsemisest, roni

«Tulen! Sina aga hakka senikaua pihta! Peksa, näe, tugevamini, võib-olla peksadki midagi välja!» Kõneldes nõutult ümber kaljunuki ega teadnud, mida tal siin küll ajud on? Võib-olla nende kivide all?» ta endamisi ja pööras ringi tohutuid kivimürakaid. Vanamees kohale jõuab, tuleb kõik ümberringi üle vaatades ta ja nuusutas värsket mulda, kiskus üles rohutõrja. Kuid ta ei leidnud midagi, murdis ainult küüned ära ja kiskus käpad verele. Ent siis tuli talle äkki meelde, et ta oli rääkinud tipust. «Niisiis,» arutas Karu, «tuleb otsustada, kust kõigil loomadelgi. Ahhaa! Kaljurüüka ajud tuleval tipus! Löön selle kohe pihuks ja põrmuks!»

Karu ja nohises valjusti. Karu võttis kivi ja virutas täie jõuga kaljutippu. Kivi purunes tükkideks ja ka kaljuküljed kildudeks, kuid mingit aju polnud näha. See ajas Karu türedaks ning ta hakkas vihaselt mõniskema. Siis võttis ta suurema kivi ning tagus nagu pöörane vastu kaljut. Kivi lagunes kildudeks, purustas ta käpa ning küüned hakkas immitsema verd. Sellest kilplasetööst läks Karul silmade ees mustaks. Ta äigas veel korra tugevasti vastu kaljut ja hakkas siis valu pärast metsikult mõirates oma verist pealikkuma.

Karu vanamees kohale jõudis, konutas karu maas, ise üleni jõuetu ja haleda väljanägemisega. Kõssivajunult silistas ta Karu käppa.

«Mõista... Ega sul kerge ole. Pingutad üle, vaeseke. Mis teha, vaata nüüd minu tööd,» muigas vanamees.

Karu tõus kaljurüüka juurde, võttis hoogu ja virutas rusikaga kivist kaljuseina. Samas kostis vaikset raginat. Karu arvas, et ta murdis vanamehe sõrmekondid. Tema üllatuseks aga hakkasid kaljuseina jahimehe kätt voolama kollakashallid, ajutaoliselt pöördelise aine nired.

«Võta, pöntjalg!» hüüdis jahimees karule reipalt, võttis hoogu ja lõi. Karu ei jõudnud silmagi pilgutada, kui talle otsa peale veniv lödi vastu nagu lendas. Ta ajas põlastavalt ham-

bad irevile, pööras koonu kõrvale ja hakkas käppadega maha
kleepunud kollakashalli massi maha kaapima. Vanamees va-
tis põuest viimase peotäie mune, ent Karu ei näinud muna-
ta polnud ka esimesel korral märganud, kuidas vanamees
mune peos hoidis ja need vastu kaljurüüngast puruks lõi. Vanamees
tegi ainult näo, et virutab täiest jõust, tegelikult aga
ta vastu kaljut katki vaid linnumunad, millest mööda kivi
tema kätt sogane vedelik jooksmas hakkaski.

«Nõnda, sõber, tuleb lüüa! Sina, rumaluke, aga tahtsid muna-
muna, kuid nagu kõigest näha on, jäid su käpad lühikesel
maeris vanamees Karu üle.

Karul hakkas vanamehe pilgetest lausa läila, oleks kar-
korvad kinni toppinud, et mitte midagi kuulda, aga käpp va-
tas. «Kui õige lükkaks ta kaljult alla?» mõtles mesikäpp.

«Kivi ja lööks tal pea lõhki?» Ta jõudis end vaid pöö-
ruda, kui kivi järel ja hakkas kohe hambaid kiris-
ma. Liigutusest lõi abaluude alla piste ja õlga valu
ta praegu, haige vigase käpaga ma küll vanamehest
muna,» mõtles Karu kibedusega.

«Kui püüad, püüa, seal paistab minu hütt. Korstnast tõusek-
si, et minu eit keedab praegu teed ja ootab mind koju
minu poole külla?» tegi jahimees Karule ettepaneku.

Karu väärutas kartlikult koonu:

«Minu koobas on siinsamas ligidal. Lähme parem minu
külla, ole minu külaliseks.»

Karu jõudsid nad võistu teineteisele auku pähe rääkida, kuid
juba pimedaks — öhtuhämarus tihenes. «Saagita
muna, kui Karu oli tal juba peaaegu et käes, vanamees
olnud, samuti kartis ta saaki minema lasta. Tuli loomaga
muna. «Küll ma seal midagi välja nuputan,» otsustas
jahimees ja läks Karuga kaasa.

Karu jõudsid Karu koopani ning siin jäi jahimees jahmunult
seisma. Palju aastaid oli ta taigas hulkunud, see polnud tal esi-
mõeldud, et karu koopa ees seista, kuid midagi niisugust nägi ta
võib-olla kord: koopa sissekäik oli ümbritsetud püsttaraga.
Jahimees hakkas loendama ja luges kokku tervelt kaksküm-
neid teivast. Õudusega märkas ta, et iga teiba otsa oli
kõrval kolp. Olid need nüüd lamba või mingi teise looma
kõrval, polnud võimalik pimeduses näha. Karu võttis tema
kõrvalt veel ühe teiba, torkas selle jõuga teiste kõrvale
maha, ja nagu poleks midagi juhtunud, juhatas aupaklikult
jahimees teed, kutsudes külalist oma koopasse. Vanamees sisse-
käiku, kuid vaid võttis vaikides piibu ja istus koopasuu ette
maha. Siis ütles talle Karu:

«Tead, mul valutab õlg, mine õige sina vett tooma, mina
jään seni õhtusöögi valmis. Võta need ämbrid, vesi on siin-
samas, ojakeses.»

Karu kodu koopasse. Vanamees astus pikkamisi kahe hii-
liure ämbri juurde, katsus neid tõsta, kuid ei suutnud ämb-
reid maast lahti kangutada. «Ohoo! Need riistapuud on

ju härjast raskemad!» jõudis ta mõelda ning vaatas la
ringi: ega äkki Karu tal silma peal hoia?

«Mnjaa... Oled halb peremees, pöntjalg, kui sul
isegi vett ei ole. Ei, vett tooma ma ei lähe. Parema juha
sliia ning vesi voolab sulle ise koopasse,» ütles vanamees
justi.

Niipea kui Karu seda kuulis, jooksis ta kohe välja.

«Ei,» hüüdis ta ehmunult. «Las oja voolab endist viia
sugust teenet pole mul tarvis! Sa ujutad ju kogu mu
üle!»

Nüüd võttis Karu kõik talitused enda peale. Pärast
sööki aga veeretask ta väljapääsu ette kivimüraka ja juh
külalisele kätte nurga, kus too pidi magama. Vanamees k
das natuke asemeoksi, vaatas, kas nuga on alles, pani pen
kirve ja heitis pikali. Koopas oli umbne, lehkas raibe järel
et topi kas või nina kinni. Ja ka uni ei tulnud: vaname
manud lahti mõttest, miks Karu oli koopa ette veel ühe
maasse torganud. «Küllap on see minu kolba tarvis,» j
la viimaks otsusele.

Karu aga külitask enesega rahulolevalt koopa teises n
Või veel, tal oli ju õnnestunud vaenlasele auk pähe rääkida
ta oma koju meelitada. Ja nüüd on ta siin, väljapääs koop
aga kindlalt suletud. Vanamees on tal peos, kindel mis k
Siit ta enam plehku ei pane. Meeldivad mõtted suigut
Karu unele, ta hakkas valjusti nohisema ning jäi lõpuks
helt magama.

Vanamees oli seda hetke oodanud. Kuulnud ühetasast
lamist, mõistis ta, et Karu on uinunud ega ole enam oht
Ta tõusis ettevaatlikult püsti ja hiilis vaikselt väljap
juurde, ent kuidas ta ka ei pingutanud, ei suutnud ta kivi
kohalt liigutada. Kas tõesti ei pääse siit välja? Kuidas
põgeneda? Vanamees laskis pea norgu ja hakkas oma m
tagasi minema. Äkki komistas ta väikesele palgijupile. Van
mees ehmus: kas ta pole järsku keset ööd peremehe unet
rikkunud? Mis siis saab, kui too üles ärkab? Põlvili, nagu
kukkunud oli, tardus vanamees paigale. Ent sealt nurgast, ta
magas Karu, kostis muretu norskamist. Vanamehel vajus

«Ni-i-i, paistab, et seekord läks õnneks. Ma ei tea,
kuidas Karu, kuid mul tuleb tema jaoks tingimata
moistatus varuda,» arutles vanamees endamisi. Ta
palgijupi, mille otsa oli komistanud, viis sinna, kus
lamanud, pani selle enda asemele okstele ja viskas
peale. Las Karu arvab, et seal magab endistviisi
Isa. Ise aga läks ta eemale ja peitis enese ära. Ilma
oli vilu ja ka uni kippus kangesti peale pärast kõiki
keldamisi ja vaeva, ent tahes-tahtmata tuli kannatada.
hakkas Karu oma asemel vähkrema, külje alla pan
oksad sahisesid, ja ta kargas äkki just sinna, kus
magama vanamees. Ta kukkus raevukalt jalgadega sõt
trampima, käppadega taguma. Ta kolkis palgijuppi,
hakkas märjaks. Kui ta lõpuks väsis, nuusutas ette
kasukat: nähtavasti kontrollis, kas vanamees on veel
Elas kas siis kasukas või palgijupp võivad hingata? Veen
et on oma külalisest tossu välja tümitanud, rahunes
maha ning vajus taas oma nurka kuivanud okstele

«Tudi, pöntjalg!» muigas vanamees oma varjupaigast
tundes. «Maadleja pole see, kes oma vastase maha paneb,
kes võttest välja rabeleb. Nii on lood,» ütles ta vaik
endale. Siis võttis maast oma äraräsitud kasuka, tõmbas
viis palgijupi endisesse kohta tagasi ja heitis ka ise

«Hommikul, poolenisti veel une küüsis, haigutas Karu val
haigutas mõnuga ning saamata veel silmi lahti, hakkas
«Nüüd kaevan selle kärvand vanamehe maasse, pei
ndlasse kohta. Ära süüa jõuan alati.»

«Tere hommikust, peremees! Kuidas magasid?»

Karu tardus, otsekui oleks puuga pähe saanud. Ta lõug vajus
ja keel suust rippu. See polnud võimalik! Ta ei usku
oma kõrvu. Midagi taipamata tatsas ta kuidagimoodi väl
juurde, veeretask kivi eemale, et koopasse valgust lasta,
tema ees seisab ikka toosama vanamees, ikka veel elus
Karul. Karu ajas silmad pungi ning kogeles suurivaevu:

«Ku-kuidas... s-sa...?»

Vanamees tegi, nagu ei märkaks oma pöntjalgse sõbra hääldust, ning ütles süütu näoga:

«Mul on külje sees midagi pistma hakanud. Äkki tein sulle liiga kõva ašeme? Aga võib-olla sa, sõbrake, hullaks läksid öösel ja muljusid mu ribisid?»

Karu väärutas pead ja pööras pilgu kohmetult kõrvale: ta ei tahtnud midagi vastata, hammustas isegi häbi pärast keelt.

«Hüva, tuleb kõikidele loomadele selgeks teha, et ma olen sinu juures külma sain,» kavaldas vanamees ja vaatas pilguga sõpra.

«Milleks loomadele rääkida?» läks Karu tõsiselt ähmi talle vastu.

«Mardus äkki, võttis maast esimesena silma hakanud pilgust selle jahimehele.

«Ah, parem löö mind siinsamas paigas maha, ainult jätta eluvõime,» palus ta haledalt.

«Ah, pöntjalg, me pole veel sinuga rinda pistnud. Vara on sulle haigust luua. Kui tahad minust võitu saada, tule minu hütile, metsalagendikul läheme sinuga vastamisi. Olgu sulle juba kõik taigaelanikud meie meelelahutuse tunnis-õnneks. Kui aga võta kaasa. Kui mu jalust maha lööd, läheb mulle kahju, et mind lõplikult surnuks koksata.»

Karule pilgutas Karule silma, veeretask talle palgijupi jalga, tõusis, väljus kiiresti koopast ja kõndis minema. «Näib, et sa oled terve juures! Ka seekord läks õnneks! Nüüd — võta kaasa vaatamata koju. Aga Karu mu käest ei pääse. Tean, et sa oled tugev ja tunda siit välja suitsetada on kähkidegu. Võtan kaasa, meisterdan lohustid, aga võib-olla kutsun seltsi ka teie rahvast kokku.» Nii mõtles jahimees ja kiirustas koju.

Karu aga toibus alles siis, kui oli vaevalt jõudnud veereva pöörast kõrvale põigata. Ta vaatas puunotti, meenutas, et ta oli kavalaid silmi ja sai kõigest aru: jahimees oli kahtlusega lolliks teinud. Karu ajas jõuetus vihas hambad ire-irendas neid, vehkis hirmuäratavalt käppadega, kuid... juba oli juba läinud.

Karu ei jõudnud taat veel teedki juua ja oma seiklusi rääkida, kui koer õuel ärevalt haukuma hakkas.

«Kas ta haugub? Just praegu andsin talle süüa. Õigesti ütlesin, et kuni koer pole ennast kolm korda ringi pööranud, ei tohi ta haugatanud, ta pikali ei heida. Jää vait!» hõikas eit.

Karu, siin on lugu kahtlane! Rumal peni klähvib päise tagant, kuid meie Siberi laika on jahikoer, tema juba asja ei tee. Nähtavasti haistis midagi,» ütles vanamees ja vaatas aknast välja.

«Vänt! Sealt tuleb minu sõber pöntjalg!»

Karu, läks ähmi täis, hakkas mööda hütte edasi minema ja ohkima.

«Ära rabele, eit. Ütlesid ju, et jahimehele jookseb kätte. Ma kavatsengi ta lähedale lasta ja alles siis nohutada. Sa, eit, too koer eeskotta ja pane uks kõvasti Arvan, et Karu kukub ise püünisauku.»

Karu kuulis vanamehe häält, jäi seisma ning hakkas nuuskima ja otsima, kus on auk. Et peidik oli kaetud võrrookstega ning pealt veel mullaga, oli seda raske märgata.

Kartes püünisauku langeda, muutus Karu veidi hõõtsu. Vanamees avas samal ajal ukse, tõmbas vibunööri välja, kuid nüüd hüppas eeskojast välja koer, kukkus meelele kult haukuma ja tormas metselajale kallale. Karu jõudis tollesama kiviga virutada. Koer ehmus ja ka vanamees, tas hetke, päntjalg aga kadus kähku puude varju. Koer tasis talle haukudes järele, kuid ligi minna kartis, kink tagasi — kas peremees jõuab ikka talle järele.

Karu lõõtsutas kiirest jooksust ja hingas raskelt, võttes des tungis ta otseteed läbi taigapadriku. Vares kuulis all lärmi ja pistis kõigest kõrist kraaksuma. Naaberpuu hakkas keksima Harakas, kõlgutas saba ja kukkus kähkuma. Karu mõtles, et lärmi on tingitud sellest, et taigalinnud istuvad puude otsas, märkasid talle järele jooksvat jahimeest ning ehmus veelgi enam. Ka koera haukumine kostis kuusna lähedalt. Nüüd kuulis ta päris ligidal põõsastes ja kiiret hingamist. Karule näis, et jahikoer on talle jõudnud. Ta pistis jälle tuhatnelja punuma.

Äkki kuulis Karu selgesti Hundi kähedat häält:

«Hei, taiga peremees! Mis on lahti? Miks on taimeid nonda ähmi täis ja lippavad sulle järele? Pea kinni, peremees, anna aru!»

Karu peatus ja kähises lõõtsutades:

«A-a! See oled sina, Hunt... Kas sa siis ei näe, et minu taga jahimees koeraga? Kuuled, kogu taiga on kisa ja täis? Küllap on alanud haarang!»

«Võta aru pähe, taiga peremees! See on rumal Harakas, kähdistab ja Vares, kes hirmu pärast kraaksub. Ai-ai-ai! Oled sa nii suur ja kardad koera.»

«Kui koera järel tuleb jahimees vibuga, ja nuga ja kirves on käes!»

«Tuleb! Meid on ju kaks, küllap saame hakkama. Mina võtan koera kõrvale ja kisun lõhki, sina aga võta jahimees. Me jätkeb värsket liha meile mõlemale ja võime kuu-
tada isu täis juua,» ütles julge Hunt.

«Ei... Ma ei taha värsket liha ega hakka ka verd jooma. Ei maitse,» keeldus Karu. «Kas tagaajajaid pole veel?»

«Kõiguseid tagaajajaid? Sulle ainult näis nii,» rahustas Hunt. «Häbene ometi, Karu. Kui sellest loomadele rää-
da, loevad nad su naerualuseks ja ei pea sind enam taiga

peremeheks. Kus seda enne nähtud, et Karu taiga loob?

«Ma sulle näitan häbenemist! Proovi sa ainult kellel satada!» kätas Karu Hundi peale ja vaatas teda. Hunt saba jalge vahele tõmbas ja alandlikult maha. Aga mõne aja pärast hakkas Hunt jälle Karu hullutama.

«Mesikäpp, ae, mesikäpp! Tõesta, et peale sinu ei ole teist isandat. Lähme koos vanamehe hüti juurde. Ma tean seda, ta on juba nii vana ja väeti, et ei suuda kellelegi teha. Lähme sinna, mina hakkan uluma, meelitan ta oma aga koksad ta nurga taga maha. Tabad ta üheainsa kapa biga. Lähme!» ei jätnud Hunt, püüdes sõber pöntjale ühissitada.

«Ahaa! Ütled, et mina poen peitu ja peremehe kutan sinu üksinda? See on sul hea mõte. Aga kas sa kartma ei tõi?»

«Mitte mingi hinna eest! Võta vits ja seo mulle ümber ja ennast seo teise otsa külge, nii on kindlam,» veenis Karu.

«Noh, hüva, seome end ühte ja lähme. Kahekesi saame jagemini hakkama. Kaks meest on ikka kaks meest. Olen de taiga peremees ja tõestan seda nii sinule kui ka sellele peremehele,» ütles Karu ning sõbrad hakkasid jahimehe hütini minema. Hunt sörkis julgesti ees: koos taiga peremehe end tundnud ta kellegi ees hirmu.

Juba eemalt haistis jahimehe koer metsloomi ja hakkas klähvima. Jahimees vaatas aknast välja, nägi Hundi Karuga ja hüüdis eidele:

«Sa vaata õige! Pöntjalg tuli tagasi, ja mitte üksipäini hõiväega!»

«Vaata aga vaata! Ta ei tule ju ise, Hunt talutab teda otsas. Näe, Hunt tirib teda!»

«Tõsi mis tõsi! Arg Karu poleks üksinda tagasi tulnud, kui siin juba küllalt hirmu tunda. Ja pealegi, võta haavand või pöntjalg — ühed argpüksid mõlemad.»

Karu kuulis neid sõnu, solvus, et vanamees teda aru peaga oli kõrvutanud, vihastas lõplikult, läks marru, muutis

ettevaatuse ja kukkus käppadega vastu ust prõm-

peale, lollpea! Eile tagusid käpad veriseks, täna hakkas rääkis vanamees majast. «Eit, võta nuga ja tee juurde. Ega sa kuskil võsavillemit näe?» Hunt annult, kuidas ta hambaid laksutab. Mul on eitas eit.

Hunt hambaid laksutab, siis ta teritab oma kihvu. Aga Hunt ta kätte ei saa, seda teab ta isegi. Ta on kaval, Hunt mees, ta ei terita hambid sinu tarvis. Hunt peab Karu. Ise ta peitis ennast nurga taha, rumal Karu aga hakkas ukse taga. Nii ta rehkendaski. Karu saab kohe teravast maitsta. Kui ma olen Karu uimaseks löönud, ta maha. Ja siis kuluvadki Hundile ta teravad hambad. Meid ta siit välja ei lase, pöntjala aga rebib ise ja laseb isu täis ja laseb jalga. Saad nüüd aru, mis Hundil on?»

«No küll!»

Karu kuulab ega uskunud oma kõrvu. Ent samas hiilis kahtluse ja ta mõtles: «Võib-olla on vanamehel õigus?» Huntas Hundi poole, see aga oli tõepoolest nurga taha poogenud ja laksutas hambaid. «No küll on häbitu elu, mina on redus, aga mina seisan ukse taga. Äkki kargab ta välja ja äigab mulle kirvega silmade vahele? Ei, Hunt sa alt ei vea! Ei lähe läbi! Enne litsun su laiaks!» Huntas kohutavalt ja kargas Hundile kallale. Too tahvavale põigata, kuid vits tõmbus kaela ümber pingule. Hunt teela pooma, ning paljaste kihvadega Hunt hakkas vastu lörisevama.

Hunt! Või tuled veel hammustama!» Karu ei kannatanud Hunt jultumust välja ning virutas käpaga, nõnda et Hunt Hunt lendas. Karu talle järele: nad olid ju teineteise hammu seotud.

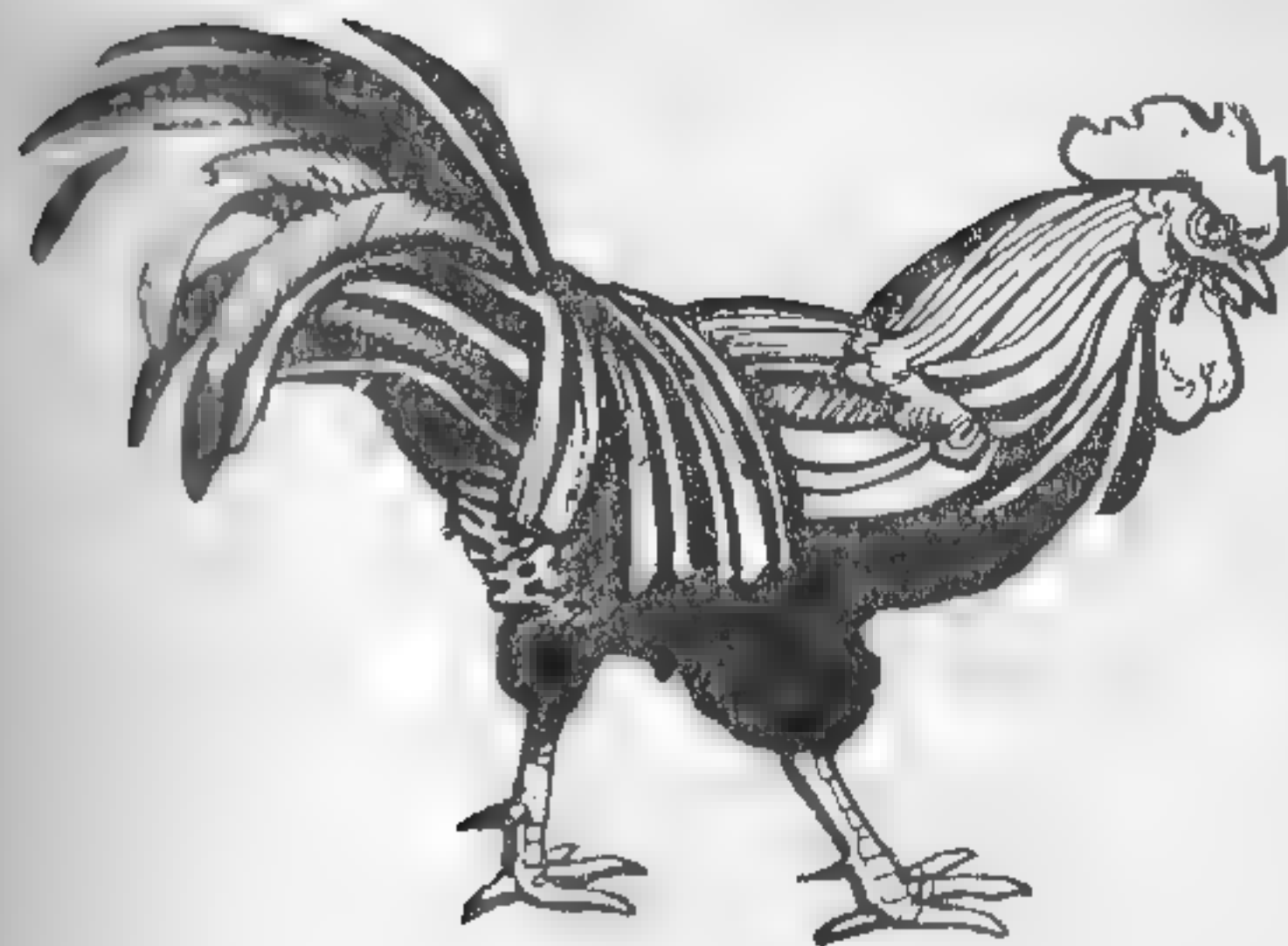
Hunt nägi, kuidas loomad omavahel kaklevad, kargas ja laskis kiiresti Karule otse abaluude alla noole. Too meelikult mõirgama, tõusis tagumistele jalgadele pusti. Hunt näinud valu tõttu midagi — silmade ees läks mustaks

Teinud paar-kolm sammu, kukkus Karu sügavasse po-
auku, mille jahimees oli juba ammu valmis kaevanud. Pa-
bas endaga kaasa ka Hundi.

Nüüd jahimees enam ei viivitanud. Ta võttis kark-
kus sellega kõigest jõust tümitama. Ta lõi Karu po-
maha ning hüüdis võidurõõmsalt:

«Tule siia, eit! Aita saak välja tirida. Siit sa saad nii-
saapad kui ka krae. Mina aga hea karunahast kastikol-
»

Sellega lõppesidki Karu vembud. Veel kaua elavad
pehkinud taigahüti jahimees ja tema eit, kaua veel
taati jahiõnn, sest igas ettevõtmises aitasid teda karu-
nutikus.

Apollon Šadajev

MIKS KUKK HOMMIKUTI KIREB?

Al jäänud Paabulind Kukke imetlema. Milline nägus
peas punane hari, seljas eredad siidised suled. Kõnnib
it mööda õue ringi. Kodulindudest oli elegantne Kukk
ilusam, ning paljud kadestasid teda. Kadestas ka Paabu-
kellel endal tollal veel polnud uhket pidurüüd.

Al õhtu ning õues hakkas hämarduma. Kukk, nagu
tavaliselt juba õrrele hüpata ja ennast magama sättida,
Al juurde astus Paabulind.

Kuke-Punaharjake, mul on sulle palve, kuula mind
Paabulind Kukele lipitsevalt. «Sul on kõik olemas
on ilus. Sinu jalgade küljes on kannused, peas punane
hari — puha kuldsetest sulgedest. Oled lihtsalt imet-
ne! Aga vaata mind: riietus on mul vilets ja ka jalad
hüüa kuhugi.»

Kukk läks kohe uhkust täis. Ajas kebjalt pea püsti, vaatas ülevalt alla ja vastas hooletult:

«Mnjaa... Ega sa pole küll tuhkagi väärt... Kuigi mul pole ju vigagi.»

Paabulind langetas alandlikult pea ja õhkas raskelt kesis viisakalt:

«No kuule, mis kasu on mul kõnnakust, kui mul ei ole ühtegi sõbraid, kes saavad pidurüüd? Kukeke-Punaharjake, laenu oma hommikuni oma ilusad riided, ma käin õhtul peol ära.»

«Piduõhtul? Hm... Seal hakkad sööma, jooma, tantsima. Võid mu uhked riided ära määrada,» vastas Kukk.

«Luban sinu riideid hoolega hoida. Palun, anna laenu!» ütles Paabulind. «Praegu on juba öö, ümberringi pime, ei näha kas või silm peast välja. Niikuinii pole näha, mis sul seljas on. Jaluta niisama,» vastas Kukk jälle.

Kuid Paabulind proovis ikkagi Kukele auku pähe tulla. «Siin on küll pime, Kukeke. Kuid aasal, kus me oleme, on valge. Piduõhtu algab siis, kui kuu välja tuleb. Kuupaistes hakkavad kõik oma riietega kiitlema.»

«Sellest ma küll aru ei saa. Öösel magatakse, nemad ei tulla välja,» ütles Kukk hukkamõistvalt ja lükkas Paabulind magusasti. Tal oli juba ammu tahtmine õrrele lennata. Ta ei tahtnud riietest oli kahju ilma jääda, seepärast ta vastu punnustas.

Paabulind ütles siis nõnda:

«Kukeke, sul on siin hea, sinu kõrval on alati Kanake. Kui ta minul tuleb sõbrannat alles otsida. Igav on üksinda. Haha, mina oma rüü. Ainult üheks õhtuks.»

«Ainult üheks õhtuks?»

«Ainult hommikuni, Kukeke.»

Kukk vaikis, ise aga mõtles: «Tõsi jah, Paabulind on õige. Igav on vaeseskesel ilma sõbrannata. Mul pole ju öösel peale minud vaja, nagunii jään magama. Hüva, las Paabulind peale minna nagu kord ja kohus,» jõudis Kukk lõpuks otsusele ja läks oma rõivad ära.

Paabulind kummardas tänulikult ja proovis kohe piduõhtu selga. Kuke riietus muutis teda otse silmnähtavalt. Paabulind edasi-tagasi kõndis ja end sujuvalt pööras, lootes

kohe tuhmis valguses suled sätendama otsekui kirevad tähted. Ka kukk vaatas teda huviga. Siis ohkas kahetsevalt ja kummardas manitsema:

«Hommikul annad riided tingimata tagasi!»

«Juba juba täna ära, kohe pärast südaööd!» kinnitas Paabulind.

Paabulind jättis kiiresti jumalaga ning, juba minekul, pöördus tagasi ja hüüdis:

«Kukeke, maga rahulikult. Kui üles ärkad, siis kire, küll tule. Mind. Kui ma veidi hilinen, siis kutsu mind. Niipea kui sa mind näed, hakka hahetama, lippan kohe siia. Aga kui ka see tähtaeg möödub, torman juba päris kindlasti kohale hommikul, päikest sa näed.»

Piduõhtul piirati Paabulind otsekohe sisse ja hakati üksteist tema pidurüüd kiitma. Niipea kui saabus uus külaline, paar, juhatati see tingimata Paabulinna juurde ning ta hakka ja jälle ennast keerutama, pidurüüga uhkeldama.

«Ah, Paabulind, on sul alles pitsid, on sul alles satsid!» ütlesid teised.

«Tõlgadega pole tal just vedand, aga pidurüü on kõige parem,» sosistasid teised.

«Mene Paabulinna tunded sulgedes järgi ära!» kiitsid sõbrad teda.

Tõsi ülistustest hakkas Paabulinna pea ringi käima. Ta hakkas lehvikuna laiali, muutus tähtsaks ja uhkeks.

«Kui tunnistasid, et see rüü sobib mulle väga. Teadsin, et sa selga panna!» ütles Paabulind oma sõpradele.

Piduõhtu hakkas juba lõppema, kuid Paabulind ei kiirustanud Kuke juurde minekuga. «Kui see pidurüü näeb minu selga, palju kenam välja, miks peaksin ta siis tagasi andma? Tule endale ja kõik,» otsustas Paabulind. Keegi lindudest ei tahtnud, et nii talitada poleks päris aus. Paabulind aga kostis selle peale trotslikult: «Ma pole varastanud ega ilma loata võtnud. Kukk ise andis mulle selle rüü. Tähendab, et ta sellest väga ei hooligi. Õigesti öeldakse, et kasukat kannab see, kes seda hoida oskab!»

Paabulinna nali lõbustas sõpru, aga kui pidukära oli vaibu-

aud, tuletas toosama tagasihoidlik linnuhääl jälle kutsu-
meelde, kes ootab oma kalleid rõivaid. Aga Paabulind ei
ud enam kedagi kuulda ja hüüdis:

«Igatihel oma osa: Luik tõuseb kõrgele taevalaotusse, linn
lendleb vaid madalal maa kohal, Kuke koht aga on
iliks siis talle ilus riietus? Kuke pole seda tarvis!»

Ja nii juhtuski, et Paabulind, omandanud rikkuse, unustas
sõbruse.

Kukk aga ootas teda, magas ega maganud ka, tukkus ja
õpiviisi hommikuni. Niipea kui hakkas koitma, virgus ta
hüüdis unesegaselt:

«Ki-ke-ri-kii! Paabulind, ma ootan sind! Too mu rõi-
Ta ootas veidi, kuulatas, kuid keegi ei vastanud. «Nähtavasti
veel vara, väljas on alles pime,» mõtles Kukk. Ilma end
ta oli tal jahe. Kukk surus tiivad tugevamini vastu kott
jäl taas tukkuma.

Mõne aja pärast avas Kukk silmad — väljas oli juba valge
vaatas igale poole, kuid ei näinud kuskil oma sõpra. Nool

Kukk ähmi täis, kargas õrrelt ja kisendas täiest kottist

«Ki-ke-ri-kii! Kus sa oled, Paabulind? Ega sa ära pole
? Kas sa kuuled mind?»

Ta väärutas pead, ajas kaela õieli, pööritas silmi, kuid Paabulind
lennust polnud jälgegi. Kukk sibas mööda õue ja kaug-
ava taha. Päike paistis eredalt, ent Paabulindu polnud
rhist viisi kuskil näha.

Kukk oli juba silmad pimedaks vahtinud ja jooksnud
anud, ta peatus, kompsis tigidalt jalgu vastamisi, te-
nuseid ning pistis meeleheites kisama:

«Ki-ke-ri-kii! Et sa maapõhja vajuksid, Paabulind, et
d võtaks! Kus on minu siidiriided, kus on kaunis pidurüü-
Päev sai õhtusse, aga Paabulind ei ilmunudki välja. Jä-
el hommikul, nagu oli varem kokku lepitud, kutsus kukk
le kolm korda Paabulindu, päris kolm korda oma rõü-
id jälle ei vastanud talle mitte keegi.

Pore eredavärviline pidurüü jäigi igaveseks Paabulind-
akk aga kireb sellest ajast alates igal hommikul kolm korda
id nüüd juba lihtsalt harjumusest.

Apollon Šadajev

VÄIKE VÄGILANE

Ennevanasti elasid paljud burjaadid lattidest jurtades. Seal
edaki kord poisslaps. Tema vanemad ei jõudnud ära, imes-
kui kiiresti väikemees jõudu juurde võttis.

Alad läksid, poiss kasvas, nagu öeldakse, mitte päevade,
tundidega. Tal olid nõnda laiad õlad, et mitte igaüks
ulatanud tema ümbert kinni võtma. Kui poiss oma
luukse avas, jäid õlad uksepiitade vahele kinni ja tal tuli
kõltsi läbi pugeda. Kui ta kolde juurde astus, kriiksusid
põindusid paksud põrandalauad tema jalgade all — nii tuge-
ja rässakaks oli ta kasvanud. Tõsi, ta polnud kuigi pikka
kõrvu, isale vastu ei saanud. Sellepärast antigi talle hüüdn-
nimeks Väike Vägilane.

Kord ütles Väike Vägilane oma isale:

«Isa, meil on aeg uus mugav ja avaf jurta ehitada.»

«Tõsi, poeg. Vaata, kui suureks sa oled kasvanud. Plip... mul juba hambus ja jalad ulatavad ammuilma jalusteni. O... poeg mõelda uuele jurtale,» vastas talle isa ja noogutas lo... kiltvalt.

«Sa oota ainult, kutsun kokku külarahva, nad aitavad... puud maha võtta, kohale vedada ja jurta püsti lüüa.»

«Isa! Saan palkidega ise hakkama. Milleks oodata? Täna... juba täna taigasse.»

«Mis seals ikka, noores eas tuleb ringi liikuda,» ja vanamees... käed hellalt ümber poja tugevate õlgade.

Õllevalmistused ei võtnud kaua aega. Taat aitas pojalt... õõle siduda, torkas talle kirve vöö vahele. Ema pani k... metohust torbikutäie arssi — hapukat piimajooki.

Väike Vägilane kõndis veidi maad edasi, sidus lahti torbaku... is tal puusal rippus, jõi arsi ühe sõõmuga ära, riputas... rbiku aiatara juures teiba külge, et see teda teekonnal... guks, ja läks taigasse.

Terve päeva raius Väike Vägilane puid. Temas pullit... ud oli lõpuks ometi rakendust leidnud. Ta langetas ühe puu... se järel, üks jämedam kui teine. Kui ta väsis, pühkis laubalt... ti, vaatas üle öla tagasi ja hõikas:

«Alle-e-ei, vaadake, kui suure hulga olen juba maha raiunud!... hest aitab.»

Siis laasis ta oksad küljest, palgid aga ladus ritta. Hakk... ba hämarduma. Enne kojuminekut valis ta välja k... jämedamat palki ja kahmas need mängleva kerguse... enlasse, otsekui oleks tegu pisikeste puuhalgudega.

Quel tuli talle isa vastu. Väike Vägilane viskas oma kand... ma jalgade ette maha. Vanamees tiirutas kaua palko... ber, mis poeg oli taigast toonud. Ta tahtis need jurtaseln... hemale veeretada, kuid ei suutnud neid isegi maast kerr... da, nii jämedad ja rasked olid tüved. Vanamees kõndis po... lke, mõõtis sammudega nende pikkust, proovis jälle kät... enbert kinni haarata, aga ei suutnud. Ja siis ta hüüdis:

«Ohhoo! Kumbki palk on kakskümmend sammu pikk... t viis sülda! Need puuhiiglased oleks hädavaevu kohab... danud meie kirju hobune, sina aga tassisid nad kaenlas... »

«Tule ja vaata õige! Kas mäletad, minu vanaisa oli noorest... ed ammuti tugev. Aga ta suutis vaid koos pojaga — minu... — nii rasket palki kergitada. Näed, nüüd saab meie poeg... enda sellega hakkama. Ega asjata öelda: inimese üle tuleb... atada mitte aastate, vaid kondi järgi.»

«Noormees oli väga rõõmus ega suutnud vägilasest poega... all kiita.

«Ja, kuule õige...» hõikas Väike Vägilane.

«Mis on, poeg?» vastas vanamees lahkelt.

«Ma hakka kurjustama, kui sulle räägin, mis minuga tai... phtus. Paistab, et lõin seal härja surnuks,» ütles Väike... lane aralt.

«Kuklas? Lõid surnuks... härja?!»

«Jah, jah,» vastas Väike Vägilane süüdlaslikult.

«Kelle härg see oli? Ja kust sai härg taigasse?» jahmus... mees. Ta oli ise vaene inimene ja teadis hästi koduloo... lo hinda. Hukka aetud võõra vara eest tuleb ju vastust... da ja see kinni maksta.

«Ma ei tea isegi, kuidas härg sinna sattus. Kuid ta tuli mulle... tagant märkamata ligi ja äkki mõiratas valjusti — ma... opatasin. Tahtsin teda ära ajada, aga tema tuleb muud...

«Lähemale ja lähemale. Oleksin ma veel viivitanud, oleks... t surnuks puskinud, kuigi tal polnud veel sarvigi peas.

«Härg oli alles noor pull, kuid sihuke kuri, jonnakas ja...

«Ajajal löuad pärani, näitas hambaid ja mõrises sedasi... rdavalt. No siis läks mul hing täis ja ma haarasin tal kõr...

«Kinni kinni. Raske oli teine, ei andnud kohe alla, püüdis ham... tada. Tõstsin ta siis kõrvupidi üles ja virutasin eemale.

«Jälvürss aga lendas kogemata vastu mändi, sai vist tugevasti... utada, sest vajus maha nagu kott. Kui ma juurde läksin,

«Et tal juba silmad pahupidi ja keel suust väljas. Ei arvesta... oma jõudu, ja lõingi kogemata võõra looma maha.»

«Vanamees imestas, kuidas on võimalik suurel-härjal kõrva...

«Kinni võtta ja niiviisi vastu mändi virutada? Ega härg...

«Kartulikott! Ent siis vaatas ta uuesti kaht hiiglasuurt puu... ve, mis olid alles äsja taigast toodud, ja vangutas pead.

«See on ju selge õnnetus, poeg, asja ees, teist taga loom maha lüüa!»

«Ja veel missugune õnnetus! Hullemat ei oska välja mõelda. Igal pudulolus on ju peremees. Märkab härjavarust, hakkab otsima, ei leia, pärast aga ilmub meie juurde, et makske kinni. Aga millega maksta? Meil endal ei ole midagi. Kõigest üksainus märasetukas õue peal. Kui tuleb ka see ära anda? Kuidas me siis edasi elame? Kui isa järel halisema ka ema. Ta rääkis kurbi ja kibedaid ning Väike Vägilane kohkus teadmisesest, millist muret ta vanematele oli valmistanud.

«Kas saategi mulle niisugust eksimust andeks anda, teie kohe, mida öelda, kuidas oma süüd heaks teha,» Väike Vägilane segadusse ja langetas pea. Siis aga ta vanemaid rahustama:

«Nüüd võin ma ise tööd teha, jõunatukest jätkub kauplen ennast sulaseks, olen püüdlik ja arvan, et te härja tööga tasa. Teen kõik, mida kästakse, kui ainult hobust ära ei võetaks. Võib-olla on pererahvas niisugune, mis teile baga päri?»

«Usun sind, poeg. Maailmast pole veel head inimesi leidnud, küllap mõistavad meie häda, ehk nõustuvad sinuga. Sinu mustega,» lausus isa vaikselt ja ütles siis nii:

«Õnnetust pisaraisse ei uputa. Milleks meil kõigil vaeva ja teadmatust! Nüüd on asi siis sedasi... Võib-olla pole te loomad seda härja veel lõhki rebinud, nii et võtame teda maha ja laseme sisikonna välja. Seal on ju terve koon, mis ei või lasta raisku minna! Vii mind, poeg, sinna, kuhu härg jäi.»

Vanamees võttis oma suure terava noa, torkas selle vahele, haaras kaasa veel kirve ja kotid. Pojal aga samal ajal ainukese hobuse kähku vankri ette rakendades. Ettevalmistused tehtud, pani ta poisi enda kõrvale istuma kiirustas taigasse.

Kui jõuti selle kohani, kus Väike Vägilane oli püüdnud, küsis vanamees kärsitult:

«Kas seal?»

«Nende kändude taga.»

Vanamees ei mallanud oodata, kuni hobune peatub, kargas kiirelt maha ja sibas männi juurde, mille kõrval nägi suurt kühla loomakeret.

Väike Vägilane sidus hobuse kinni ja astus arglikult isa juurde. Tema suureks üllatuseks aga naeratas too rõõmsalt. Väike Vägilane tõstis käsi ja hüüdis vaid:

«Näe, see alles härg!.. Härg?.. Poeg, kas näed härja? Näe, et härg, jah?»

«Kas see veel?» kehtas Väike Vägilane õlgu.

«Hobuseid härgasid löö maha kas või iga päev! See on ju peremees ise!»

«Kas karu?» rõõmustas Väike Vägilane.

«Kas ise! Karu, ja veel missugune! Tige, täies jõus kiskja, ta juba ise sulle kallale tungis. Kuidas sa küll temast jagu saad?»

Vanamees laksas sõbralikult pojale vastu selga, silmitses tema vägevaid õlgu, tursket tugevat kaela. Tema ees seisis kõrge ehtsam vägilane! Ainult poja nägu, häbelik naerataja, avaldas naiivsed silmad andsid tunnistust sellest, et Vägilane oli vaevalt noormehe ikka jõudnud.

«Jah... Läksid ju mul esimest korda nii kaugemale! Aga teie vanatoid, pole seniajani sinuga siin käinud, pole sulle midagi tarkusi õpetanud. Ja nii tuligi välja, et peale lehma ja hobuste ei ole sa midagi näinud, kuna sa pole oma kühlast kaugemale saanud. Nüüd aga kohtasid esimest korda karu ja pidasid teda härjaks,» naeris vanamees. «Ega te ei ole, poeg, hakkan sind õpetama. Tuleta meelde, missugune on lehma või härja sõrad. Need on ju kaheosalised, eks? Need, millised käpad on karul. Ja kui teravad küüned. Vaata, missugune on ta koon, kas see sarnaneb siis härja koonuga?» Väike Vägilane näen... mis siin naerda on,» pomises Väike Vägilane ainult oma eksitust häbenedes.

«Jah, rumaluke, peaksid rõõmus olema, aga mitte mossitama. Nüüd vedamine! Esimene käik taigasse, esimene kohtumine on kiskjaga — ja niisugune saak! Ma ei mäleta, et kellelgi varem oleks selline õnn sulle langenud.»

Vanamees võttis välja oma terava noa, proovis vana loomuse kohaselt vasaku käe pöidlaga selle vahedust ja ütles:

«Noh nii, hakkame saaki nülgima. Võta käppadest tühjaks katsume kere sinna tassida. Seal on teda mugavam taluda.»

«Oota, isa, küll ma ise.»

Väike Vägilane lükkas isa kõrvale, kummardus, pöördus ümber, ning tõstnud karu maast üles, upitas selle endale selga, viis kätte näidatud kohta.

... Alates sellest ajast liikus kogu orus jurtast jurtale.

... Väikese Vägilase ebatavalisest jõust. Ühest rändlaagrist levis sõna sellest, kui edukas taigaloomade kütt ta on. Ühelkord isegi, et ta suutvat üheainsa sõrmenipsuga karu maha võtta.

Ühelkord sõitsid naabruses asuvast rändlaagrist vanamehe ja tema kaks karjust. Nad kõndisid ümber vastvalminud jurta, astusid sisse ja küsisid peremehe käest imestunult:

«Missuguse suure ja avara maja oled sa ehitanud, naaber? Ma ometi kogu meie laagrit kavatse siia ära majutada?»

«Ma vaadake parem meie poega: tema jaoks jurta ehitatud on, et oleks avar ja mugav,» vastas vanamees uhkelt.

«Kuidas siis, oleme temast kuulnud! Räägitakse, et ta on tõeline vägilane. Ahhaa, kas see ongi tema? Aga...» karjused kuuldes Väikest Vägilast heatahtliku muigega. «Aga ta ei ole ju veel ei täit kasvu ega vanust välja, on lihtsalt liiga väike teine.»

Üks saabunuist küsis vanamehelt:

«Räägitakse, et sinu poeg tassivat siia taigast palke lausa kaenlas? On see tõsi?»

Teine küsis samuti:

«Kas see vastab tõele, et ta võib rusikahoobiga karu maha võtta?»

«Milleks mõistatada, siin teie ees ta seisabki. Kui te ei usu, pange ta proovile. Ja ärge teid üllatagu tema väike kasv — selle tõttu ta saigi hüüdnime Väike Vägilane.»

Tõeltnäha pole tal vigagi, ainult et liiga noor veel. Tea, kas ta ka kõlbab ettevõtmiseks, mille pärast me siin oleme. Asi on selles, Väike Vägilane, et meie rändlaagri lähedal taigas hulgub murdja karu. Ta toob kõigile häda kaela: käib meie ehituste juures, lõhub uksi maha, murrab meie kariloomi. Ei jõua me arvatagi, kui palju ta kahju on teinud. Aga jagu ei saa sellest mitte kuidagi. Ta on liiga ettevaatlik ja kaval.»

«Noh, poeg, on samasugune loom, selle sa kõrvupidi vastu võtad virutasid — hulkur-karu. Niimoodi hüüavad inimesed teda sellepärast, et ta hulgub mööda taigat, külastab rändlaagrit. Aga ta ei luusi ringi omal tahtel — nälg ajab ta taigast välja. Ikaldusaastal polnud tal kerge, ta ei jõudnud talveks

plisavalt rasva koguda, ja nüüd pole tal koopas und. Nii on karu on tige, kuhu ta ka ei ilmuks, toob ta häda kaasa,» ütles vanamees poega, püüdes talle üksipulgi ära seletada, kuidas mida too veel ei teadnud.

«Sel talvel on ta meid lausa ära vaevanud. Tahtsime talv rangu korraldada, kuid jahimehi jäi väheks. Oleme teile vanusest palju kuulnud. Lubage tal koos meiega taigasse tulla talusid karjased peremeest.

Väike Vägilane hüpitask kärsitult kirvest ühest käest teinud, vaatas äraootavalt isa poole: mida too küll vastab, kui kütab tal minna?

«Näen, poeg, et su silmad löid särama. Mine nendega talv, et oled mees ka heategu tegema. Ju sa oled neile vanusest, kui sind kutsutakse. Ainult vaata ette, ära lollust teinud, antis vanamees nende õpetussõnadega poja tee.

Nii läksidki nad kolmekesi taigasse. Lund oli palju, siseti talvini hangedes. Karu jäljed viisid lõpuks jahimehed talv koopa juurde. Koopa kohal hõljus kerge auruvine — tähendab peremees oli kohal. Rändlaagrist pärit karjused olid elukohad mehed, nad teadsid, et karu koopa juures tuleb olla ettevaatlik ja püüdsid noormeest võimaliku hädaohu eest hoida. Kuid Väike Vägilane käärus noorusliku uljusega oma tsukahõlmad üles, et need jalus ei tolkneks ja liikumist ei takistaks, võttis kindad käest, seadis vibu ja noole laskevahetuse hääle hääle:

«Hei, on siin koopas kedagi? Kui see oled sina, hulkur karu, ära armu oota. Tule välja!»

Väike Vägilane tõmbas vibunööri pingule ja lennutas noole koopasse. Sealt kostus mõiratus ja välja kargas üles äärmiselt kiire. Ta tõusis tagumistele jalgadele püsti, ajas kihvad peale ja tuli otseteed peale.

Kaks jahimeest taganesid otsemaid. Nad polnud jõudnud veel relvi laskevalmis seada ega jahiodasid pihku haarata, loodust karu kartma ning peitsid end mändide taha.

Väike Vägilane seisis silm silma vastu vihale aetud kiskjale. Ta viskas tarbetuks muutunud vibu eemale ja sirutas kätt ette, peopesad ülespoole, nagu tegi tavaliselt siis, kui maad

oma enkaaslastega. Karu tatsas paar sammu edasi ja virutas kiskjale Vägilasele nii kiiresti käpaga vastu õlga, et too pingule lendas ja uperkuuti lumme kukkus.

«Hh-ee... meie lood on sandid. Nüüd hoia alt!» ütles üks jahimeestest jämeda männitüve tagant vargsi välja piiludes kiskjalt.

«Mees on noor ja roheline. Saab, asja ees, teist taga hukka,» ütles teine, peites ennast seltsimehe selja taha.

«On aeg siit jalga lasta,» otsustasid argpükstest sõbrad.

«Oh-oh-oo! Kes küll mind sedasi kostitas? Kes lööb nii kiskjale?»

Väike Vägilane raputas imestunud pead, kloppis riiete külge lumet ja heitis pilgu üle õla. Ta arvas esiti, et üks jahimeestest oli teda kogemata selja tagant õlast tõuganud. Kuid ümberhõõrangi polnud kedagi, otse tema peale aga tuli tohutu kiskja.

Või sina, karu, kakled niiviisi? Oh, kui tige sa oled. Noh, tule aga lähemale!»

Väike Vägilane kargas püsti just sel hetkel, kui karul jäi talv veel viimane samm. Haaranud kindad, jõudis ta need kiiresti avatud lõugade vahele torgata. Siis krahmas Väike Vägilane karul kõrvadest kinni, pigistas neid tugevasti ja hakkas püstitajale vastu maad suruma.

Kui kaks sõpra nägid, et karu tormab poisile kallale, pigistasid nad hirmu pärast silmad kinni. Nad ei lootnud enam Väike Vägilast elavana näha, sest niisuguste kohutavate käpade vahelt poleks kellelgi pääsu olnud. Sõbrad hakkasid kiirustusest ulguma ja pistsid ummisjalu plagama. Hirmul on nad silmad, ja nii näiski argadele jahimeestele, nagu oleks karu oma küüned nende seltsilise ihusse löönud ja rebib nüüd teda lõhki. Paanikas ei saanud nad sotti isegi sellest, mis sünnis neist kümne sammu kaugusel.

Karu aga ei tahtnud nii ruttu alla anda. Kui Väike Vägilane ta koonupidi hange surus, kasutas loom juhust ja rapsas küünega üle ta käte. Väike Vägilane võpatas valust ja laskis karu kõrvad lahti. Karu tahtis oma vastast hammustada, kuid kindad, mis tolknesid ikka veel suus, segasid teda. Ta püüdis need

pelega välja lükata, kuid asjata, tuli küüned appi võtta. Karu kinnastega jandas, kahmas Väike Vägilane tal ümber kinni, pani jala taha ja paiskas ta lumme pikali. Väike Vägilane ise ei jäänud samuti jalule püsima, ta kukkus ja vaipus karule peale. Karu hakkas käppadega vehkima ja kuuntesid rebima, püüdes inimest enda alla liitsuda. Pantjõh herdas lumes, üritas püsti tõusta, et enda peal istuvast Vägilast vabaneda. Lõpuks kasutas karu juhust ja lõi hambad Vägilase vasakusse kätte. Siis läks Väikesel Vägilasel hoogus, ta pigistas parema käe rusikasse ja virutas karule sellise löuduse vastu koonu, et lõi tal hambad viimseni suust välja. Karu võttis uuesti hoogu ja äigas loomale otse rinde alla. Karu tõus maha, Väike Vägilane aga tümitas teda edasi. Pantjõh selle vastupanu ei osutanud, ajas silmad pahupidi ja vaipus jälle siruli. Väike Vägilane mõistis, et hulkur-karul on ta võlts.

Väike Vägilane pühkis käisega laubalt higi, laskus karu kõi-

le maha ja ohkas kergendatult. Ta naeratas, vaatas ringi, ja kõpru kuskil näha polnud, laiutas imestunult käsi.

«Hei! Kus te olete?»

Kõrval häält, ei uskunud jahimehed oma kõrvu. Ent kuigi kostis sama hääl. Nad jäid nõutult seisma.

«Miks sa arvad, kas ta kutsub meid?» küsis too, kes ees silmas.

«Kas tõesti on poiss veel elus?» imestas teine.

«Võib-olla rabeles imekombel karu käppade vahelt välja ja on nüüd meilt abi? Jookseme pealegi kähku tema juurde!»

«Akki löömegi karu maha, läki ruttu!»

Kõrvalad hingeldades päralt jõudsid, istus Väike Vägilane ka veel lumes.

«Noh nii, minu töö on tehtud. Nüüd on teie kord — karul tuleb nahk maha võtta ja sisikond välja lasta, nagu ütleb vanaisa,» ning Väike Vägilane osutas tohutu suurele loomale, mis ta kõrval lebas. Hädavarestest jahimehed läksid kaugemale, tammusid ümber karu ja laksutasid vaid keelt.

«Hakake pihta, mehed, mina aga seon sel ajal haava kinni,» ütles Väike Vägilane.

Jahimehed kukkusid kohe siia-sinna sagima, oma abi pakuma, ohkised ja ohkised, nad olid valmis kas või mingilgi viisil oma süüd poisi ees heaks tegema. Samal ajal küsis Väike Vägilane heasüdamlikult:

«Mis teil seal juhtus, kas ei saanud piipu põlema või?»

Kõrvalad noogutasid kähku. Nad olid väga rõõmsad, et Väike Vägilane nende peale ei vihanud, ning hakkasid otsemaid jama mõtlema lugu sellest, kuidas ja miks nad maha olid jäänud, kus redutanud.

«Tahtsime piibud põlema panna, kuid tubakas oli nähtavasti tühi, ei võtnud tuld külge,» alustas esimene.

«Mina aga hakkasid siin karuga maadlema nagu laadal. Noh, mõllesime, et las poiss lõbustab end terike,» ütles teine.

«Nägame, kui osavalt sa teda keerutasid, ja rahunesime maha,»

«Aga siis äigas ta sulle...»

«Siis kargasime püsti, hakkasime väikest kuivanud puu-
maha raiuma.»

«Selle teibaga jooksin siia, tahtsin karu peakolu tühjaks
lõua...»

«Ei, mina tahtsin talle virutada,» hakkas kiitlema teine.

«Mis sa nüüd! Hoopis mina andsin karule obaduse, kui
poisi peal istus, ja virutasin ta eemale,» valetas esimene
naisku.

«Hüva, hüva! Aitasime teda mõlemad koos.»

«Jah. Ja kui sina, Väike Vägilane, istusid karu turjale ja
hakkasid teda kägistama... Me... läksime jälle
tegema.»

«Samas aga hakkasime noori kaski raiuma, et lohistit talle

«Lohistil, tead, on ju sihukest koormat kergem
vedada.»

Väike Vägilane puhkes naerma. Nagu kõik tugevad inimesed,
oli ta väga rahulik ja heatahtlik, mõistis ja oskas
mõnikord nõrkusi andestada, mistõttu sõprade mõttetute
tegevuste vastu vaid lõbustas teda. Kuid arguse pärast said mehed
hüüda, Väike Vägilane ütles:

«Teinekord ärge jätke jahiretkel sõpra üksinda silma
vastu kiskjaga, teie reeturlikkust ei anna keegi andeks.»

Lobamokad jäid sedamaid vait, lasksid pead norgu ja
võitlesid silmad maha.

«Näen, et teil mõlemal on piinlik. Küllap jääb teile tunda
hüva, hästi meelde. Noh, hüva, ärge norutage, ma ei räägi
teile kellelegi. Nüüd aga võtke karu käsile!» rahustas
Väike Vägilane.

«Oh-oo! See pole ju karu, vaid päris hiiglane! Karukoljajad
hüüdis üks jahimeestest rõõmsalt. «Ja kui palju siin liha on!»

«Tean! Sain oma naha peal tunda,» vastas Väike Vägilane.
Ta ei saanud õlga triikides. Ta ei vaadanud karu poole
loom teda ei huvitanud. Väikest Vägilast ei rõõmustanud
sõnu, vaid võit taigaperemehe enda üle.

«Hei, mehed!» pöördus ta sõprade poole. «Miks te mitte
varem ei rääkinud, kuidas karu võidelda oskab? Selgub, et
tema käpad on minu kätest pikemad. Oleks te mulle öelnud

ta kakleb nendega nagu inimene, poleks ma võib-olla sel-
lalt obadust saanud.»

«Kas virutas vägevasti, mis?»

«Jah, karu käpp oli vali! Nii kui äigas mulle vastu õlga, lõi
mulle tuld välja!»

«Pole viga, oled veel noor, pulmadeks paraneb ära,» nalja-
tsid jahimehed.

Ja nüüd puhkesid nad juba kõik koos lõbusalt naerma.

Apollon Šadajev

BUDAMŠU

I

Ennemuiste pajatati palju lõbusaid lugusid heasüdamliku ja tarka Budamšu, väsimatu vembumehe kohta.

Ükskord läks Budamšu, alles poisiohtu, äsja kuueteist aastaseks saanud noormees budausuliste templisse — datsaani — otse nosta valge kuu püha. Burjaadid tähistasid seda alati talve lõpul kuukalendri järgi. Sel puhul oli datsaani kokku tulnud usklike kogu orust — nii rikkaid kui vaeseid. Inimesi oli palju ja igaüks lootis saada õnnistust ülempreestrilt — hambo laamalt — endalt.

Budamšu jalutas muretult datsaani õuel. Kui ta mööda

... ja nojoonidest,* kuulis ta neid vaikselt omavahel rääkivat.

«Kui tore, kui niisugusel pidupäeval sooviks meile õnne ja laama ise.»

Budamšu astus lähemale ja teatas valju häälega, nii et kõik kuuleksid:

«Ei ole pea ta võib-olla niisuguse au vääriliseks, kuid tuleb vastu küll.»

«Mõned ja rikkad vaid vaatasid Budamšud korra ült alla ja tõusid temast põlglikult ära. Ei sobinud neil ju kuueteistkümnelt kaltsaka loba. Kogu oma olemisega andsid nojoonid rikkad mõista, et mõnel muul ajal oleksid nad võinud

... poisi ennekuulmatu jultumuse eest läbi kolkida, kuid viibides püha templi juures, ei saanud nad seda

... ja pealegi polnud neil tahtmist pidupäeva ära rikkuda. Budamšu ei sattunud segadusse ja kordas jälle:

«Ei ole, et hambo ise tõuseb oma armsalt toolilt ja õnnistab!»

«Mõned talle vastu: «On nähtavasti näljast ogaraks läinud!»

«Ma kokku kuivanud kõhus korisevad tühjad soolikad!»

«Mõni, võta sugulasteta näljaroti kodu või peakolu — nii sul veel haigutab tühjus!»

Budamšu laskis pilked kõrvust mööda, kuid oma jonni ei

... ainult unistate õnnistusest, kuid mina saan selle jala- all vaid tahan, ja otse teie silme all.»

«Mõnestest riivas teda kergelt pilguga ja tähendas hoole-

«Ei sügele nähtavasti mitte ainult keel, vaid ka selg!»

«Mõni ei olnud suu peale kukkunud ning vastas kähku: «Mõni sügeleb täna laup. See tähendab, et ma teen kum- balt tähtsale isikule. Noh, naabrimehed! Kas tahate

... — mongoli vürst.

Siis ütles üks teine rahamees:

«Kas kuulete, head inimesed? Pätt-paljasjalg soovib mu kihla vedada! Kas me ei lõbustaks ennast veidi tänase päeva puhul?»

Tema naaber, nojoon, tahtis samuti nalja saada:

«Aga mille peale me temaga kihla veame? Mis tal üld peale hinge?»

Kostis üksmeelne naerulagin. Kuid pilked andsid Budamšule vaid hoogu juurde. Pikemalt mõtlemata tegi ta teatava oma tingimused:

«Andke mulle andeks mu rumalus ja ärge mõistke meid hukka lihtsameelsuse pärast. Kokkulepe on niisugune. Kui me ei saavuta seda, mida lubasin, teenin teie juures kümme aastat tasuta sulaseks. Tasuta. Kui ma aga võidan, peate teie mind kümme kuud tasuta toitma.»

Nojoonid ja rikkad vaatasid üksteisele otsa ja muigasid üleolevalt: tingimused näisid olevat väga lihtsad. Mis võiks olla selle vastu? Igaüks pidas poisi lubadust totruseks, hambo-laama polnud sellist kaltsakat eales endale lähedalt lasknud. See, näe, aga tahab veel õnnistust saada! Ühe nojoonid ja rikkad olid juba ette veendunud, et on kohe võitnud ning saanud endale tasuta sulase.

Igaüks teab, et lubada on kerge, lubadust täita aga meeliraskem. Budamšu kehastus täielikult ümber, heitis end muretusmaski, keskendus. Mõelnud veidi, palus ta endale anda ratsahobuse sadula alt vilditüki. Ta pani selle kummata kahekorra, keeras siis neljaks, torkas kaenla alla ja sügas kukalt, mõeldes, mida teha edasi. Siis tõmbas ta näo silmle, vajutas selle tugevamini pähe ja astus otsustavalt mul datsaani. Nojoonid ja rahamehed järgnesid talle vaikalt.

Datsaan oli inimesi puupüsti täis. Sisenejad trügisid üksteise vaevu piki seinäärt edasi, kuid kitsastest aknakestest lüüsi male ei jõudnud. Nad jäid seisma, varjates ära niigi tubutu valguse. Kuigi ikoonide ja paljude buda ja muude pühakujude ees põlesid väikesed ripplambid, valitses kogu templi hämarus. Jumalateenistust peeti juba varahommikust saad

teklikud vaatasid hardusega sinnapoole, kus istusid nad laamad, ning ninad raamatutes, lugesid kooris pal-

damšu võttis mütsi peast, ajas kaela õieli ja silmitses paljude. Ta muigas: mille nimel nad küll konutavad siin ümbert kitsas ruumis, kui ainsastki palvesõnast pole võimalik saada?

Budamšu hakkas endale osavalt õlgadega teed rajama, lükkas end kõrvale, ning nihkus pikkamisi, külg ees, edasi, templidele lähemale. Ta tahtis jõuda aukohani templis, kus ta tõetlikult troonis oma istmel hambo-laama. Nojoonid ja rikkad jälgisid iga Budamšu liigutust.

Paljude pühapiltide ees, kullatud toolil, jalad idamaa kombe järgi ristis, istus hambo-laama. Ta lihav nägu oli ilmetu, suu paksum rasvased huuled liikusid veidi ning ta hääled tõusid auldisses mõttetusse palvetepominasse. Hambo-laama kehastus osavõtmatult põlvedel lebava pühakirja ridadel.

Budamšu tema juurde astus, ei pööranud hambo-laama poole pilku ega teinud temast väljagi, pidades Budamšule datsaaniteenriks. Niisuguste pidulike jumalateenistuste jooksul kehtis mitu tundi, käis teener tihti palvelas, kallas plampidesse õli juurde, jälgis, et pidevalt suitseks viirukiõli hambo-laamale aga tõi ta aeg-ajalt piimaga teed.

Budamšu tõusis kikivarvule, et ulatuda hambo-laama kõrvale ning ütles vaikselt, nagu datsaanis kombeks oli:

«Kõigestiaustatud hambo-laama, vabandage, et pole sobiv aeg oleks vaja vahetada padi, millel te istute. Pikast istute. On see kõvaks muutunud, padi on vaja tingimata vahetada. Te peate teiste preestrite seast välja paistma. Palun teid, et looge ennast veidi ja ma panen teie istmele kähku uue padi.»

Budamšu katkestamata hetkekski püha raamatu lugemast tõusis üles, upitas end püsti. Budamšu torkas oma vilditüki kähku ja astus sammu eemale ja kummardas.

«Palun istuge, kõigestiaustatud hambo-laama.»

Budamšu oli sujuvalt oma toolile laskunud, astus Budamšu poole preestri juurde ja sosistas:

«Kas teil on nüüd mugav istuda?»

«Jah, on küll,» vastas hambo-laama ja puudutas Budamšu laupa. See oli buda preestri iseloomulik liigutusega ta alati usklikke õnnistas.

Budamšu tegi kummarduse ja eemaldus kohe. Inimused istusid tema ees kõrvale, andes talle teed ning vaatasid tema duse ja imestusega talle järele. Templis nägid muidugi kuidas Budamšu hambo endaga oli rääkinud, kuidas ta peagi kõrge tähelepanu osaliseks oli saanud.

Budamšu väljus datsaanist, vajutas mütsi silmile ja läks kergendunult. Tema nägu säras, silmades põles valuldav mikas tuluke. Ta pilgutas rikastele kavalalt silma ja ütles just:

«Noh, kas nägite? Kas hambo-laama tõusis minu ees peale?»

Nojoonid ei tahtnud nõustuda, nad aimasid, et Budamšu kindlasti kavaldanud, kuid nad ei saanud talle kamidagi vastaväita, sest hambo-laama oli tõepoolest oma kohalt puudunud, kui see kehvik talle midagi kõrva sosistas:

«Seep see on! Ja kas kõik nägid ka seda, kuidas hambo-laama mind õnnistas?»

«No oletame,» pomises üks rikastest tighedalt. Siin pöördus enam midagi öelda — kõik olid seda pealt näinud.

«Seep see on! Tuleb välja, et ta austab mind rohkem teid kõiki kogu oma loomakarjade ja rahakukrutega kui te!»
«Kas teil kihlveotingimused on meeles?»

Nojoonid ja rikkad lasksid vaikides pead norgu ja kurtasid vaid hambaid. Natuke aega tagasi polnud nad tasumisele nõustunudki, kuid kõik oli kukkunud välja nii nagu oli tahtnud see kehvik.

«Nii või naa, kuid kihlveo võitsin mina. Nüüd suvõi mind kordamööda tasuta toita. Kümme kuud järjest!»

Koegi ei ilmutanud sel puhul rõõmu tundemärke. Nojoonid ja rikkad osutusid ihnuskoideks. Nad surusid huuled mõrvalt kokku ja pöörasid pilgud kõrvale.

«Noh, naabrimehed, võlg on, ilus siis, kui ta saab tasuta toita. Mis te norutate? Läki! Vitsutan teie juures vatsa täis. Täna on ju valge kuu püha!»

Kümme kuud söötsid ja jootsid nojoonid ja rikkad Budamšu tasuta. Aga ühel hommikul teda enam söögilauda ei palutud. Oli kutsutud ka lõunale.

«Hei, head inimesed! On juba aeg lõunat pakkuda, kuid te ei mulle hommikueinetki toonud!»

Koegi talle ei vastanud. Siis Budamšu taipas, et kümme kuud on juba möödas. «Mis seals ikka, on aeg lahkuda. Mulle lõuna on vedelemisest villand. Laiskus rikub, töö aga toidab inimesi,» mõtiskles ta endamisi. Siis tõmbas Budamšu riided ümber laks sinna, kus istusid nojoonid ja rikkad, ning ütles: «Lugupeetud kaasmaalased! Tulin jälle teie manu, sest ma olen rahu päeval ega öösel, muudkui mõtlen, millega võiksin teile silma paista.»

Nojoonid ja rikkad võtsid ta vastu pilgetega:

«Mõtle palju tahad, lolliks jääd ikka.»

«Maagitakse, et liigsest mõtlemisest võib ogaraks minna.»

«Motteb sant mis ta mõtleb, ega ta kerjakotist pääse.»

Budamšu ootas kannatlikult ära, kuni kõik olid rahunenud. Siis ütles:

«Hei, auväärased! Kui teil mulle mingit töötasa anda ei ole, siis nuputan ise midagi välja. Kas te ka teate, mida ma saan teha? Ma panen teie jalgade ette tollesama kollase mütsi, mis on olnud hambo-laama!»

Nojoonid ja rikkad tõmbasid kulmu kortsu:

«Ara tee koerust, poiss! Kuidas sa mõtled hambo-laama mütsi kätte saada? Ega sul ometi mõttes ole seda varastada? Sa proovi ainult, nüpeldame kogu tobeduse sinust välja!»

«Hei, ärge ärrituge! Tõsi, ma olen vaene, kuid alati aus. Kuigi ma pole ma varas. Aga hambo-laama mütsi kauplen ikkagi teile.»

«Hambo annab sulle oma mütsi?»

«See on ennekuulmatu luiskamine!»

«Võib-olla sa tahad meiega jälle kihla vedada?»

Budamšu oli ainult seda oodanudki. «Nüüd, kui nojoonid ja

rikkad olid tema sõnade vastu hakanud huvi tundma, vaatama oma tingimused:

«Jah, aulikud, tahan teiega kihla vedada! Milleks ma muud nii riskantse asja peale välja lähen? Kuulake mind. Kui te oma lubadust ei täida, siis pange mind kahekümneks kuudeks tasuta tööle. Kui ma aga toon teile hambo-laama mütsi, siis söödate mind kõik need kakskümmend kuud lihaga ja jogurtiga piimaga. Nagu näete, rikkust ma taga ei aja. Selle kihla aga mõtlesin välja meie ühiseks meelelahutuseks. Noh, kuid jääb? Kas lööme käed?»

Inimesed teadsid, kui osav ja leidlik see poiss oli, kuid vaatasid uskusi, et tal õnnestub hambo-laamalt kollast mütsi välja kaubelda. Pani ta ju selle mütsi pähe siis, kui ta juba pühade ajal pidulikku talitust või võttis vastu templi aukude läbi. See kollane teravatipuline laia äärega müts ehtis alati ta kiilaspead, kaitses kuumade päikesekiirte eest ja andis tal külma ilmaga. Siiani ei olnud kellelegi pähe tulnud niisugust palvega hambo-laama poole pöörduda, polnud ju veel ükski sulane ega kehvik suutnud talle lähedalegi pääseda. Tõsi, tal oli kord oli sellel kaltsakal Budamšul õnnestunud kõige pühama ülempreestri tugitooli kõrval seista, teda austati isegi lauludega õnnistusega. Kuid vaevalt, et midagi seesugust veel koguda. Niiviisi arutledes nõustusid nojoonid ja rikkad suuresti Budamšu tingimustega.

«Noh nii, nali naljaks, aga nüüd asja juurde. Oodake mind. Kui datsaani lähen, kutsun teid kõiki kaasa,» lubas Budamšu, võttis vibu ja nooled ning läks taigasse jahile.

Taigas luuras ta kaljukassi ja laskis selle täpse noolega maha. Kaljukassi sulgpehmest punakaskollasest nahast ta Budamšu teha samasuguse teravatipulise kolmnurkse mütsi nagu neid kannavad laamad-preestrid. Müts sai kohev ja nägus. Siis kutsus ta kokku nojoonid ja rikkad ning läks nendega datsaani.

Budamšu peas ilutses suur karvamüts, ta ei võtnud maha isegi pühakojas. Ka hambo-laama ette astus ta, mis peas. Kombe kohaselt poleks tohtinud niiviisi talitada. Vast

ol jäid sellisest ennekuulmatust jultumusest lausa kee-

hambo-laama katkestas püha raamatu lugemise, heitis kortsutades poisile karmi pilgu, siis aga kutsus käevii- datsaaniteenrit lähemale, et anda talle käsk Budamšu võtta ja ta palvelast välja visata. Möödus veidi aega, aga ei tulnud: kõik olid Budamšu vembust niivõrd jahmunud, et ei suutnud paigastki liikuda. Väärikas ja tähtis hambo-laama ei korranud kunagi ühtki oma käsku, ta hindas kõrgelt autoriteeti ja säilitas rahva ees alati rahu. Kõik ootasid vihapurset, kõik värisesid hirmust tema ees. Kui hambo-laama oleks hakanud karjuma ja jalgadega trampima ning tulnud selle kaltsaka templist välja visata, oleks tõusnud tulematu skandaal, mida polnud kunagi varem juhtunud. Ta ei lase jumalakojas sellist asja sündida.

Budamšo-laama vaatas veel kord noormeest. Peale kallihinnalise, väga uhke ja uue mütsi tal Budamšu juures midagi ei torganud. «Tore müts,» mõtles ta ning tõstis äkki kummut kulmud. Mis see siis olgu? Tema müts on ju õmmeldud samamoodi kui buda laamadelgi. Müts on täpselt sama nagu minu omagi. Kes tal lubas?» Ent hambo-laama ei tulnud oma uudishimu välja näidata, ning et paista väärilt, tombas ta kulmu kortsu ja lausus rangelt:

«Ainult rumalad uhkeldavad punase mütsiga. Oled ka sina ühe killast?»

Budamšu võttis kiirustamata ja ettevaatlikult mütsi peast, visates seda vastu rinda, kummardus aupaklikult, siis aga tõusis reipa häälega:

Korjauline hambo! Ärge mind selle eest hukka mõistke, olen templisse karusnahksetes saabastes, sest jalavarjud on läve taha. Ka riietus on mul vilets ainult sellepärast, et tahan teie tähelepanu mütsile juhtida. Praegu on talv, teie nagu ma tean, käite ringi õhukese mütsiga. Et te ei külmetaks, otsustasin teile kinkida karusnahkse mütsi. Olen rõõmus, kui te selle vastu võtate.»

«Ah aa, siis sellepärast ta ongi meie lõike järgi õmmeldud? Ma sain sinust õigesti aru, noormees?» naeratas hambo-

laama kingitust vastu võttes talal
olevalt. Ta silitas siidist kanda
rõõmustades uue peakatte üle.

«Jah, müts on samasugune
teiegi oma. Sellega võite kanda kooli
jal. Ma püüdsin kõigest võtta, et
teile meelehead valmistada. Kõik
vitooni valisin sellise, nagu on mu
religiooni preestritele ette nähtud.

«Hüva, noormees. Kuid ütlesin
millisest karusnahast see on ommu-
dud?»

«Käisin jahil kaugel põhjama-
taigas, otse Baikali mere ääres. Ma
valisin seal loomi jälitades. Ma
jaoks välja suure kohevakarva
kaljukassi.»

«Hüva, võid minna, noormees.
Palvetan sinu eest,» ütles hambo-
laama, ja nagu esimeselgi korral
puudutas Budamšu laupa. Kuid ta
ei lahkunud, vaid kummardus maha
ja ütles siis viisakalt:

«Austatud hambo-laama! Kõik
et müts jääb teile väikeseks, ja
ma ei osanud seda õigesti teha, olen
valmis oma viga parandama. Palun
teid, proovige mütsi pähe, ja ma
lahkun siit rahuliku südamega.»

«Pähe proovida? Minul, kes ma
istun Buda pühakuju ees, pole
lubatud peakatet pähe panna. See
oleks halvaks eeskujuks. Annan
sulle parem oma vana mütsi. Selle
järgi võtad mõõdu. Nüüd aga
hüvasti.»

Hambo-laama tundis, et jutua-
ja

noormehesega on pikale veninud, mistõttu kiirustas juma-
ja jätma ning ulatas talle kiiresti oma kollase mütsi. Siis
andis ta pilgu jälle pühasse raamatusse ning hakkas mono-
toonselt palveid pomisema.

Valjunud datsaanist, viskas Budamšu rõõmu pärast mütsi
lõuale õhku, püüdis selle lennult kinni, ning teinud kummar-
duse, andis oma saagi nojoonide ja rikaste kätte.

«Mida ma teile ütlesin? Siin on hambo-laama müts. Nüüd
kallid naabrimehed, kas tahate või ei taha, olete mulle
Kutsuge lõunale. Avage aga lahkelt oma kodade ukсед!
Ma mõtlesin ma küll hästi välja: üheainsa kaljukassinahaga
ma nüüd ära tervelt kakskümmend kuud!» •naeris
Budamšu, kes oli kihkveo nojoonide ja rikastega jälle võitnud.

III

Siis seda nüüd palju või vähe, kuid lõpule jõudsid ka kaks-
kümmend kuud. Tol päeval, mil tähtaeg lõppes, nojoonid ja
lad Budamšule enam süüa ei andnud. Ta pikutas lõunani,
aga kõht tühjaks läks, hakkas edasi-tagasi kõndima. «Ehh,
ma ei viitsi enam istuda ja külla ei kutsuta. Tähendab,
et hakata endale elatist teenima. Aga võib-olla minna jälle
naabrite juurde ja püüda neid lollitada? Saagu
ma naab, lähen sinna ja annan neile uue mõistatuse lahen-
dada» otsustas Budamšu.

Teeleminekuks valmistumine võttis tal vaid hetke. Nagu
talhes kehvikul, oli kogu ta varanatuks tal kaasas. Ta astus
välja ette, kummardas tervituseks ja ütles valjusti, nii et
kõik teda kuuleksid:

«Kas mäletate, head inimesed, kuidas hambo-laama minu
eest püsti tõusis?»

Kuigi ammu, aga nõnda see oli küll,» vastati talle.

«Ohi! Ega te pole unustanud, kes mulle selle kollase mütsi
andis?»

Hambo-laama andis, see on tema müts.»

Väga õige. Tähendab, et mäletate. Aga kuidas auväärt
hambo-laama ka elab? On ta ikka tervise juures?» pilgutas
Budamšu kavalalt silma.

«Kas tõesti plaanitseb ta hambo-laama vastu jälle minna vempu!» vahetasid nojoonid ja rikkad omavahel vaikuse pilke.

«Õigesti arvasite, head inimesed! Mul on üks plaan. Aga ei tule ealeski selle peale, missugune nimelt!»

«Nonoh, lao aga lagedale, mis krutski sa jälle välja mõtlesid,» kiirustasid teda takka inimesed, kes olid ta ümber lüüsnud.

«Hüva, ma ei tee sellest saladust. Tahan ka ise suu puhta rääkida. Kuulake, mis ma välja mõtlesin: mis te arvate, kas austatud hambo-laama hakkab haukuma nii nagu hauguvad koerad?»

Rahvasumm lõi otsekohe sumisema. Kõige tugevamini lüüsnud nojoonide ja rikaste hääled.

«See jõhkard on täitsa segaseks läinud! Ta teotab ju puhtadust!»

«Ära lenda kõrgemale kui tiivad kannavad!»

«Ei, see pole võimalik, et ülempreester hambo-laama ees laola, burhaan,* mis siin rääkida, isegi mõelda on hirmus!»

«Jah, selle eest tuleks tal keel suust välja rebida!»

Budamšu kuulas kõigutamatu rahuga ehmunud hünded ja hordinud kõnesid ja avalikke ähvardusi. Ta nägi, et rahvahulk on tõemeeli üles köetud, ja et jutuvadale ei tule niipea loptada. Siis astus ta nojoonidele ja rikastele päris lähedale ning ütles:

«Milleks asjatult lärmata? Veame uuesti kihla. Voldan mina — toidate mind kolmkümmend kuud, kaotan — kaotan kõik need kolmkümmend kuud teile tasuta tööd teha.»

Nojoonid ja rikkad mõtlesid veidi, tossutasid piipu, pida olid keskis nõu ja otsustasid, et on kaubaga päri. Terve lühike aeg peale üks inimene ära toita pole teab kui suur kahju. Ent kui ta kaotab, saab lurjus ometi kord oma karistuse kätte, ja kaotada olid nad tahtnud teda juba ammu. Oli ju selge, et pole plaanitseb võimatut.

«Pea meeles, noormees, et keel mitte ainult ei sööda ja joo, vaid paneb ka roosa su seljas tantsima. Kolmandal korral...»

* Burhaan — budausuliste ebajumal.

laadist enam minema ei pääse. Kui sa tahad meie meelt muuta, siis läki kohe. Mõtlemiseks me sulle aega ei anna!» ütlesid nojoonid ja rikkad. Nad kiirustasid meelega teda loota, sest sel päeval datsaanis jumalateenistust ei olnud. Aga külalisel päeval hambo-laamaga kohtuda või tema majja pääseda polnud õnnestunud ühelgi usklikul — lihtsurelikke ta ei võtnud.

Budamšu viis nojoonid ja rikkad datsaani, palus neid istuda hambo-laama akna alla ja kuulata, ise aga astus sisse. Tema võttis teda vastu teener. Ta tundis ära noormehe, kes tal meelde jäänud juba eelmisel korral, kui ta oli hambo-laama ilusa uhke karvamütsi kinkinud. Teener ei hakanud öelda, milleks ta tuli, sest Budamšu näitas vaikides hambo-laama kollast mütsikest. Arvates nähtavasti, et hambo-laama oli käskinud poisil tulla, pani teener Budamšu toolile istuma, kallast tassi teed ning läks peremehele külalise tuleks teatama. Ta tuli hetke pärast tagasi ning palus kummardada noormeest siseneda sinna, kust oli ise äsja väljunud. Budamšu avarasse tuppa jõudis, palvetas ta kõigepealt haukujude ees, nagu komme datsaanis nõudis, tegi siis hambo-laama ees sügava kummarduse ja päris tema tervisele. Siis aga ütles nõnda:

«Auväärt hambo! Olete käinud kauges maades, olete läbi käinud paljud meie orud, teame, et olete kõike näinud, olete kõige kursis. Aidake, palun, meil lahendada üks vaidlusküsimus. Minu naabrid, nojoonid ja rikkad väidavad, et igas maas, igas rändlaagris hauguvad koerad erinevalt. Mina aga väidan, et nad kõik klähvivad ühtmoodi: «auh-auh». Kuidas saab see olla teisiti? Pole ma suurt kuskil käinud, võib-olla eksingi, palun õpetage mind, oo ülitark hambo-laama.»

«Mnja-a-a, oled veel noor ja rumal. Igal linnukeselgi on oma laul,» naeris hambo-laama.

«Aga kui meie koer haugub «auh-auh», vastab naabri peni selle täpselt samamoodi.»

«Ütlesin sulle, et oled veel noor ja tähelepanematu. Kuid see on hea, et sa oled teadmishimuline. Noortel tuleb kuulata ja kuuldu kõrva taha panna,» noomis teda hambo-laama ja otsus-

tas Budamšud väheke õpetada. «Ka koerad hauguvad meil oma kombel. Edaspidi käi ringi ja hoia kõrvad lahti. Lihtsad penid hauguvad «auh-auh», seda panid sa tähele. Terased ja nagu tühikargajad, klähvivad «uh-uh». Kui ma noorest peast Dzida jõe orus elasin, olid seal suurepäraseid laika toogu koerad. Nad olid väga arukad, teadsid millal ja kuidas minna korda. Juhtus, et meie koer konutas kaua kuudis, igavles teravuselt, kuid juba esimese värskel lume tulekuga kutsus ta lihtsa tavalise haukumisega taigasse. Meie jooksisime talle järel, mööda järele ja kuulsime juba teistsugust, raevukat haukimist: ta kutsus meid oma saagi juurde. Kui me juba seal olime, valvas ta tagaetud loomakest ja haukus sedasi kärsitult, et kord kordalt.»

Hambo-laama jutustas ning matkis iga kord häälega, nagu kuidas koer sel või teisel juhul oli haukunud. Nähtavasti meenutas ta talle meenutada neid kauneid aegu, mil ta võis veel lihtsalt ja muretult tegelda sellise rahumeelse tööga nagu loomade kütmine. Buda templi auväärne ülempreester klähvis vaheldumisi neli korda, kujutades erinevaid koerahääli. Budamšul kuulas teda tähelepanelikult, laksutas vaimustatult keelt ja puistas hambo-laamale pärast iga tema haugatust ohtralt teravdusõnu. Siis haukus hambo-laama järel veidike ka tema ise. Viimasel korral haukusid nad isegi mõlemad koos, ja see tundus neil nii toredasti välja, et hambo-laama tuju heaks läks. Buda naeris heasüdamlikult, olles väga rahul nii õppetunni kui ka õpilasega. Siis ta käskis:

«Ma näen, et sa said kõigest hästi aru. Nüüd aga mine ja ära vaidle enam vanematele inimestele vastu, seda enam, kui nad on nojooned ja rikkad.»

Budamšul tänas hambo-laamat hea õppetunni eest ja tõusis üles kummarduse. Ta väljus õuele, pilgutas nojoonidele ja rikkastele kavalalt silma, need aga olid kõike kuulnud ja mõelnud ei jäänud neil üle muud, kui Budamšul võitu tunnustada ja leidlikku noormeest veel kolmkümmend kuud tasuta toetada.

IV

Alates ajast saadik oli palju päevi möödunud, kuid veel ei olnud seisis neid ees. Kui rahvas jälle datsaani pidulikule pidustusele kogunes, oli Budamšul juba platsis. Ja nagu alati, nii ka nüüd, ta endale huvipakkuvat tegevust.

Budamšul tuttavaid nojoone ja rikkaid, astus ta nende juurde ja tervitas. Keegi talle, mõistagi, ei vastanud, vaadati teda silmanurgast halvustava ja külma pilguga. Siis pöördus ta Budamšul nende poole järgmiste sõnadega:

«Olen teid kolm korda kihlveos võitnud. Kas te ei tahaks kaotust tasa teha? Võib-olla teete proovi?»

«Noh, mida sa veel oled välja mõelnud?» vastas üks rikkas rahumeeliselt.

«Kui ma ütlen, mul pole midagi varjata. Seekord mõtlesin teile anda jaoks välja kõige raskema katsumuse. Palun ainult, et teie naabrid, et säilitaksite oma väarikuse ja kuulaksite mind rahulikult ära. Noh, kuidas on, kas teil jätkub nii palju vaimulikkust, et mitte otsemaid minestusse langeda?»

Budamšul püüdis tõsisena näida, kuid endal karglesid silmis hirmud, ta suutis vaevu kavalat muuet tagasi hoida. Kaua mõeldi ja rikkad ka ei vaikinud, kaua nad ka ei mossitanud, kuni sai neist uudishimu võitu ning nad lubasid Budamšul pelda:

«Asi on järgmine, head inimesed. Ma tahan hambo-laamat minest kostitada koerasitaga.»

Ärvalt sai Budamšul seda öelda, kui kõik kohutavast ehmatusest tummaks jäid. Lihtsad inimesed, kuulnud tema sõnu, hakkasid käed õudusega taeva poole ning kukkusid innukalt teineteist pomisema. Nojooned ja rikkad kiristasid vihaselt hambo-laamat, keegi viibutas isegi nuuti, valmis kõlvatu poisinolgiga teda võid õiendama, kes oli solvanud pühamast pühimat inimest.

«Aga ma ju palusin teid rahu säilitada! Milleks enneaegu minest väärikust kaotada?» kiirustas Budamšul neid rahustama ja jätkas: «Ärge muretsege, ma ei vii talle värsket, vaid pakun teile õigeaususele tunamullust, see aga tähendab, et juba ammu on kadunud sõnnikut.»

«Temalt võib igasugust imet oodata! Saatan on ta kiusanud! viinud!» karjus keegi Budamšu selja taga.

«U-u-u! Petis! Jälle tükib meile ligi!» hõikas kõige pahem nojoon tigidalt.

«Suuga teed suure linna, käega ei kärbse pesagi. Võtke hülje, poiss, ära kutsu endale häda kaela!» hakkas Budamšule hoiatama tema naaber, kuid noormees jäi endist viisi rahulikuks.

«Aga mis seals ikka, nojoonid ja orgude peremeheid kaup näikse meile kasulik olevat. Arvan, et poiss on meid libusega lõpuks liiale läinud ja teenib täna ära korraliku peotäie,» ütles üks paksmagudest Budamšud põlgusega vaadates ja varjamata kavatsust see karistus ise täide viia, kui taotlus juhus peaks avanema. Ja nii tema kui ka kõik teised uskusid hüljele, et poiss annab neile hea võimaluse kõik eelnevad eestühinestumised tasa teha. Nad saatsid kohe oma mehe kotta minema tooma.

«Noh nii, meest sõnast, härge šarvist, asu kohe asja juurde!» ütlesid nad Budamšule.

«Oodake, oodake. Sõnadest tegudeni on veel kolm kätt vahet.»

«No muidugi, sa pead ju enne millegi peale kihla vedama.»

«Ei, jutt pole kihlveos, vaid kokkuleppes.»

«Seekord oled sa vist targem ja nõuad raha?»

«Jälle lasksite mööda. Mulle on endiselt kokkulepe rahul. Esitan järgmised tingimused. Kui ma seda ei tee, siis lubasin, siis jään kogu eluks teie sulaseks. Kui ma aga teen, siis toidate mind liha ja piimaga kuni minu elupaevad täituni.»

«Küll on ikka suuvärk, mis ta veel ei taha!» hõikas kogu rahva hulgast. Budamšu aga vastas sedamaid:

«Kuidas siis muidu, mida ei kauple välja sõnadega, sest see on pärast kätte ka rusikajõuga!»

Siis toodi talle kuivanud koerasõnnikut. Nojoonid ja rikkad nõudsid, et Budamšu otsekohe hambo-laama juurde lähed ja oma lubaduse sedamaid kõigi nähes täidaks.

«Jah, seda peavad ilmtingimata kõik nägema,» kinnitas

Budamšu koerasõnnikut rätikusse mähkides. Hambo maja ees minnes muljus ta kogu tee seda rätikut mõtlikult peos. Kõik järgnes suur salk uudishimulikke, kõige ees nojoonid ja rikkad.

Nad peatusid datsaani sissekäigu ees ja jäid ootama, millal hambo-laama väljub. Kõik pidi toimuma siinsamas, datsaani ees.

Hambo-laama väljus teiste datsaaniteenrite saatel oma kottide ja astus õuele. Kõik usklikud langesid põlvili, ning budamšule kokkupandud kätega laupa, hakkasid talle maani kummardusi tegema. Ainult Budamšu ei laskunud põlvili, vaid astus kindlal sammul hambo-laama kõrvale ning langetas teda õuetades aupaklikult pea. Siis ütles ta hambole, püüdes rääkida vaiksest, kuid piisavalt selgelt, et kuuleks vaid see, kelle poole ta pöördub:

Meie kõrgeauline hambo-laama! Mõtlen kogu aeg teie terve peale ning nüüd sõandasin valmistada uue ravimi. Loodan, et minu ravim annab tagasi noorusliku uljuse igaühele, kes seda rohtu sisse võtab. Aga enne kui ravim rahva sekka minna, olin lihtsalt kohustatud seda teile näitama, oo ülitark hambo-laama. Olge nii lahke ja proovige minu ravimit. See võib inimesed reipaks, kui nad ära väsivad. Ilma teie loata ei anna ma ravimit mitte kellelegi. Senini pole peale minu mitte keegi rohtu proovinud. Kui teie ta heaks kiidate, olen rõõmus, et ma loodan, et mu ravim toob inimestele suurt kasu. Tohter loodan sellega ennast juba kaks ja pool aastat, kokku kolm aastat möödenuks. Ja nagu näete, olen täiesti terve.»

Budamšu harutas oma kompsukese lahti ja hoidis seda välja pütatud kätel hambo-laama ees. Hambo-laama vaatas budamšule otsa ja lausus mõtlikult:

«Sa näed tõepoolest hea välja. Tõsi, sa oled veel noor. Kuid milleks noorele mehele arstirohud?»

«Ma ju räägingi, et minu ravim on mõeldud auväärsetele inimestele. Palun teid, proovige! Vaadake, ma panen selle keele alla ja neelan alla, see pole mürk, vaid tõeline ravim,» ning Budamšu pistis endale näpuotsatäie suhu ja neelas suurema veenvuse saavutamiseks alla. Hambo-laama võttis ettevaatli-

kult ta käest kompsukese, ning hoides seda oma näo ees, tal
kas ravimit uurima. Tema peopesal oli tavaline hall pulbrit
mis võib-olla ainult veidike lõhnas stepirohu järele, kuid no
rohi see nimelt oli, polnud võimalik aru saada.

«Ma ei taipa, millised taimed siin küll on peeneks taim
tud?» päris hambo-laama endist viisi läbitungimatul, tundu
nud keskendunud ilmel.

«O-o, seal on koos palju mitmesuguseid ravimtaimi, no
kasvavad meie steppides ja mägedes. Siin on ka hurmavalt
tolnavaid taimi, mis ma sain meie austatud laamade käe
nn, datsaanis,» selgitas Budamšu talle kiiresti.

Hambo-laama võttis kahe pundunud sõrmega näpuotsaga
pulbrit, maitstes keeleotsaga ja krimpsutas veidi nina. Siis haki

ku ta pulbrit nuusutama, püüdes lõhna järgi siiski ära arvata,
millega tal on tegemist.

«Nagu iga arstim, on see rohi mõru. Mida veel öelda? Jäta
kompsuke minu kätte, annan selle õpetatud laamadele-tohtri-
le üle, nad kontrollivad sinu pulbrit. Aga sa... ütle õige, mis
siin nimi on? Ah et Budamšu? Sa, Budamšu, ära kellelegi oma
ravimist räägi, ära ka selle otstarbest kuskil lobise. Hästi ja
õigesti tegid, et sa selle pulbri siia, datsaani tõid. Nii talita
sult; mida sa ka välja ei mõtleks, näita tingimata meie õpetat
tud laamadele. Või mulle endale. Ainult datsaan annab õiguse
ravimiseks ja uute arstimate kasutuselevõtmiseks. Pea meeles,
see õigus on meie õpetatud laamadele jumala enda poolt
antud. Kas said minust aru?» küsis hambo-laama rangelt ning
nõudis oma väikesed külmad silmanööbid Budamšu poole.

«Ma olen alati alandlikult järginud meie kõrgeima õpetaja
põhise, kummardan sügavalt õpetatud laamade teadmiste ees.
Jätan hästi meelde teie sõnad, oo targim hambo-laama, ning
teen kõik nii nagu käsitate. Täna teid,» tegi Budamšu talle
kummarduse, teeseldes niivõrd süütut usklikku, et mitte
egi poleks osanud aimatagi, mis tal tegelikult plaanis oli.

Hambo-laama sammus tähtsalt edasi. Budamšu aga läks
tagasi inimeste juurde, kes orjameelselt palveid pomisedes
laamanteenreid saatsid. Budamšu näol säras lai naeratus, sil-
made aga lõbus uljus.

«Kallid naabrimehed ja ka teie, nojoonid ja rikkad, öelge
mulle, mida te nägite?»

«Mida nägime, seda nägime. Oo, burhaan, kas võib oma
silmi uskuda?!» pomisesid äsja toimunud jahmunud ja pea
kuotanud nojoonid ja rikkad.

«Just nüüd ma küsingi teilt: kas on tõsi, et hambo-laama
lakkus minu rätikust koeramusta?»

«Milleks asjatult pärida?»

Nojoonid ja rikkad olid vihased, kurtsid pideva ebaõnne üle
kõhivedudes Budamšuga, kuid ei lasknud häbelikult päid
longu, vaid vastupidi, pidasid ennast kõrgilt ülal, pöördusid
teinast varjamatu põlgusega eemale, valmis neid üle trumba-

nud Budamšule iga hetk ninna kargama, teda solvama ja alandama.

«Aga nüüd, nojoonid ja rikkad, kannate mind võib-olla kätte laua juurde ja kostitate kõiki minu võidu tunnistajaid riikliku lõunasöögiga?» naeris Budamšu.

«Aitab sulle sellestki, mis sa kihlveoga võitsid.»

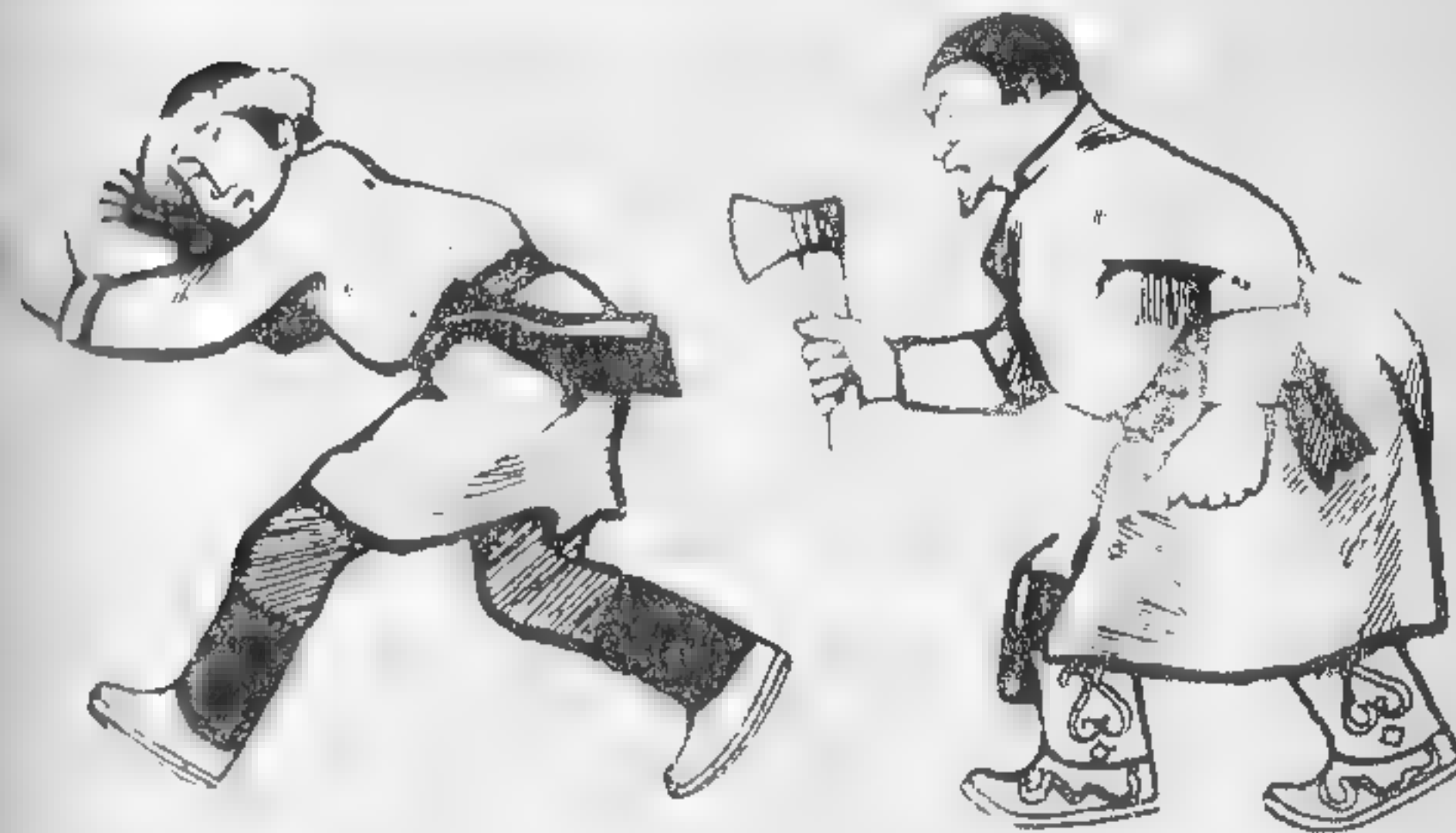
«Pääses, va kõõmakõrv, kõvera kõne ja kavala kaubaja karmusest ja näitab veel takkapihta hambaid ka,» pomises keegi rikastest süngelt.

«Noh nõnda, head inimesed!» pöördus Budamšu kehvikute poole, kes tema ümber olid kogunenud. «Kas mul pole õnn? Rikkad on osavad raha tegema, meie vaid üht-teist välja mõtlema. Nojoonid ja rikkad, kas te ei sõidutaks mind veidi oma rasvasel turjal?!»

Inimesed läksid ümberringi elevile, puhkesid naerma.

«Tee jah neile rahajõmmidele särul!» kiitsid nad leidlikult noormehele valjusti takka.

«Mis parata, naabrimehed! Armastan näpistada neid, kel on pehmed põsed!» hõikas Budamšu lahkuvatele nojoonidele ja rikastele järele.

Hotsa Hamsarajev

LUSTAKAD LUISKELOOD

See sündis vanal hallil ajal.

Elasid kord kolm venda, kes olid juba maast-madalast vanaks jäänud. Polnud neil ei kodu ega kotust, polnud oma majaja. Vennad-orvud kasvasid kui kõrred põllul, tundsid nälga ja nälga, ja ei olnud kedagi, kes oleks neile kaasa aidanud.

Möödus kuum suvi, seljataha jäi sügis, saabusid esimesed talvad. Taga-Baikalimaal on talv pikk ja käre. Vennad tulid kokku ja hakkasid aru pidama, kuidas pakase eest koju leida. Et neil abi polnud nagunii kuskilt loota, otsustasid nad, et meisterdavad kas või vanast heinast, põimivad kokku kas või kuivast kulustki, kuid püstitavad endale võimalikult kõhu ulualuse. Talv seisis ukse ees. Ent soojuse ja hubasuse tarvis oli koldesse tuld vaja. Seda aga võis hankida vaid vaeste inimeste õelaima vaenlase, jõuka Dargai käest.

Vaieldi-arutati, keda neist kolmest tule tooma saata, ja jätti otsusele, et minna tuleb vanemal vennal. Kaua veensid nad teda, kuni talle lõpuks augu pähe rääkisid.

Lähebki vanem vend jõuka Dargai juurde ja näeb: istub ta uhkelt oma jurtas, kallis kasukas lihavatel õlgadel, ise aga ei võta kiirustamata, väarikate liigutustega koldesse tule.

Vanem vend polnud kunagi varem nii tähtsa mehe juures käinud, mistõttu ta otsemaid araks lõi ja soolasambana seerumi jäi, otsekui oleks keele alla neelanud.

«Noh, poisiklutt, mis sul vaja?» pomises jõukas Dargai ja klässitas kurjalt silmi.

Ainuüksi sellest süngest pilgust piisas, et teist surmanõu ohmatada. Ja, julgemata liitsatadagi, pistis vanem vend selle hooga plagama, et tõmbas hinge alles oma igerikus ulualuse. Jõudnud läbi häda vendade juurde tagasi, rääkis ta sellest mida oli näinud, nõnda:

«See jõukas Dargai istub ise tule ääres, kallis kasukas õlgadel. Ta lausa torkas mind oma kohutava pilguga ja röögatas mulle, et ma imekombel jõudsin ukse avada ja põgeneda, tühjusest rääkimata.»

Nüüd pidi tule järele minema keskmine vend. Jõuka mehe juurde ja poole sammudes mõtles ta kogu tee, mida teha, kui isegi vanem vend polnud sõandanud tule küsida. Kui ta Dargai juurde astus, istus peremees kolde ääres, kolde kohal aga rippuur tahmane katel, pilgeni liha täis. «Küllap ta keedab endale pool härga korraga,» mõtles keskmine vend ning silmitses vanema huviga seda, mis katlas podises. Katla kohal aga keetis aurupilv ning sealt levis kogu jurtasse niivõrd meeldiva lõhna, et võttis suu vett jooksmas. Äkki märkas keskmine vend, et ohnuskoi Dargai puurib kutsumata külalist ähvardava pilguga. Kuigi jõukas mees vaikis, oli näha, et ta on veelgi vihane kui enne. Keskmine vend ehmus nii, et süda saapasiändi ja sõnad kurku kinni jäid.

Jõukas Dargai haaras laudkoiku alt oma terava kirve ja röögatas:

«Tule vaid lähemale! Proovi sa tule võtta! Räägi su tükki tükki nagu selle liha, mis katlas keeb.»

Jõukas Dargai tahtis juba tõusta, kuid poiss tormas hirmust uksest välja ja andis päkkadele tule.

Nuttus jutustas ta vendadele:

«Ma ei jõudnud veel sõnagi lausuda, kui see kohutav Dargai oma terava kirvega vehkima hakkas ja mind väikesteks tükkideks ähvardas raiuda. Ma ei mäleta isegi, kuidas ma sealt tulema sain.»

Et kord oli jõudnud noorema venna kätte, asus ta sõnagi lausumata jõuka Dargai poole tee. Vanemad vennad vaatasid talle murelikult järele ja ohkasid: «Ei ole tal terava kirve eest pääsu.»

Noorem vend aga oli selle ajaga juba jõuka Dargai juurde jõudnud ning heitis lävelt kiire pilgu jurta sisemusse. Tema ees seis ümmarguse pundunud näoga paksmagu, õlgadel ikka tooma kallis kasukas. Lihavate kätega hoidis ta näo ees tervet karpakintsu ning, silmad mõnutundest vidukil, rebis hammaslõuaga liha. Kirves lebas sealsamas ta kõrval, laudkoiku all.

Noorem vend astus rahulikult peremehele lähemale. Ta klässitas käsi, pilgutas jõukurile kavalalt silma ning küsis siis valjusti:

«Kuidas elu läheb?»

Ablas Dargai vihastas, et pidi liha söömise pooleli jätma, pilgutas tigidalt silmi ja röögatas:

«Mis asja?»

«Kui ta nägi, et talle on jälle külla tulnud mingi poisiklutt, vedas jõukas Dargai oma rasvase näo sapises muiges viltu.»

«Ahh-aa... veel üks uljaspea? Noh, suurusta siis, kust oled pärit, mille poolest rikas ja kuulus?»

Noorem vend ei langetanud jõuka Dargai õela pilgu all pead, ei võpatanud ähvardava käratuse peale, vaid vastas julgelt:

«Oot-oot, vanaisa, burjaatide hea kombe kohaselt ei puisutata külalist juba ukselävel küsimustega üle. Esmalt pakutakse talle kosti... Kui vastu võetakse riiete järgi, siis ärastatakse ikkagi mõistuse järgi. Te põlete kannatamatusest tunda saada, kust ma pärit olen ja mille poolest rikas. Ma ütlen, kuulake vaid. Minu suguvennad elavad päise päeva ajal,

aga kui päike loojub, siis ei leia neid keegi. Ma tärkasin keelel, suvel kasvasin, koidu aegu õitsesin, päikese käes küpsesin. Minu kodu aga katab taevas ja teda piirab sama väli, ta elate ka teie. Tuleb välja, et oleme veidi sugulased: ühes sõnagaime, ühe taeva all elame.»

Jõukas Dargai ajas üllatusest silmad punni: ta polnud teadnud, et poisipõnn hakkab talle etteheiteid tegema, ka ei mõeldinud talle see, et poiss teda oma sugulaste hulka arvas. Dargai ajas pea tähtsalt selga ja pistis röökimä:

«Jõhkard! Ussipoeg!... Ets kae, mihuke sa oled! Jalamööd laolagedale, kustkohast ja milleks sa tulid?»

Jõukas Dargai hakkas viha pärast isegi värisema, haan oma terava kirve ja võttis löögiks hoogu. Noorem vend ei karanud eemale, ei pilgutanud isegi silma, vaid jätkas rahulikult oma juttu:

«Mis te nüüd, vanaisa? Egas kärbest maksa kirvega teha ajada. Pead maha raiuda on kerge, kuid seda uuesti otsapärast hulga keerulisem. Peanupp ei seisa õlgadel mitte kirve ees, isegi mitte mütsi tarvis. Peas on igaühel taip ja aru, mõistlik mehel aga on alati sobiv sõna varuks. Minulgi on tulnud aru sõnaga raevu talitseda. Kui te ei usu, võin seda kas või otsekohe tõestada. Jahvatan siin kokku nii palju, et te ei jõua seda ära kuulata. Ja ma ei hakka salgama, et mul on seejuures mõistagi oma tingimus: hakkan teile luiskelugusid pajatama teie aga istute ja kuulate rahulikult pealt. Kui olen seitskümmeend valet ära rääkinud ning teie neid tõe pähe võtate ja kuulama jääte, siis on tingimus niisugune: autasuks annan mulle tuletuki ja pealekauba ajan teie õuelt ära kõik pudulajused.»

Rikkale Dargaile tegi nalja, et tema ees seisab poisikütt, puhub ladusat juttu ja julgeb veel nagu võrdne võrdsele oma nõudmisi esitada. Ta kehtas laisalt õlgu ja muigas:

«Keel liigub sul libedalt — mis sülg suhvi toob, seda jahvatab. Sa näid olevat sama loll kui julge. Olgu pealegi, lõbustage mind. Huvitav, kuidas sa, kollanokk, suudad mind alt vedada! Kui sa aga häbisse jääd, lõikan ära su huuled, rebin välja keele ja keeran su oinasarveks.»

Poiss langetas trotslikult pea, kuid vastas rahulikult ja vähehoolega:

«Ähvardustega mind ei hirmuta, präänikuga ei meelita. Olen teiega päri, — viletsa jutu eest jäägu ma peajagu lühemaks. Kuid ka minul on veel üks tingimus: kui ma räägin ära seitskümmeend luiskelugu ja mässin teid ümber sõrme, siis tuleb teil, — ärge pange mulle pahaks, — ennast häbi pärast tunda tõmmata. Kas olete sellega päri?»

Ta poiss ulatas talle oma tillukese käe. Kannatamatuse ja raevu pärast hakkas rikas Dargai hambaid kiristama. Ta võis sõna väikemehe uksest välja visata, tükkideks raiuda, kuid arvas rikkalikku söömaaega ei viitsinud ta oma paksu vatsa kinnitada. Et mitte väikese kiidukuke ees lolliks jääda, puudutas jõukas Dargai nõusoleku märgiks vaid kergelt noorema oma väljasirutatud kätt. Ta käskis poisil otsekohe alustada, tõmbas keelega üle oma rasvaste huulte ja sättis end kuulama.

Koigepealt sosistas väikemees endale kiiresti julgustuseks:

Mis seals ikka, lindu petetakse söödaga, inimest — sõnaga. Või talle jama ja viskan nalja, et sellest supist puhtalt välja tulla. Siis pani ta käed puusa ja tõmbas lauba kipra, et luiskelugudeks vajalikke sõnu meelde tuletada ja kõigi vaeste ja vaenlast, jõukat Dargaid, lobajutuga tüssata, ning alustama:

Kui jämedat puud looka painutada, murdub ta kindlasti. Kui on see ka mehega. Teotad ta ära ja ta on omadega läbi. Tema pole muidugi kirvesilm, kuid ka tema läbi saavad inimesed otsa. Oo, jõukas Dargai! Enne kui te panete oma härjakaela ümber kõige jämedamast köiest silmuse, enne kui te kõlgute kõrgus, kõrge männi otsas, peate teadma, et teid hukutab kolmest vennast-orvust kõige noorem, hüüdnimega Sugulasteta Nehõte.

Minusuguste kohta öeldakse: vara küpsenud. Ma kiirustasin äärmiselt väga siia ilma tulekuga, et oskasin sündida enne oma isa. Kui ma aja sees kui ma vanaisa juures hobusekarjas käisin, tuli minule ka minu isa ning ta jõudis minust kolm korda vanemaks saada.

Ükskord äratas ta mind enne kukke ja koitu ja käskis mul meie valge lauguga ja kolme silmaga kaamelimära koju ajada. Meil oli selline, mida mitte kellelgi teisel ei olnud.

Koos isaga püüdsime arkaaniga kinni veel ratsastamata muu siku varsa. Kuigi varss oli alles kümnepäevane, oli ta tabanud juba hullanud juba kolmteist aastat. Panime sälule päitsed pale ja sadula selga. Too peksis kapjadega, ajas ennast tagajalgadele püsti, tahtis mind seljast maha visata, jalgadega maata trampida. Klammerdusin ta laka külge. Ega tal mõne nädala punniga tegemist olnud. Varss aga lõi veelgi ägedamalt takka üles, püüdis mind visata puulatvadest kõrgemale, otse taotavate pilvede alla, kuid mul jätkus nii kannatust kui ka võime vust. Tõmbasin ratsmed pingule ja kütsin ta küljed nuudatamiseks. Ratsu pani niisuguse valuga minema, et ainult tuul vilistas kõrvades. Väledamat ja krapsakamat hobust pole ma eales näinud.

Äkki märkasini täie vaardi peal, et otse minu nina all lehvib hobuse saba. Kas tõesti on see minu ratsu oma? Kiikasin ühele tagasi, seal aga kihutasid mulle järele kaks tema kõrva. Nüüd on alles lugu! Sikutasin täiest jõust ratsmeid, hobune ajas perutas, punnis vastu ja tormas edasi, nii et maa värises. Poleks minust praegu selle jutu rääkijat ega teist kuulajat, kui ma tookord poleks suutnud setukale aru pähe panna. Kui ma lõpuks ringi vaatasin, nägin seesugust ilmaimet, et juurde ei jaks püsti tõusid: ma istusin hobuse seljas tagurpidi ja ei hoidnud kinni mitte ta lakast, vaid sabast. Kuidas ma sõitsin, kuidas ma sadulas püsisin, on kerge öelda, kuid raske tõestada. Nähtavasti juhtus see siis, kui mu tuline ratsu takka üles löödi, hia-sinna viskles, ja kui ta mu õhku paiskas, ju ma siis tagurpidi sadulasse kukkusingi, ning niiviisi, selg ees, ma ka edasi kappasin.

Tubli ratsu tunned ära jooksu, hea inimese — tegude ja tegude. Mul aga oli tarvis täita isa käsk: kaamelimära üles otsida ja koju ajada. Hobune oli mul vahva, kihutas millestki hoolimata tuhatnelja edasi, kargas üle jõgede ja küngaste.

Kui öö kätte jõudis, kargasin ma hobuse seljast maha, vabandasin ta sadulast, panin kammitsasse ja lasksin rohumanne

lohtl. Siis võtsin katla, lippasin jõe äärde ja ammutasin sealt vett, et teed keeta, põllult aga korjasin kuiva sõnnikut tule-õelamiseks. Tegin kohe lõkke üles, ajasin veekatla keema. Kalasin endale kausitäie, ja mis see siis on: oleks nagu tee ja ei ole ka — lõhnab justkui supi järele. Rüüpasin sõõmu ja koguni krääksatasin heameelest — maitsvamat toitu polnud ma eales söönud. Ja polnud mul õrna aimugi, millest võis ta olla keedetud, nii paksu rasvakorruga veel pealegi. Või näis see mulle ainult nii, viirastus tühja kõhuga? Küll ma alles unestas, kui katlas segasin. Kustkohast ka lusikaga ei proovinud — kord sattus tuurakala ette, kord lõhe. Kust ka ei maitseenud — siin vasikakints, seal tükk loomaliha. Ja kõik see oliis kraam kees-auras minu katlas, ning mine sa võta kinni, kuidas tä sinna sattus. Helpisin leent, närisin liha, maitsesin kalakala, seejuures kiitsin endamisi: «Söön ka veidikene kala, mis teeb nobedamaks jalad.» Ühtaegu meenutasin, kuidas ma vett toomas käisin, kuidas niisuguse rikkaliku noosi ammutasin. Mõtles mis sa mõtled — lihtsalt vedas, tähendab, huupilooksin, aga märki tabasin.

Söin ja jõin, vitsutasin hea õnne puhul, palju jaksasin, ja kui kõht täis sai; tuli kohe tahtmine leiba luusse lasta. Äigasin muujäänused suult paremale saapale, vasaku külge pühkisin muhtaks rasvased käed ja heitsid otse rohule pikali. Ega öö ei olnud igavesti, padjaks kõlbas ka sadul. tekiks aga taevalaotus, ja nii ma samal hetkel uinusingi.

Ei mäleta, kas ma olin maganud kogu öö või kõigest tunni, kui kuulsin läbi une niisugust müdinat ja trampimist, mida ei tekita ka terve hobusekari. Pilutasin veidi üht silma, kuid ei näinud läheduses kedagi, ainult lõkketuli oleks nagu heledamalt leegitsema löönud. Mis lärm see mulle viirastus, millest küll stepis selline madin? Või löid mul unisest peast lihtsalt kõrva pilli? Ühesõnaga, ümberringi käis niisugune mürgel, et ei saanud pikutada ega magada. Kortsutasin kulmu, upitasin ennast pahuralt küünarnukkidele ja nägin, et möll käis otse minu jalgade ees. Ja näe, milles oli asi! Tuli välja, et minu unapad olid omavahel tülili läinud ja kaklesid nüüd nagu võhivöörad. Vaatan — kord hüppab üks oma paarilisele peale,

kord teine. Parempoolne surub vasakut vastu maad ja karjub nagu kõri võtab: «Sinu peale kukkus huultelt rasva; anna maitsta!» Kuid samas ronib vasak saabas tolmust välja, virutab parempoolse eemale, ajab oma joru edasi, ja lõugab vastu: «Ei, sina lakkusid peremehe mõlemad käed puhtaks, ma said rohkem!» Kas maailmas on vähe veidrat ja naljakat, kui isegi jalavarjud märatsema hakkavad ja kisavad, nii et kogu stepp kajab? Siis ma vihastasin, käratasin saabastele peale, otsin neil säärtest kinni ja andsin paar tublit matsu. «Olete ikka lollid mis lollid,» ütlesin neile, «kas teile alati näib, et maabri toit on maitavam?» Kui ma saabaste ninad vastanuksin, hakkas neil häbi, et nad olid kákelnud: kuigi erinevad ja oma, kuulusid nad siiski ühte paari. Küll on ikka rumalad — enne kolkisid teineteist läbi, ja alles siis said teada, et on lähedased sugulased.

Lepitanud arulagedad saapad ära, tahtsin uuesti tukkuma minna, aga kus sa sellega. Äkki lahvatas mu lõke eredalt leetema ning tõusis võbisedes taeva poole. Tuletukke ei saanud ma tuuleil laiali puhuda, kui valitses täielik tuulevaikus? Hõõran silmi ja nägin selgesti, et sõnnikutükid lehvitasid lõkkesse kohal tiibu. Tahtsin neid käega haarata, kuid nad tõusid otsemaid vurinal lendu. Vaat, milles oli asi! Öhtul olin arvanud, et korjasin stepist kuivanud sõnnikut, kuid tuli välja, et olin pimeduses hoopis kaks sületäit uniseid tedrekukkesid kokku kahminud ja lõkkesse pildunud. Linde polnud äratanud kugi kuumus. Laisad tedred ärkasid alles minu juhmakate saabaste kaklusekära peale. Nad olid pisut kõrvetada saanud, kuid jõudsid siiski veel õigel ajal lendu tõusta. «No katsu sa min magada!» hüüdsin ma ja purskasin naerma. Ja mu naerulugim oli nii vali, et äratas taevalaotuses üles päikese. Algul paake võpatas, piilus ettevaatlikult mägede tagant välja, siis aga naeratas laialt, tõusis kõrgemale, lõi kogu hiilguses särama ning hakkas kogu oma helduses lahkelt valgust alla kallama. Oli saabunud uus päev ning juba läks palavaks.

Ka minul oli aeg teele asuda. Ent kuhu ma pidin sõitma, milles suunas, kust pidin otsima meie kolme silmaga ja valge lauguga kaamelimära? Hüppasin kõrgele õhku, haarasin pilveservast kinni, vinnasin end üles, ja olingi taevas. Vaatasin laialt üle kogu stepi, kuid kaamelit ei silmanud kuskil. Siis ronisin kõige kõrgema männi latva, kuid mu pea hakkas pööritama ja mulle näis, et maa on ennast äkki kummuli keeranud, taevas aga vajunud otse minu jalgade alla. Kui mul silme ees virvendama hakkas, pigistasin laud kinni, lasksin käed lahti ja hüppasin. Kui kaua ma lendasin, ei mäleta, kuid lõpuks kukkusin sügavasse, põõsaid täis kasvanud jäärakusse, kus et oleksin peaaegu kaela murdnud. Triikides haiget saanud kohta, pöörasin pikkamisi pea paremale — maa oli nähtav lähest ääreni nagu peopesal; vaatasin vasakule — terve taevalaotus oli mu silme ees ja paistis üleni läbi. Kas tõesti olin ma päris maailma keskpunkti sattunud, leidnud tõelise maailmanaba? Minu suureks rõõmuks märkasin lõpuks kaugel silmapiiril seitsme mäe taga valge lauguga kaamelimära, ja mitte

üksinda: ta oli äsja poeginud ning lakkus nüüd oma kaamelivarssas.

Kargasin kähku sadulasse, kihutasin kolm ööd-päeva, jõudsin pärale, aitasin kaamelivarsa jalule ja tõstsin ta kaamelimäe künurude vahele, et rutem koju tagasi jõuda. Ent kaamelimäe ei suutnud paigastki liikuda, koorem käis talle üle jõu. Siis leidsin targa nõu ja tõstsin kaamelimäe oma väikese varssalga. Ja ei midagi, varss seisis veidi aega tudisevatel jalgadel, kõikus paar korda ja hakkas siis minema sinna, kuhu teda ajasin.

Julge pealehakkamine on pool võitu. Pöörasin hobuse ringi ja sõitsin neile järele.

Algul astus mu ustav ratsu kiirustamata, ning tema ühtlane rahulik sõit isegi äiutas mind. Siis äkki aga läks hobuse moodukas samm segi, ta hakkas tugevasti tagumistele jalgadele vajuma ja tõmblema, liikus edasi jõnkshaaval — ratsuga oli juhtunud mingi õnnetus.

Igasuguseid äpardusi võib ju ette tulla, kuid niisuguse loo puhul hakkaks küll igaüks uluma ja hädaldama. Kuigi ma ei teadnud endist viisi sadulas, polnud mul selja taga enam õhkagid, paljas tühjus: ei hobuse laudjat, saba ega tagumisi jalgu. Kas mõned olid paharetid mulle vingerpussi mänginud? Vaatasin vasakule, vaatasin paremale, kiikasin üle öla, aga polnud ei paharette ega poolt hobust, ainult märkasin, kuidas kaugel selja taga lendlesid harakate ja vareste parved mingisuguse tõmbu kohal. Igaüks teab, et need linnud haistavad varsket juba juba kolme mäe tagant. Mõistsin, et sinna oli pool minu hobust jäänudki ning nüüd kutsuvad varesed rõõmukisaga ma suguvendi tasuta pidurooga maitsma. Mil moel ja millal ma olin pool hobust kaotanud, kuidas see võis juhtuda? Keerasin sadulas ja murdsin pead, kuni mulle selja taga puutus silku kirvevars. Isa oli mulle oma kirve teele kaasa andnud, mille ma olin rihmaga vöö külge sidunud ja sinna unustanud. Sõidu ajal oli kirves pendeldama hakanud, tagunud teraga vastu hobuse selgroogu ning lõiganud lõpuks ratsu tagumise poole sootuks küljest ära, mistõttu pool hobust jäigi maha ja lebas nii kaugel peast.

Ent ega õnnetus ei hüüa tulles. Ronisin sadulast maha ja leidsin otsustaval sammul tagasi, ehkki ma algul ei teadnudki õieti, mille peale lootsin. Läksin ja rapsisin nõrduvalt ümber, millega vastu saapasäärt, aga see hobusepool, mis maha oli jäänud, kuulis neid hirmu peale ajavaid plakse, ajas end ümber ja hakkas harakaid ja vareseid eemale peletades kohe püsti ja hakkas oma esimesele poolele järele kargama. Vaat sedapsi — kuhu ka pea ei läheks, peab saba tal alati kannul käima!

Kui tagumine pool oli minuni komberdanud, murdsin noo-õud kuusikust roosa ja nüpeldasin teda veidi, muidugi, rohkem kui pärast: teadku, et ilma peremehelt luba küsimata ei tohi maha jääda. Samal ajal aga murdsin pead, kuidas hobuse poolele taas ühte liita. Kui pea on õlgadel, peab see välja nuputama, kuidas lehmale pastlad jalga tõmmata või, nagu praegu, hobune kokku lappida. Öeldakse ju, et kui kondid on terved, lull siis liha peale kasvab. Selle lootusega ajasingi mõlemad pooled kohale, panin teineteisega vastakuti ja nähvasin roo-õud veel paar tulist, ja ennäe imet — pooled kasvasidki kokku. Minu ratsu oli jälle samasugune nagu varemgi. Mis korras, see korras. Kargasin rõõmuga sadulasse, viibutasin õnti, huikasin valjusti kaamelivarsale ja -määrle ning hakkasin neid kodu poole ajama.

Ent meie reis polnud kergete killast, teele sattus ette päratu suur järv. Sellel kohal lendles ärevalt arutul hulgal hanesid ja parte. Kõrgedained järvel ei lasknud neil rahulikult veepinnale laskuda ega ujuda. Linnud söötsid veevälja kohal noolena õhku ja püüdsid üle järve lennata, aga ei suutnud, laskud jõuetult tiivad longu ja langesid kivina alla. Lained heitsid üldale, minu jalge ette, sadu nõrkenud parte ja hanesid. Kõik need langesid mulle kergesti saagiks. Korjasin kokku kotitäie parte ja terve seljataie hanesid. Nii palju kui sain, toppisin need vahele, sidusin sadula külge — nüüd juba näljasurma polnud kart!

Kuid ma ei mõelnud ainult endale, otsustasin saaki ka koju kaasa võtta: milleks lasta kallil kraamil asjatult kaldal edelda ja raisku minna? Aga võib-olla üllatada koduseid ja neile linnud kingituseks juba valmis kujul — keedetult ja

kõlpselatult? Et praadi kiiremini valmis saada, süütasin kõrki ja pildusin neid kimpudena järve, aga vesi kustutas tule peedamaid. Mõni teine minu asemel oleks sellele tühjale tööle kaega löönud, kuid mina olen loomu poolest kangekaelne: kui muidu kuiv rohi ei süti, siis minu käes hakkab isegi niiske põlema. Korjasin kohe paar sületäit värsket hobusesõnnikut, panin pabulatele tule otsa ja lasksin lainetele ulpima. Need ujusid veepinnal edasi, kandsid tule kõikjale laiali ning varsti põitsus kogu järv tulemeres. Leegid kandusid ka kaldale ja jõudsid otse minuni. Karjatasin ehmatusest, olin krapsti sadulas ja kihutasin, nagu oleks mul küri kannul, kohutavast tulekahjust eemale.

Sõitsin ja sõitsin, kuni panin äkki tähele, et mu ratsu kappab üha aeglasemalt ja aeglasemalt, tõukab end esimeste jaladega vaevu maast lahti. Ta väärutas pead, ajas kaela õieli, tahtis edasi minna, kuid tagumised jalad ei tulnud esimestele järele. Ju oli mulle jälle mingi häda kaela sadanud. Kiikasin üle öla tagasi — no muidugi, jälle imevärk. Sadula taha, otse hobuse selga oli äkki määnd kasvanud ja veel nii kõrge, et toetas okstega vastu taevast. Vaatasin ammuli sui seda ilma hirmet, olin keeletu, pilgutasin mitu korda silmi, vaikisin ja laiutasin käsi. Kuidas see juhtus — polnud õrna aimugi. Püüdsin jõud juurtega välja kiskuda ja hobuse seljast maha visata, aga jõudu jäi napiks. Oleksin võinud ta kirvega maha raiuda, kuid leidsin vöö vahelt vaid kirvevarre, terast oli järele jäänud ainult vormitu rauaklomp. Kirves oli üles sulanud sellel tühjal tule kuumusest, mille ma olin järvel ise süüdanud. Küll ei põlenud, völlaroal, ikka vedas: raud sulas tules üles, ise aga jäin terveks! Aga käed rüpes istuda polnud mingit mõtet. Ajaviiks hakkasin puu otsa ronima, vinnasin ennast mööda oksid ühe vaevaga üles latva, ja olingi taivas. Kuidas inimesed ka jõudsid, polnud enne mind veel küll vist keegi elusalt taevasse pääsenud. Ja mitte unes, vaid ilmsi. Istusin pilgustervale, lasksin jalad rippu ja tõmbasin hinge tagasi, siis istusin mõned sammud, kogusin veidi julgust ja tümpsisin jaladega vastu taevakummi — polnud viga, see kandis mind kenasti. Ma polnud osanud uneski aimata, missugune võib

olla taevalaotus, nüüd aga avanes selline võimalus! Ja nii ma kiirustasingi sealset elu tundma õppima.

Jõudsin vaid veidi maad edasi lipata, kui kohtasingi esimesi taevaelanikke. Pööramata mulle tähelepanu, võitles põdra suurune kärbes hiiglasliku kaameli mõõtu rändtirtsuga. Hiiglasel taplesid raevukalt, söötsid maruhoona teineteise kallale, sisistasid ja hammustasid. Vaatasin seda võitlust pealt ja muhelesin endamisi, tõmbusin eemale ja jäin ootama, millega looming lõpeb. Las kaklevad, kui neil mingi kana kitkuda on.

Peagi olid nad surmani väsinud, liigutasid vaid vaevu jalgu ja sumisesid tigidalt. Siis panin kärbsele pätsed pähe, rändtirtsule aga sadula selga — mul oli ükskõik, rakenda ette vits või piits, peaasi, et edasi viiks, — ning ratsutasin taevaelanikele külla.

Elasid siin ja veeretasid päevi surma poole muldvana taat ja tema raukväeti eit. Majaõu oli neil täiesti raamas, ei leidunud seal isegi puuhalukest tulehakatiseks, tares polnud midagi, mille peale istuda või kuhu pikali heita, kõik oli vanadusest koost lagunenu.

Astusin tuppä ja ütlesin kohe lävelt valjusti:

«Võtke sugulane vastu.»

Vanakesed võpatasid ja hakkasid hambutu suuga midagi pobisema. Aga sugulane on sugulane, paluti mind siis sisse istuda ja juhatati tare aukülaliste nurka. Piduliku sünnimuse puhul löödi maha hiiglakärbes, keedeti ära ja toodi lauale. Algul sattusin segadusse, jäin vakka, kuid kõht nõudis oma, pealegi ei kõlvanud külas olles nina kirtsutada. Tõmbasin roa, mis mu ette oli pandud, lähemale, asusin arglikult toidu kallale ja polnud ma veel ribikondistki jagu saanud, kui mul kõht juba täis oli. See-eest helpisin sisse tervelt kolm kausitäit puljongit. Siis tegin taadile ja eidele kostitamise eest kummarduse, võtsin jalad lahti, ütlesin pererahvale, et pikutan veidi, ise aga jäin nii raskelt magama, et põõnasin ühtejargu kolm aastat ja kolm kuud. Kui üles ärkasin, läks mul meel nukraks, tundsid suurt koduigatsust: egas muidu öelda, et võõrsil ulub koergi igavusest.

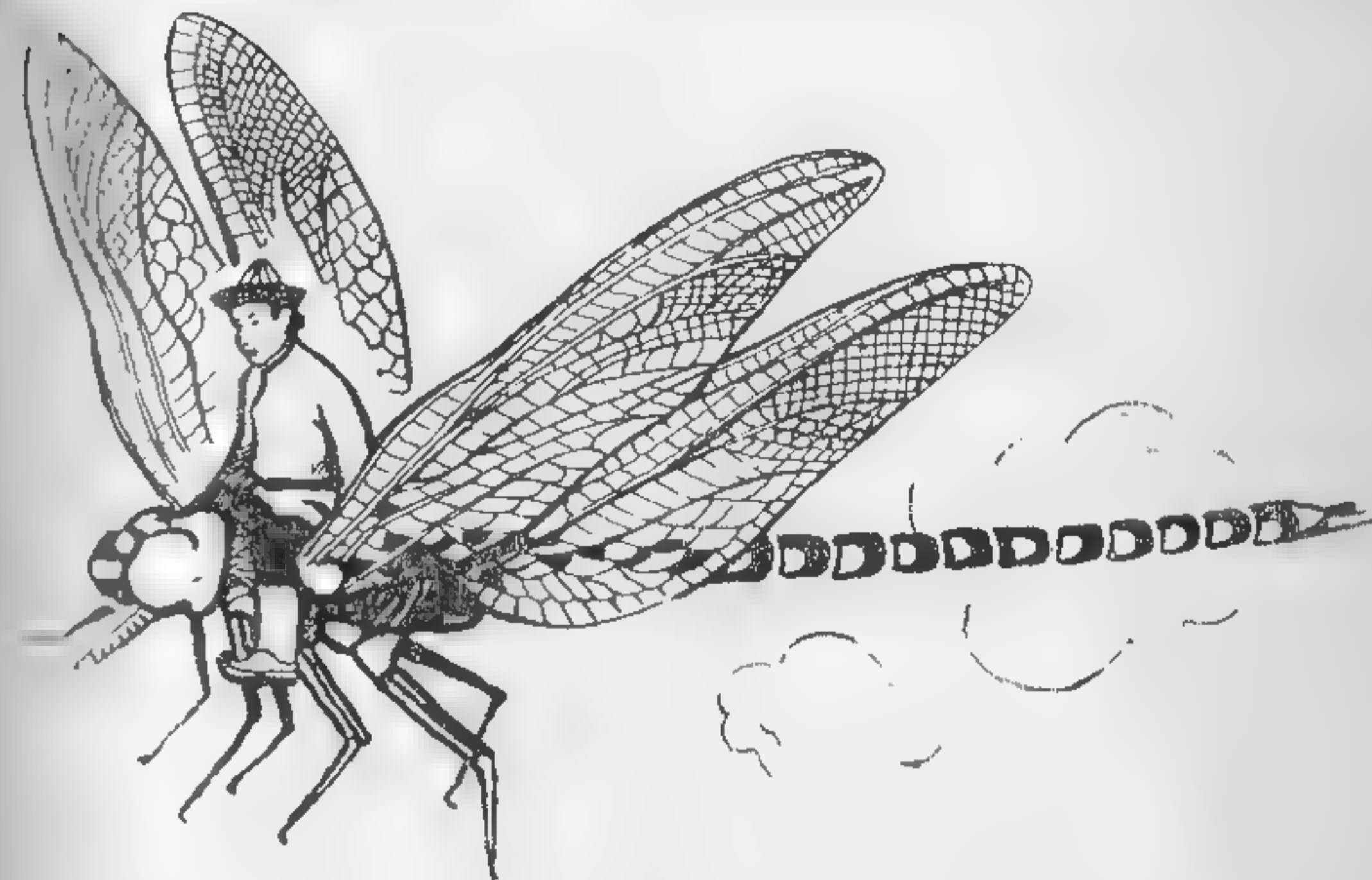
Läksin õue, sealt leidsin eest kärvanud rändtirtsu ja kuiva-

nud kärkse, mõlemad nii, nagu ma nad õuele olin jätnud —
 uhel sadul seljas, teisel päitsed peas. Tuli välja, et ka taeva-
 lahkjad ei ela igavesti. Aga kuidas nüüd maa peale tagasi
 saada? Mõtlesin-nuputasin ja asusin asja kallale. Nülgisin tol-
 lelt samalt kärbselt naha maha, punusin sellest kümme konda
 noorijuppi, sidusin need tugevate sõlmedega kokku ja lasksin
 neovast alla. Mulle näis, et nõor ulatub maapinnani. Haarasin
 sellest kinni ja hakkasin nagu ämblik alla ronima, klammer-
 dudes ka jalgadega nõori külge, et mitte liiga ruttu ära väsida.
 Poolel teel tõmbasin hinge.

Nähtavasti kõlkusin veel üsna kõrgel, sest taevalaotus mu-
 limer oli tähti täis. Mõned neist kukkusid vilkudes alla ja
 kadusid jäljetult; teised kihutasid külmalt sirades ülepeakaela
 mööda. Ent tähed vilkuvad päris lähedal, neid võis erilise vae-
 vata isegi suuga kinni püüda. Kui nälg hakkas kõhtu näpis-
 tama, püüdsingi ühe tähe kinni ja pistsin suhu. Vaevalt jõud-
 sin ta alla neelata, kui oleksin peaaegu silmad pahempidi aja-
 nud. Suu võttis külmaks, pakane tungis üdini, sisikonnast aga
 läis läbi tulejutt. Eks täht juhtunud olema hoopis saja aasta
 kest tardunud jäätükike. Aegamisi toibusin, eluvaim tuli
 tagasi, ja kogunud jõudu, hakkasin jälle alla laskuma, kuid oh-
 tada! — nõor lõppes ära ja ma jäin selle otsa rippuma, aga
 maa oli veel väga kaugel. Noh nii, mõtlesin ma, sur-
 matund on kätte jõudnud, siin, keset inimtühja taevast,
 tulebki mul nüüd elu jätta.

Hoidsin nõorist kinni, käed vajusid omaenda raskuse all
 rippu, jalge all polnud mingit tuge, kõlkusin õhus ja kiikusin
 taevade kaupa edasi-tagasi. Kui tuli tugevam tuuleil, lenda-
 sin tagasi pilvede taha, nii et hinge võttis kinni. Nii möödu-
 sid nädalad üksinduses, ning ma ei näinud ühtki hingelist
 elukamööda sai jõud otsa, nukrus puged hinge, igatsus vaevas
 hoidsin viimase jõuraasuga nõorist kinni, sest kui niisuguselt
 kõrguselt alla sadada, ei korja enam kontegi kokku.

Kuumad päikesekiired kõrvetasid ja kurnasid mind, külmad
 tuuled puhusid luust ja lihast läbi, mina aga rippusin mee-
 lilehtliku kangekaelsusega edasi, kuigi teadsin, et varem või hil-
 jem tuleb lõpp, aga ma punnisin kõigest hoolimata vastu: kui

murm mind võtab, siis mitte enne, kui on kadunud viimne loo-
 tus.

Rippusin niiviisi umbes pool aastat, ja minu kannatused
 olid tasutud. Ükskord lendas minust kiili seljas mööda taeva-
 lanike poeg, kergemeelne noormees nimega Daša. Ta oli pur-
 pus ja ei taibanud ega pannud tähele, et on ära eksinud, mis-
 tottu takerdus minu nõori sisse ja sadas ehmatuselt nagu kott
 alla. Jõudsin tookord taevapoja kiili kinni püüda, istusin ise
 tema turjale, ohkasin kergendunult ja lendasin maa poole.

Kuid minu võidurõõm oli üürrike, ootamatu õnn osutus
 muutlikuks kui tuul. Äkki tõkestasid meie teed valged tihedad
 pilved. Vaevalt sain neist välja, kui kusagilt uhkas mulle vastu
 püst tuult ja karedat külma. Kõva pakase käes tardus kiil
 almapilkselt, tema haprad tiivakesed vajusid rippu, ning
 muutunud jäätükiks, vuhises ta kivina alla. Ja koos temaga
 lartsatasin ka mina taigamändide oksil murdes otse sohu, vaju-

sin õlgadeni rabamülkasse. Soo imes, tõmbas mind endasse, ja kuidas ma ka jalgu ei siputanud, kuidas ka ei rabelenud — kõik oli asjata. Kui ma lõpuks jõuetuna vagusi jäin, hüppas minu paremasse kõrva vastik konn ja hakkas seal käppadega kōdistama. Ma ei saanud teda ära ajada, sest ka mu käed olid soomudas kinni. Konn aga seadis ennast mu kõrvas mugavalt sisse, ehitas sinna pesa ja soetas oma terve pesakonna poegi. Minu vasakusse kõrva asusid elama mesilased, meisterdasid, otsekui tarus, endale kärjed, moodustasid sülemi. Päeval pini- sesid ja sumisesid lakkamatult mesilinnud, öhtul aga alustasid oma kurguhäälset krooksumist konnapojad. Niisugusest met- sikust kontserdist jäid kõrvad lukku, pea läks paiste ja huu- gas pidevalt. Kaotasin arvestuse päevade ja nädalate üle, läk- sin valust ja meeleheitest segaseks ning ei eristanud enam kōdi ga lärmi kõrvides. Vahel näis mulle, et ripun juba, pea alas- pidi, ning soomuda on mind üleni katnud. Vahel viirastus, et maa ja taevas on kummuli pööratud, päike aga jäädavalt kus- tunud, — nii õudne ja pime oli ümberringi.

Minu õnneks juhtus sohu tulema karu: teda oli siia meelita- nud mesilastesülem. Ta hakkas minu vasakut kõrva lakkuma, meega maiustama. Lakkus kõrva, nūgis ja kōigutas mind ning ütles mul pikkamööda ühe käe vabaks saada. Konnad, kes olid esimest korda nii lähedalt taigaperemeest, ehmusid, läk- sid ähmi täis, pistsid kohutava koorina krooksuma ja hüppa- sid kõrvast vette, nii et pritsmed lendasid. Mesikäpp jahmus sellest lärmist, arvas, et teda loobitakse kividega, kargas temale ja laskis kähku jalga. Kuigi karu saba oli lühike, jõud- ma sellest kinni haarata ning mesikäpp tiris mu mädasoost välja. Poleks karu sohu meega maiustama tulnud ja konnapo- jad äikesemürinast valjemat lärmi tõstnud, oleksin selles met- sikus taigakolkas otsa saanud; tolles soomülkas mädanenud. Nuud aga seisin jälle, elus ja terve, emakese maa kindlal pin- nal.

Läksin taas otsima oma hobust, meie kolme silmaga kaame- limära ja selle varssa. Kui jõudsin kohani, kuhu ma nad too- kord olid jätnud, hüüatasin rõõmsalt ja hakkasin kätega veh- kema: õnn on mind alati saatnud. Minu ustav ratsu krõmpsu-

tas haljast rohtu, tema seljas polnud enam mingit mändi, hobuse kõrval aga mäletsesid kolme silmaga kaamelimära ja kaamelivarss — kõik kenasti elus, terved ja rammusad, oota- sid mind. Kuni ma sadularihma pingutasin ja sadulat kohen- dasin, seisis mu ratsu kuulekalt paigal, aga niipea kui ma ta selga istusin, hakkas kohe uhkelt jalgu pilduma, valmis taas edasi kappama.

Sel päeval olin vist küll õnnega koos, sest sattusin jälle tol- lesama järve manu, kus ma olin kunagi tulekahju korralda- nud. Tõsi, aja jooksul oli järv peaaegu ära kuivanud, sellest oli järele jäänud vaid porilomp. Tuli oli juba kustunud, ainult sōed hōõgusid veel. Osa parte ja hanesid olid juba ammu jär- vevees ära keenud, teine osa aga küpses sütel. Nii oligi mu unistus kingitustest täide läinud, nüüd võisin ma tõepoolest koju viia nii keedetud kui ka praetud linde. Jälle korjasin kal- list kraami kokku niipalju kui suutsin, toppisin uuesti koti parte täis, ladusin selga terve koorma hanesid, ise istusin sadu- lasse, ja lennutades konte vasakule ja paremale, lasksin lin- nulihal hea maitsta.

Ratsutasin, kiirustasin üle mägede, läbi orgude, minu rikka- likust saagist aga levis kaugele üle kogu taiga lihalõhna. Mets- loomad ajasid koonud taeva poole, haistes maiusrooga, ning asusid mind jälitama. Rebane hiilis salamahti ligi, sibas mu kannul, limpsas keelt ja hōõritas kohevat saba. Hunt tuli kohe avalikult peale ja paljastas oma rōövlihambad otse minu ratsu nina all. Ka hallivatimees vehkis kannatamatult sabaga, lak- sutas tohutuid kihvu, valmis iga hetk ükskōik kellele kōrri kargama. Metsloomi peljates surusid kaamelimära ja kaameli- varss ennast mulle külje alla, kohutavate kihvade kartuses ajas mu ratsu pea selga ja pōõritas silmi, kord tõusis tagajal- gadele, kord kargas vōpatades kōrvale.

Kiskjad ajasid mul hinge täis ja ma hakkasin neid nuudiga eemale peletama, kuid nad pugesisid vaid veidi kaugemale ja olid sedamaid jälle platsis. Noh, hüva, mõtlesin ma, kel saba, see liputab, kel pea, see nuputab. Ega ilmaasjata öelda, et osa- vale kütile jookseb saak ise ette. Tõmbasin hobusesabast välja kimbu jōhve, punusin neist silmused, sidusid igauhe külge

söödaks tüki liha ja hakkasin kiskjaid lähemale meelitama. Silmused seadsin ühtaegu üles nii ette kui taha. Lihalõhnast segased loomad ei osanud tüssamist oodata, läksid minu peibutise õnge ja neelasid söödad alla. Seda hetke ma juba maha ei maganud, tõmbasin kähku silmused kokku ja sikutasin nad kõvemini kinni. Nii olid hunt ja rebane mul peos, ja et loomad plehku ei paneks, sidusin nad sabapidi tugeva sõlmega kokku. Ajasin hobust edasi, nähvasin nuudiga kord hunti, kord rebast. Loomad kiunusid, ulusid, väänlesid kui maod. Lõin neid kõvemini, nemad aga karglesid ja vingerdasid veelgi ägedamalt. Nii kaua nad keerlesid ja pöörlesid, kuni lõpuks ikkagi lahti rabelesid ja noolest kiiremini plehku panid, nägin vaid nende lahjasid verilihal küljekonte puude vahel vilksatamas.

Nüüd ei läinud mul silmuseid enam tarvis ja ma oleksin need peaaegu minema visanud, kuid mõtlesin ümber, otsustasin neist nööri punuda, ehk kulub veel kunagi marjaks ära. Ent silmustest leidsin ma oma üllatuseks kaks nahka: ühe punase — rebase oma, teise halli — hundi jao. Näe hädavaremeid! Panid plehku, ja veel ihualasti, jättes maha oma kohevad kasukad. Ilma lillegi liigutamata võisin nüüd koju viia uued mütsid. Selle rõõmuga jõudsingi lõpuks isamajja, astusin üle veie ja jagasin kingitused välja: vanemale vennale andsin halli maha, keskmisele — rebase koheva kasuka, hanede ja partiidega aga kostitasin naabreid, kutsusin nad ühisele söömapeole. Naabrid olid vaimustuses, vennad õnnelikud, mina aga olin ammuti endaga rahul ja heitsin puhkama.

Kui olin end korralikult välja maganud ja üles tõusin, tuli mulle jälle tegutsemiskihk peale. Tahtsin metsloomad, kes olid nii kavalalt minu käest minema lipsanud, ikkagi kinni püüda. Hoovile on raskem vastu seista kui sundusele, tuli tahtmine, ja ma asusingi teele. Mööda veriseid jälgi, mis olid rebasest ja hundist maha jäänud, jõudsingi loomade koopani. Sealt aga kargasid mulle vihaselt hambaid näidates ja mõirates vastu kaks kiskjat. Metsik raev oli nad otse minu silme all muutunud juba lõviks ja tiigriks.

Mul oli käes ainult piits, seepärast võtsin hoogu, lasksin kuuldavale sõjakisa ja äigasin neile täie jõuga vastu koonusid.

Loomad kiunatasid valu pärast ja panid ummisjalu punuma, mina neile järele, nemad aga silkasid veelgi kiiremini eest ära. Mina lippasin kõigest väest, tormasin neile järele, oleksin nad juba peaaegu kätte saanud, kuid lõvi ja tiiger pagesid teie jurtasse, vanaisa. Ega te neid ei näinud?»

«Ei.»

«Siis vaadake koiku alla, küllap nad on seal. Kummarduge, ma näen nelja kiskjasilma. Vanaisa, seal on lõvi ja tiiger!»

«Kus, kus?!» karjatas äkki jõukas Dargai, võpatas, vajus hirmust kõssi ja haaras kirve järele.

Sugulasteta Nehõte puhkes südamest naerma, lõi rõõmu pärast käsi kokku:

«Ah-aa! Lõid araks, jõukas Dargai? Mitte välk ei löönud sisse, vaid mina tüssasin teid. Uskuge või ei, aga pea kaotamine toob hukatust ka kõige vägevamale.

Ka teie läksite minu õnge, jäite minu luiskelugusid kuulama ja uskusite neid — tähendab, et te kaotasite kihlveo. Andke mulle tuletukk ja pudulõused. Niisugune oli meie kokkulepe.»

Ning väikemees võttis jõuka Dargai jurtast tule, ajas õuelt ära kõik kariloomad ja läks oma vendade juurde tagasi. Sellest ajast elasid nad õnnelikult ning võtsid alati ja kõiges kuulda oma noorema venna Nehõte nõuandeid.

Sisukord

Bavasan Abidujev. Nahkhiir	5
Bavasan Abidujev. Koolmeister Murr	7
Bavasan Abidujev. Jõumees Kõuts	11
Apollon Šadajev. Kolm uljaspead, kolm tarkpead	14
Apollon Šadajev. Karu vembud	24
Apollon Šadajev. Miks kukk hommikuti kireb?	47
Apollon Šadajev. Väike Vägilane	51
Apollon Šadajev. Budamšu	64
Motsa Hamsarajev. Lustakad lusiskelood	83

63 Kolm uljaspead, kolm tarkpead: Valimik burjaadi muinasjutte. —
Tln.: Eesti Raamat, 1981. — 104 lk., ill.

Kogumik sisaldab burjaadi muinasjutte, mida on tõõdeinud burjaadi kirjanduse rajaja
Hoisa Namsarajev, tuntud luuletaja Bavasan Abidujev ja rahvaluulekoguja Apollon Sadajev.

70802—436 194—81
M901(16)—81

4803010200

84.3Sib

Mooremale koolleale. ТРИ МОЛОДЦА, ТРИ МУДРЕЦА. Сборник бурятских сказок. На эстонском
языке. Перевод с русского Маргус Веанес. Художник-иллюстратор Вяйно Тыняссон. Таллин,
«Eesti raamat». Toimetaja A. Simsel. Kunstiline toimetaja H. Tikand. Tehniline toimetaja
K. Kurbatov. Korrektor O. Rattur. IB № 3084. Ladus antud 30. 03. 81. Trükkida antud 06. 08. 81.
Maat 70×90/16. Trükipaber nr. 1. Kiri: žurnalnaja. Kõrgtrükk. Trükipoognaid 6,5. Tingtrükipoog-
id 7,01. Tingvärvitõmmiseid 8,06. Arvestuspoognaid 5,03 Trüklarv 60 000. Tellimus nr. 1236. Hind
kop. Kirjastus «Eesti Raamat», 200090, Tallinn, Pärnu mnt. 10. Hans Heidemanni nim. trükikoda,
9400, Tartu, Olukooli 17/19. III.